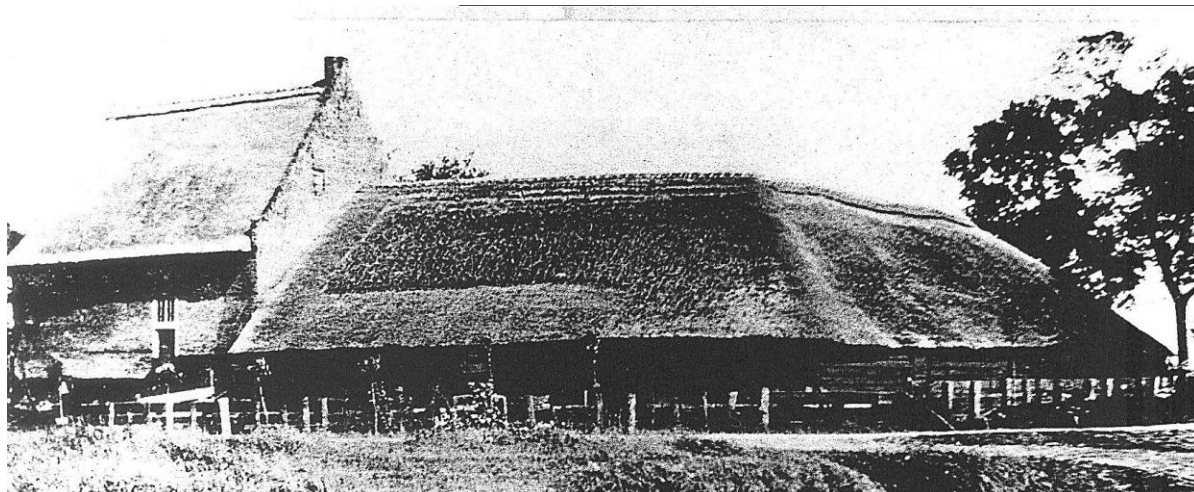

Hoofdstuk 3

EEN PACHTERS-DYNASTIE IN DE GOUDEN EEUW

De ontwikkeling van pacht en eigendom van de landerijen

bij de hofstede het Hoge Huis

1596-1981

**Jaap Minnaard
Middelburg, januari 2024**

Een pachtersdynastie in de Gouden Eeuw .....

De ontwikkeling van pacht en eigendom van de landerijen bij de hofstede het Hooge Huis
in de Kerkhoek bij Sinoutskerke

1. Inleiding	2
2. Dierick Hejndricxs' hof en landerijen, 1596 – 1636	3
2.1 Landerijen in de Kerkhoek	4
2.2 Landerijen en boerderij in de Thijshoek	8
2.3 Landerijen in de Wiegenhoek	10
2.4 Landerijen in de Willem Wittenshoek	10
2.5 Ontwikkelingen in de andere veldhoeken	11
3. Geert Diericxs en zijn 180 Gemeten landerijen, 1636 – 1689	12
3.1 De genealogie van Geert Diericxs	12
3.2 Ontwikkeling landerijen in de Kerkhoek	13
3.3 Op het overname pad	16
3.4 Stabilisatie landerijen	19
3.5 Ontwikkelingen in de Thijshoek	21
3.6 Ontwikkelingen in Willem Wittenshoek	23
3.7 De grootste boer uit de streek	24
3.8 Groei eigen vermogen aan landerijen	25
4. Gerard Dirkse Jr., een succesvolle boer in crisistijd, 1689 – 1744	26
4.1 De strijd om de macht op Tòôhuus	26
4.2 De verdeling van de landerijen	27
4.3 Invloed economische ontwikkelingen	28
4.4 Ontwikkelingen in grondaankopen op Tòôhuus	30
4.5 Het einde van de dynastie Remstee	31
5. Hendrik Frederik de Loos, een predikant als schoonzoon, 1744 – 1763	33
5.1 Egte man en vrouw, woonagtig tot Cattendijke	33
5.2 Dominee annex grootgrondbezitter	34
5.3 Verhuizing Johanna Remstee, wed. de Loos naar Goes	34
5.4 Twee begraferissen te 's-Gravenpolder	35
5.5 De nalatenschappen en de erfgenamen	36
5.6 Baten en lasten Johanna Remstee	36
5.7 Baten en lasten Pietemella Jans Nijse	37
5.8 Het einde van een tijdperk	40
6. Christiaan Jacobsse Everse, de volgende dynastie, 1763 – 1814	41
6.1 Jacob Everse, vader en voogd over zijn minderjarige zoon Christiaan	41
6.2 Een hofstede met 94 Gemeten 207 Roeden landerijen	42
6.3 Ontwikkelingen in grondbezit en boerderijen	43
6.4 Een nieuwe lening van £ 500 Vlaams	46
7. Adriaan Everse en verdere nakomelingen, 1814 – 1865	48
7.1 Erfgenamen landerijen binnen Sinoutskerke	48
7.2 Het aandeel aan landerijen voor Tòôhuus	49
7.3 De weduwe Everse hertrouwt haar neef	51
7.4 Teleurstellende resultaten in de landbouw	52
8. Marinus Everse, de 3^e generatie, 1865 – 1909	53
8.1 Verdeling landerijen en vruchten te velde	53
8.2 Nieuwe periode van voorspoed en welvaart	54
9. Quinten van de Vrie Sr., de schoonzoon Everse, 1909 – 1920	55
9.1 Diepe crisis en agrarische revolutie	55
9.2 Afbraak en nieuwbouw Tòôhuus	57
9.3 Vorm en indeling oude woonhuis	58
10. Quinten van de Vrie Jr., 1920 – 1935	60
10.1 Verdeling landerijen Quinten van de Vrie Sr.	61
10.2 Verkoop Tòôhuus aan Johannis Pilaar, oud-notaris en rentmeester	63
11. Samenvatting en conclusies	63
Bronnen en noten	69

Een pachtersdynastie in de Gouden Eeuw .....

De ontwikkeling van pacht en eigendom van de landerijen bij de hofstede het Hooge Huis
in de Kerkhoek bij Sinoutskerke

1. Inleiding

Wanneer op 15 april 1902 Marinus Everse, 81 jaar oud, op het Hooge Huis aan de Noordweg 1 te Sinoutskerke komt te overlijden, gevolgd door zijn vrouw Dina Mol op 20 mei 1909, is definitief de tijd aangebroken om de bakens te verzetten. De oude middeleeuwse hofstede "Tôôhuus" heeft zijn langste tijd gehad en de opvolgers van Marinus Everse, telg uit het geslacht Everse dat dan al sinds 1763 het Hooge Huis bestiert, staan klaar om hier iets aan te doen. Deze opvolgers, Marinus Everse's oudste dochter Pieternella Everse en haar man Quinten van de Vrie halen op 12 augustus 1909 de Goesche Courant met het onderstaande artikel (1).

Figuur 1. Tôôhuus gezien vanuit de Baarsdorpseweg met de hoekvormige boerenschuur

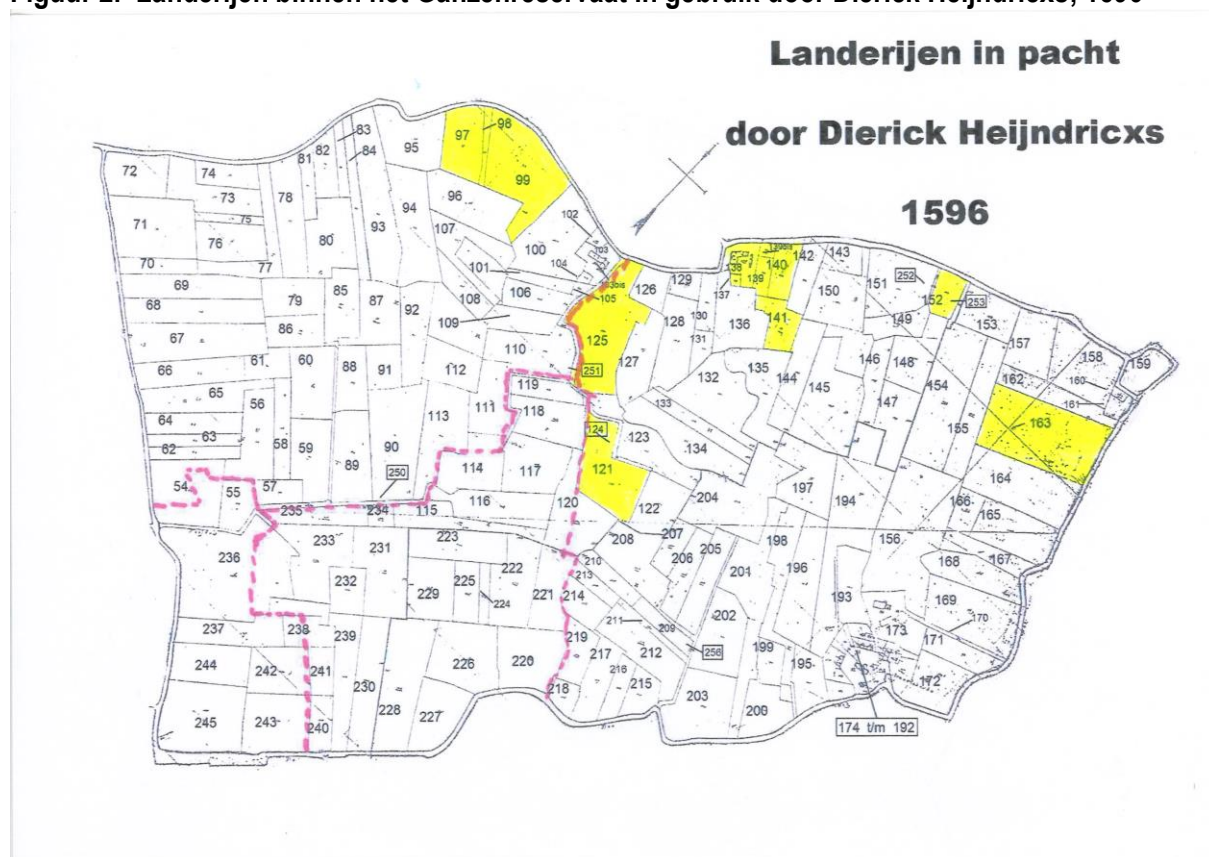

"In het bekende weivlak "De Poel", het oudste gedeelte van Zuid-Beveland, ligt niet ver van het gehucht Sinoutskerke een oude landhoeve "Het Hooge Huis". Omringd door lage weilanden is het huis op een hoogte gebouwd en bovendien flink opgetrokken, zoodat het ver in den omtrek zichtbaar is. Het huis draagt het jaartal 1624 en is van binnen en buiten zeer ouderwetsch. Tot voor eenige jaren waren in de kruisboogvensters in de voorgevels, nog in lood gevatte ruitjes. De ramen in den zijgevel zijn nieuwer. Het dak is nog met riet gedekt. De bouworde is die van alle oude Zuid-Bevelandsche woningen: deur in den voorgevel met twee zijramen van kelderkamer en voorhuis of ook van een kleine slaapkamer met gang, welke soms met een winkelhaak loopt om het wintervertrek naar de schuur, achter tegen de schuur het groote woonvertrek, waar 's winters gehuisd wordt. In de zijkamertjes van "Het Hooge Huis" zijn nog zeer ouderwetsche bedsteden met eenig snijwerk. In het wintervertrek ziet men een grooten, ouden schoorsteen, waaronder en niet waarvoor zich het gezin bij guur weer rond het houtvuur schaart, gelijk onze voorvaderen dit voor tweehonderd jaar deden. De vrouw van den huidigen eigenaar, wier vader en grootvader ook bezitters der hoeve waren, herinnert zich nog hoe 's winters de woning met erf na langdurige herfstregens als een eilandje boven het water uitstak. Nu gebeurt dit nooit meer, dank zij den verbeterden waterafvoer, ook is de hoeve door een grintweg met Goes verbonden. Heel de Poel trouwens is verbazend in waarde gestegen. Alleen ganzen, Kieviten en eenden hebben ernstige redenen om dit ten zeerste te betreuren, want hun economische toestand is er sterk door gedaald. Om op Het Hooge Huis terug te komen, het zal dezer dagen afgebroken worden en de eigenaar laat een nieuwe woning bouwen. Niemand kan het den man euvel duiden, al is het waar, dat de Poel weer één van haar eigenaardigheden gaat verliezen. De kerken van Baarsdorp en Sinoutskerke zijn weg en nu "Het Hooge Huis" weer. Het oude gaat voorbij....."

2. Dierick Heijndricxs hof en landerijen, 1596 – 1636

Voor de oudst bekende geschiedenis van het Hooge Huis gaan we terug naar 1596. Dierick Heijndricxs was de vroegst beschreven boer op Tôôhuus, waarop hij boerde van 1596 tot 1638. De hofstede lag op een secundaire kreekrug aan de Noordweg, in de Kerkhoek binnen de heerlijkheid Sinoutskerke. De naam Tôôhuus heeft de boerderij vermoedelijk pas gekregen na het verdwijnen door slooping in 1838 van de hofstede 't Hooch Huys op de vliedberg bij Sinoutskerke. In de beschikbare bronnen komt deze naam niet voor bij de boerderij aan de Noordweg, terwijl de naam 't Hooch Huys voor de boerderij op de vliedberg in de overlopers en diverse koopakten in de periode 1596 – 1838 regelmatig genoemd wordt (2). De boerderij met huis en erf aan twee scherpe bochten in de Noordweg, waar ook de vroegere Baarsdorpseweg op uitkomt, is in de overlopers niet direkt geregistreerd. Dit was met meerdere boerderijen het geval indien ze onbelast waren. Echter, in de aanhef van het tweede trajekt van de overloper 1596 wordt hij genoemd als *“Sprinkckt noort oost aen Dierick Heijndricxs hof, zuijt en oost oppe”*. De lokalisering van de boerderij op perceel 138 blijkt tevens uit de ligging en oppervlakte van de percelen die hierna in de overloper worden beschreven. Ook vinden we later een bevestiging van de ligging in één van de transportaktes (3). Dierick Hendricxs was in 1596 weliswaar een grote pachtboer, maar had in de Kerkhoek geen enkel perceel bouwland, weiland of boomgaard in eigendom. Opvallend is dat hij het merendeel van de percelen pacht van Macharis Mertssen en de rest van kerkelijke instellingen.

Figuur 2. Landerijen binnen het Ganzenreservaat in gebruik door Dierick Heijndricxs, 1596

Naast 11 percelen die hij pacht in de Kerkhoek met een totaal oppervlakte van 18 Gemeten 90 Roeden had hij in 1596 nog 5 percelen in de Thijshoek ter grootte van 8 Gemeten 114 Roeden (percelen 97, 98, 99). Een karakteristiek van deze percelen is dat ze praktisch allemaal liggen aan direkt goed bereikbare buitenwegen of toegankelijke wegelingen (figuur 2). Aan de noordkant van de Noordweg, tegenover de percelen 97, 98 en 99 in Thijshoek, had Dierick Heijndricxs in Willem Wittenshoek nog 5 percelen in pacht, overeenkomend met de 4 kadastrale percelen 300, 301, 302 en 303 met een gezamenlijk oppervlak van 7 Gemeten 147 Roeden (zie hoofdstuk 7). Het grootste deel van zijn pachtgronden had Dierick Heijndricxs echter bijna tegenover zijn boerderij in de Noordhoek, aan de noordkant van de Noordweg. De Noordhoek begint in de aanhef van de beschrijving van de percelen met *“Noorthouck ende begint van Westen inne over Dierick Heijndricxs hof”*. Meteen het eerst genoemde perceel van 1 Gemet 25 Roeden staat omschreven als *“Dierick Heijndricxs boogaert”*. Dit perceel is ook de enige uitzondering, waar Dierick Heijndricxs eigenaar en gebruiker van was.

Figuur 3. Landerijen in gebruik door Dierick Hendricxs in Sinoutskerke in 1596

	Veldhoek	Gemeten en Roeden	Aantal percelen
1.	Hoek Bezuiden 't Moolwater	----	----
2.	Welhoek	----	----
3.	Hoek Achter Thijshoek	----	----
4.	Hoek Voor Thijshoek	8 Gemet 114 Roeden	5
5.	Willem Wittenshoek	7 Gemet 147 Roeden	5
6.	Moolhoek	----	----
7.	Kerkhoek	18 Gemet 90 Roeden	11
8.	Wiegenhoek	----	----
9.	Noordhoek	28 Gemet 83 Roeden	14
10.	Grote Oosthoek	5 Gemet 99 Roeden	3
11.	Kleine Oosthoek	7 Gemet 117 Roeden	4
	Totaal	75 Gemet 50 Roeden	42

In totaal had hij in de Noordhoek 14 percelen in pacht met een oppervlakte van 28 Gemeten 83 Roeden. Tenslotte pachtte Dierick Heijndricxs nog percelen in de Grote en Kleine Oosthoek. In de Grote Oosthoek had hij 3 percelen met een oppervlakte van 5 Gemeten 99 Roeden in pacht, in de Kleine Oosthoek 4 percelen met een oppervlakte van 7 Gemeten 117 Roeden. In totaal pachtte Dierick Hendricxs in 1596 landerijen in 6 van de 11 veldhoeken van de heerlijkheid Sinoutskerke, die voor een groot deel ook rond zijn hofstede lagen. Op 42 percelen, waarvan 1 in eigendom, bedreef hij op 75 gemeten 50 Roeden, akkerbouw, veeteelt en fruitteelt (figuur 3).

2.1 Landerijen in de Kerkhoek

Kadastraal gezien had Dierick Heijndricxs in 1596 in de Kerkhoek de percelen 125, 139, 139bis, 140, 141, 152, 163 en 121 in pacht. Hij wist de hoeveelheid grond die hij bewerkte in deze veldhoek in de loop der jaren geleidelijk te verhogen van 18 Gemeten 90 Roeden (1596) tot 28 Gemeten 79 Roeden (1631) (4). In deze periode van 35 jaar verwerft hij aanvankelijk alleen de vlakbij zijn hofstede liggende percelen 139, 139bis plus de percelen 140, 141 en 152 in eigendom. Dit is in totaal 3 Gemeten 193 Roeden op de 18 Gemeten 90 Roeden die hij in bewerking heeft, ofwel ongeveer 20 %.

Figuur 4. Perceel 125 met links de boerderij Noordweg 3 en op de achtergrond Noordweg 1 en 2

Perceel 125

De Kerkhoek begint in het uiterste noordwesten met de weergave van perceel 125 in drie delen, 2 G 5 R, 2 G 26 R en 1 G 81 R wat omgerekend 210 are is, volgens de OAT 204 are. Deze drie stukken had Dierick Heijndricxs gedurende de gehele periode van 1596 – 1638 in pacht, hoofdzakelijk van de familie Mertssen (zie bijlage 1, tabel 29). Zo was de eigenaar in 1596 Macharis Mertssen. Alleen in 1603 is perceel 125 eigendom van de kinderen van Jacob Jacobsz Keyser. In 1617 wordt Willem Mertssen Driewegen eigenaar, in 1624 Willem Mertssen Drijwegen Wed. & Erfgenamen en in 1631 Willem Mertsse Drijwegen Weese & Erfgenamen.

Perceel 139, 139bis

Perceel 139, 139bis is een vroone van 234 Roeden, die in 1596 eveneens eigendom is van Macharis Mertssen. In 1603 staat het perceel op naam van Dierick Heijndricxs die dan ook de gebruiker is. In 1617 wordt het perceel van 234 Roeden geregistreerd als *“Dierick Heijndricxs boogaert, baant Dierick Heijndricxs”*. De boomgaard van 234 Roeden zou de gehele periode in eigendom en gebruik van de hofstede blijven. Ook in de kadastrale periode staat perceel 139 geregistreerd als boomgaard van 20,8 are. Samen met de tuin (perceel 139bis) van 7,3 are komen de 2 percelen met 28,1 are redelijk goed overeen met de oppervlakte van de oude boomgaard van 234 Roeden.

Figuur 5. Perceel 152 met op de achtergrond de contouren van Tôôhuus

Perceel 140, 141

Perceel 140 en 141 waren destijds anders verkaveld dan op het minuutplan staat aangegeven. Ze waren toen ingedeeld in 3 stukken, een noordelijk deel (156 Roeden), een middenstuk (1 Gemet 256 Roeden) en een zuidelijk deel (164 Roeden). Een deel van perceel 140 (156 Roeden) bleef gedurende de 17^e eeuw in bezit van de Kerk van Sinoutskerke, maar werd in de loop van de tijd wel in erfpacht uitgegeven. Het middenstuk van 556 Roeden wist Dierick Heijndricxs vanaf 1603 in eigendom te verwerven. Een deel van perceel 141 (164 Roeden) had Dierick Heijndricxs aanvankelijk niet in pacht of eigendom. Vermoedelijk was dit het oostelijke stuk, ten zuiden van perceel 142. Dit vormde met perceel 142 (1 G 105 R) een perceel van 1 G 269 R wat tot 1624 in eigendom en gebruik bleef van Cornelis Dignis. In 1624 staat dit perceel geregistreerd als *“Jochem Marinisse's boogaert, baant selve”*. Het perceel van 1 G 269 R wordt in 1631 weer verkaveld en vergroot tot 3 G 182 R, waarbij delen van perceel 150 en 144 erbij getrokken worden. Als eigenaren worden dan geregistreerd *“Dierick Heijndricxs, hier inne 2 G 77 R ende Jozias Jansse 1 G 105 R, tsamen 3 G 182 R”* en als baander *“baant ider 't sijne”*. Jozias Jansse had hier blijkbaar perceel 142 in bezit en in gebruik. Perceel 142 is ook in latere perioden niet in eigendom en gebruik van de hofstede.

Perceel 152

Perceel 152 wordt in 1596 nog gepacht van Macharis Mertssen maar is vanaf 1603 in bezit van Dierick Heijndricxs en blijft daarna de gehele periode in eigendom en gebruik van zijn opvolgers op de hofstede. Het perceel van 1 Gemet 3 Roeden lag ingeklemd tussen de wegelingen 252 en 253. Wegeling 253 is het Zoute Wegeling aan de watergang die uitkomt bij de duiker aan de Noordweg (5) (figuur 6).

Figuur 6. Het Zoute Wegeling (253) met links de watergang en duiker

Perceel 144, 145, 150

In 1631 koopt Dierick Heijndricxs de percelen 144, 145 en 150 van Jan Cornelis en Huybe Dignisse. Ook in deze aankoop heeft hij te maken met andere participanten. Zo koopt en bewerkt hij een deel van perceel 145 (2 Gem 140 Roeden) samen met Jan Pierss Hooch(uys) (*Dierick Heijndricxs met Jan Pierss Hooch(uys) hier in 105 R tsamen 2 G 140 R, baant Dierick Heijndricxs sijn deel en Jan Pierss 't sijne*). In een deel van de aankoop van perceel 150 (2 G 117 R) participeert de kerk (Cappelrie) en dit stuk wordt gepacht door Jan Marinisse (*Dierick Heijndricxs met de Cappelrie daer in 150 R tsamen 2 G 117 R, baant Dierick Heijndricxs sijn deel en Jan Marinisse Cappelrie's deel*). Met de aankoop van de percelen 144, 145 en 150 in 1631 wordt de bewerkte oppervlakte van Dierick Heijndricxs in de Kerkhoek verhoogd tot 28 Gemeten 79 Roeden. Hierdoor stijgt ook de oppervlakte grond in eigendom tot 13 Gemeten 182 Roeden ofwel 48 % op het totaal.

In figuur 7 zijn de percelen aan landerijen die Dierick Heijndricxs in het Ganzenreservaat in de periode 1596 – 1638 op enig moment in gebruik had, per veldhoek weergegeven.

Figuur 7. Landerijen binnen Ganzenreservaat in gebruik door Dierick Heijndricxs, 1596 - 1638

Kerkhoek	Perceel	Volgnr.	Opp. in G en R	Opp. in are	Opp. OAT	Vershil			
	125	1	2 G 5	79,1	204,2	- 6,7			
		3	2 G 26	81,9					
		4	1 G 81	49,8					
	126	2	1 G 23	42,3	42,2	- 0,1			
		139, 139 ^{bis}	15	0 G 234			30,6	28,1	- 2,5
		140, 141	16	0 G 156			20,4	102,4	- 12,2
		144	17	1 G 256	72,7	93,3	+ 3,2		
			18	0 G 164	21,5				
			21	2 G 89	90,1				
	145	22	2 G 104	92,1	181,9	- 7,0			
		23	2 G 140	96,8					
	150	20	0 G 230	30,1	164,7	+ 40,8			
		24	2 G 117	93,8					
	152	33	1 G 3	39,6	39,1	- 0,5			
	163	41	1 G 295	77,8	181,8 ¹⁾	- 4,4			
42		1 G 100	52,3						
43		1 G 129	56,1						
120	93	0 G 196	25,6	67,9 ²⁾	- 11,1				
	94	1 G 108	53,4						
121	95	4 G 5	157,6	148,2	- 9,4				
Thijshoek	72	1	1 G 0	39,4	89,4	- 0,9			
		2	1 G 89	50,9					
	71	4	0 G 589	77,0	89,5 ³⁾	+ 12,5			
	69	7	2 G 274	114,3	110,6	- 3,7			
	67 ^b	10	1 G 98	52,1	47,1 ⁴⁾	- 5,0			
	66	11	2 G 99	91,4	92,6	+ 1,2			
	93	38	4 G 17	159,2	175,6	+ 16,4			
	97	43	2 G 170	100,7	95,6	- 5,1			
	98	44	0 G 136	17,8	16,6	- 1,2			
	99	45	2 G 217	106,9	204,7	- 5,6			
		46	0 G 293	38,3					
		48	1 G 198	65,1					
	100	51	2 G 24	81,6	84,1 ⁵⁾	+ 2,5			
	102, 103	52	0 G 150	19,6 ⁶⁾	49,0	+ 29,4			
	114	65	0 G 138	18,1	17,9	- 0,2			
89	72	0 G 466	61,0	116,3	+ 9,0				
	73	1 G 54	46,3						
88	74	0 G 591	77,3	73,4	- 3,9				
Wiegenhoek	120	33	0 G 429	56,1	56,1	0,0			
	114	35	2 G 98 ⁷⁾	91,3	91,3	0,0			
	118	38	1 G 0	39,2	49,3 ⁸⁾	+ 10,1			
	119	39	1 G 21 ⁹⁾	42,0	44,7	+ 2,7			

1) Van de in de OAT vermelde oppervlakte van 260,3 are is hier de 2 Gemeten of 78,5 are in mindering gebracht, die Dierick Heijndricxs niet in pacht of in gebruik had

2) De in de OAT geregistreerde oppervlakte van 124 are is hier verminderd met het deel van perceel 120 wat bij de Wiegenhoek hoort (56,1 are)

3) De in de OAT vermelde oppervlakte van perceel 71 van 166 are is verminderd met 76,5 are, het deel wat Dierick Heijndricxs niet in pacht of in gebruik had

4) In de OAT wordt alleen de totaal oppervlakte van perceel 67 vermeld (164,8 are), hier is de oppervlakte van perceel 67^a op in mindering gebracht

5) Het betreft hier 1 van de drie deelpercelen van perceel 100, de oppervlakte van 164,9 are is verminderd met de 2 andere deelpercelen van 296 Roeden en 1 Gemet 22 Roeden

6) Zie de discussie in hoofdstuk 5

7) Dit (deel)perceel had Dierick Heijndricxs in 1624 alleen nog in eigendom, het perceel wordt in dat jaar gepacht door Dierick Jacobssen, in 1631 is het nog steeds in bezit van Dierick Heijndricxs, maar "baant selve", in 1638 staat als eigenaar geregistreerd Dierick Heijndricxs Wed. en als pachter Geert Diericxs, zijn zoon

8) De oppervlakte van dit perceel is verminderd met het deel wat niet gepacht werd door Dierick Heijndricxs (1 Gemet 72 Roeden)

9) Dit perceel was vanaf 1603 eigendom van Heijndric Diericxs, waarschijnlijk de vader van Dierick Heijndricxs. In 1617 stond perceel 119 op naam van Heijndric Diericxs Wed. en Kinderen, als pachter staat dan Dierick Heijndricxs geregistreerd

Figuur 8. De veedrinkput op de grens van perceel 144 en 145, op de achtergrond de boerderijen aan de Noordweg

Perceel 163

Perceel 163 was de gehele periode die Dierick Heijndricxs boerde op 't Ooge Uus verdeeld in 4 stukken, waarschijnlijk omdat er ook 4 verschillende eigenaren waren. Van deze 4 delen pachtte Dierick Heijndricxs er 3 (595 R, 400 R, 429 R), in hoofdzaak van de familie Mertssen en 2 kerkelijke instellingen (kerk en pastorie van Sinoutskerke). Het vierde stuk vormde met 2 Gemeten 30 % van het perceel, zodat Dierick Heijndricxs 70 % van perceel 163 in pacht had.

Perceel 121

Perceel 121 (4 G 5 R) was bereikbaar via het wegeling 251. Het perceel was eigendom van Ockers Capelrie en bleef dat tot 1666 toen Dierick Heijndricxs' opvolger, Geert Diericxs het aankocht.

Na de dood van Dierick Heijndricxs in 1636 worden de landerijen overgedragen aan zijn zoon Geert Diericxs. De familieverhoudingen worden ook nog weer bevestigd bij de overdracht van een aantal percelen aan Geert Diericxs in 1638, waarbij sprake is van "*Dierick Heijndricxs Weese, baant Geert Diericxs*". (6).

2.2 Landerijen en boerderij in de Thijshoek

In de periode 1596 – 1638 koopt Dierick Heijndricxs naast een aantal percelen grond, in 1617 ook de boerderij in Thijshoek op perceel 103 naast het wegeling 251 (zie hoofdstuk 4). De verklaring voor de aankoop van een tweede boerderij zou kunnen zijn dat Dierick Heijndricxs reeds in een vroegtijdig stadium een bedrijf voor zijn zoon Geert Diericxs wilde reserveren. Toen echter ca. 1636 zijn vader overleed, boerde Geert Diericxs verder op Tôôhuus en verkocht hij de boerderij aan de Noordweg 3 aan Jacob Jacobsse Meule. Aannemelijker is dat Dierick Heijndricxs in 1617 de boerderij kocht omdat de kwaliteit van Tôôhuus sterk verslechterde. Op grond van de aangebrachte muurankers is Tôôhuus in 1624 nieuw gebouwd. Wellicht is Dierick Heijndricxs om deze redenen gedurende de periode 1617 – 1624 ook daadwerkelijk op de boerderij aan de Noordweg 3 gaan wonen. Eén van de consequenties van de aankoop van de 2e boerderij was dat Dierick Heijndricxs in 1617 ook een aanzienlijk areaal aan pachtgrond erbij kreeg. Dit waren de percelen 66, 67^b (311), 69, 88, 89, 100, 102, 103, 114, waarvan de geschiedenis beschreven is in hoofdstuk 5 Hierdoor had hij in 1617 in de veldhoeken Kerkhoek, Thijshoek, Wiegenhoek, Willem Wittenshoek, Noordhoek en de Grote en Kleine Oosthoek een maximum van 105 Gemeten 181,5 Roeden land in bewerking. In 1624 koopt Dierick Heijndricxs de percelen 71 en 72 van Pieter Marinissen uit Goes in drie deelpercelen, waarvan de geschiedenis reeds elders beschreven is.

Figuur 9.

Percelen 97, 98 en 99 vanaf de Noordweg

Perceel 97, 98, 99

Dierick Heijndricxs pacht in 1596 in Thijshoek de percelen 97, 98 en 99 van de eigenaren, het Armbestuur in Goes, kerk van Sinoutskerke en Macharis Mertssen (bijlage 1, tabel 15, 16). Hierbij was perceel 99 nog onderverdeeld in 3 stukken van 2 Gemeten 217 Roeden, 293 Roeden en 1 Gemet 198 Roeden. Het eigendom van de percelen 97 en 98 bleef de gehele periode tot 1638 in bezit van de genoemde kerkelijke en sociale instellingen. Het eigendom van de 3 deelpercelen van 99 wisselde weliswaar nog een paar keer, maar Dierick Heijndricxs hield de percelen allen in pacht of gebruik tot 1638. Nadat perceel 99 in 1603 in bezit is gekomen van Jacobmyne Hubrechts Erfg., ziet Dierick Heijndricxs in 1617 kans om 2 delen (2 Gemeten 217 Roeden en 293 Roeden) in eigendom te krijgen. Het derde stuk van 1 Gemet 198 Roeden is dan in handen van Cornelis Letel met *“Ecce hic daer inne 225 Roeden”*. Wanneer hij dan in 1624 ook het derde deel van 1 Gemet 198 Roeden in eigendom krijgt, participeert nog steeds de kerk van Sinoutskerke hierin (figuur 10).

Perceel 93

In 1624 koopt Dierick Heijndricxs perceel 93 met een oppervlakte van 4 Gemeten 17 Roeden. Hij blijft het perceel zelf bewerken (*“baant zelve”*) tot de overdracht van de hofstede aan zijn zoon Geert Diericxs in 1638. Het staat dan op naam van Dierick Heijndricxs Wed, baant Geert Diericxs. Ook in 1652 is de weduwe van Dierick Heijndricxs nog steeds eigenaar, in 1659 Dierick Heijndricxs Erven, in 1666 Geert Diericxs. Perceel 93 was als zaailand wellicht in 1665 al een belangrijk stuk grond (7). Het lag aan de Noordweg en was kennelijk toen al geschikt voor akkerbouw, wat voor het gebied een uitzondering was. Op 28 maart 1665 leveren (de erfgenamen van) Dierick Heijndricxs namens en ten profijte van Cornelis Heijndricxs aan Geeraert Diericxs 1/3 part van dit stuk zaailand voor £ 50, zie ook de transactie van perceel 84 op 20-3-1664, waarin als buurman vermeld staat Dierick Heijndricxs Erfgenamen(8). Wanneer het perceel op 4 februari 1696 overgedragen wordt van Cornelis van Noorden naar Cornelis Jacobse Meule, staat het geregistreerd als weiland, bij de verkoop op 20 februari 1728 door Jacob Vermeule aan Jannis Pover weer als zaailand.

Figuur 10. De grillig gevormde veedrinkput in perceel 99 met op de achtergrond de boerderij aan de Noordweg 3

2.3 Landerijen in de Wiegenhoek

De Wiegenhoek was geen direkt voor de hand liggend werkterrein vanaf de hofstede Tôôhuus. Van deze veldhoek was alleen de noordkant direkt bereikbaar via het wegeling 251. In dit gebied koopt Heyndrick Diericxs tussen 1596 en 1603 perceel 119 (1 Gemet 21 Roeden) van Leunken Lenerts (9). Dat hij vermoedelijk de vader was van Dierick Heijndricxs vinden we bevestigd in 1617, wanneer de laatste als baander geregistreerd wordt van hetzelfde perceel 119. De eigenaar is dan Heyndrick Diericxsz Wed. en kinderen, zodat zijn vader blijkbaar tussen 1603 en 1617 is overleden. De activiteiten in de Wiegenhoek worden in 1617 verder opgevoerd, mede door de aankoop van de boerderij aan de Noordweg 3. We zien dat Dierick Heijndricxs naast perceel 119, nog 3 percelen in bewerking heeft. Hij heeft dan het aan perceel 119 grenzende noordelijke deel van perceel 118 in pacht van de Kerk van Sinoutskerke en het deel van perceel 120 (429 Roeden) wat binnen de Wiegenhoek ligt van het Onze Lieve Vrouwe Gilde. Tenslotte koopt Dierick Heijndricxs in 1617 met perceel 114 ook z'n eerste perceel grond in Wiegenhoek. Dit betreft het hoekdeel van perceel 114 wat binnen de Wiegenhoek ligt. In 1624 worden de 4 percelen allen gepacht door Dierick Jacobssen. Perceel 119 staat dan nog steeds op naam van Heyndrick Diericxsz Wed. en kinderen. Dierick Heijndricxs heeft perceel 114 nog in eigendom, maar verpacht dit eveneens aan Dierick Jacobssen, om het in 1631 weer zelf in gebruik te nemen. Wanneer Dierick Heijndricxs ca. 1636 overlijdt, komt perceel 114 in 1638 op naam van Dierick Heijndricxs Weduwe en neemt hun zoon Geert Diericxs de bewerking ervan op zich. Perceel 119 wordt in deze periode verkocht aan Jhr. Dierick van de Werve.

2.4 Landerijen in de Willem Wittenshoek

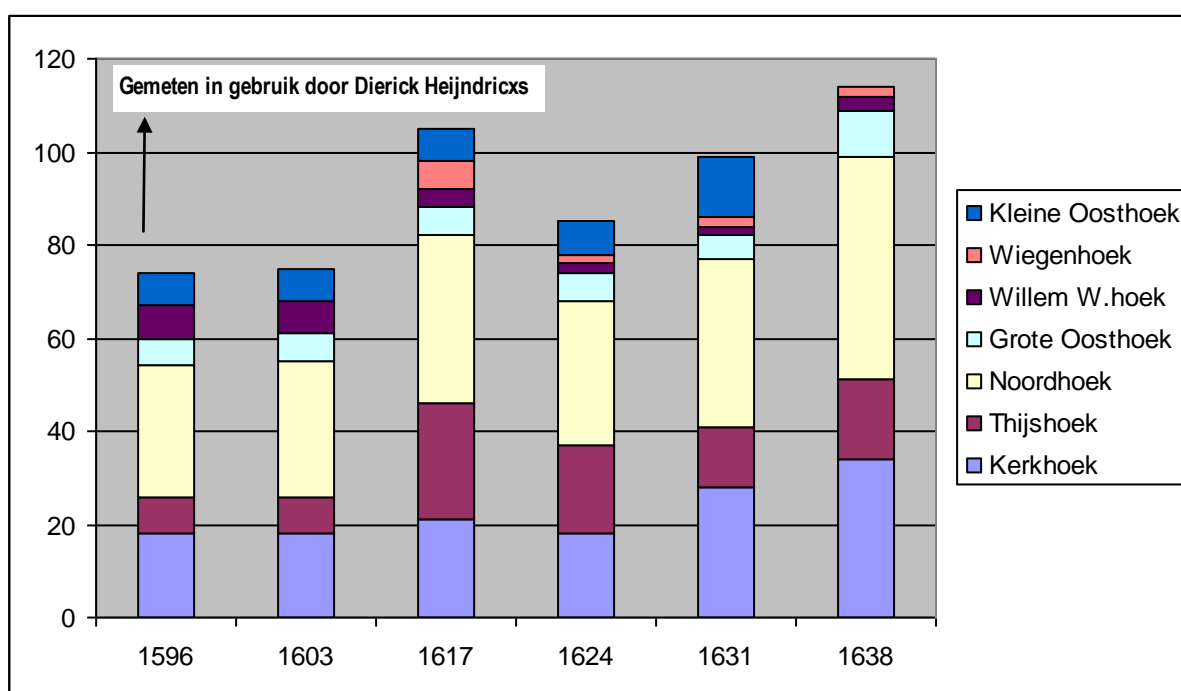
Dierick Heijndricxs bewerkte in 1596 in de Willem Wittenshoek uitsluitend pachtgronden met een totaal oppervlakte van 7 Gemet 147 Roeden. De landerijen bestonden uit 5 deelpercelen, die gezamenlijk de percelen 300, 301, 302 en 303 vormden (bijlage 1, tabel 64, 65). Ze lagen gunstig aaneengesloten, aan de oostkant begrensd door het wegeling 333, aan de noordkant door de watergang en in het zuiden de Noordweg. Door het grote aantal eigenaren was perceel 300 in ieder geval administratief opgedeeld in 4 stukken. Ze waren in bezit van Macharis Mertssen (1 Gemet 12 Roeden), de kerk van Sinoutskerke (240 Roeden), Harrent Pierss weeze (1 Gemet 75 Roeden) en een stukje Misselant (58 Roeden). Aan de westkant hiervan lagen perceel 301 (2 Gemet 40) van Macharis Mertssen en 302, 303, samen 2 Gemet 80 Roeden en eigendom van Pieter Schuijle. In 1603 moet hij de pacht van de laatste 2 percelen 302 en 303 overdragen aan zijn buurman Dieric Wouters. In 1617 is de pacht door een gebrekkige registratie van de baanders niet helemaal duidelijk, maar Dierick Heijndricxs pacht dan van bovengenoemde percelen nog ten minste 3 Gemet 292 Roeden. Wanneer ook hier in 1624 de pacht van de percelen 300, 301, 302 en 303 wordt overgenomen door Dierick Jacobssen, heeft Dierick Heijndricxs weer twee andere percelen in de Willem Wittenshoek in bewerking, namelijk 308 (1 Gemet 2 Roeden) en 309 (1

Gemet 6 Roeden), liggend ter hoogte van de splitsing van de Noordweg met de Thijshoekseweg. Perceel 308 baant hij van de Armen van Sinoutskerke en perceel 309 heeft Dierick Heijndricxs in eigendom. Dit laatste perceel zou in de generaties na Dierick Heijndricxs, bijna de gehele verdere 17^e eeuw binnen de familie blijven. Toen Dierick Heijndricxs in 1636 overleed werd het gebruik van de percelen 308 en 309 en het eigendom van perceel 309 overgedragen aan zijn zoon Cornelis Diericxs, die een boerderij onder Nisse bezat.

2.5 Ontwikkelingen in de andere veldhoeken

Behalve in de hoeken van het Ganzenreservaat, de Kerkhoek, Thijshoek, Wiegenhoek en de hiervoor behandelde Willem Wittenshoek, had Dierick Heijndricxs ook in andere veldhoeken nog vele percelen grond in eigendom en gebruik, met name de Noordhoek, Grote Oosthoek en Kleine Oosthoek. Hij had zijn activiteiten vooral geconcentreerd op de Noordhoek, wellicht omdat deze hoek wat geschikter was voor akkerbouw. Daarnaast lag de Noordhoek aan de andere kant van de Noordweg, tegenover de hofstede Tōdhuus (*“Noorthouck ende begint van Westen inne over Dierick Heijndricxs hof”*).

Figuur 11. Landerijen per veldhoek in gebruik door Dierick Heijndricxs van 1596 – 1638

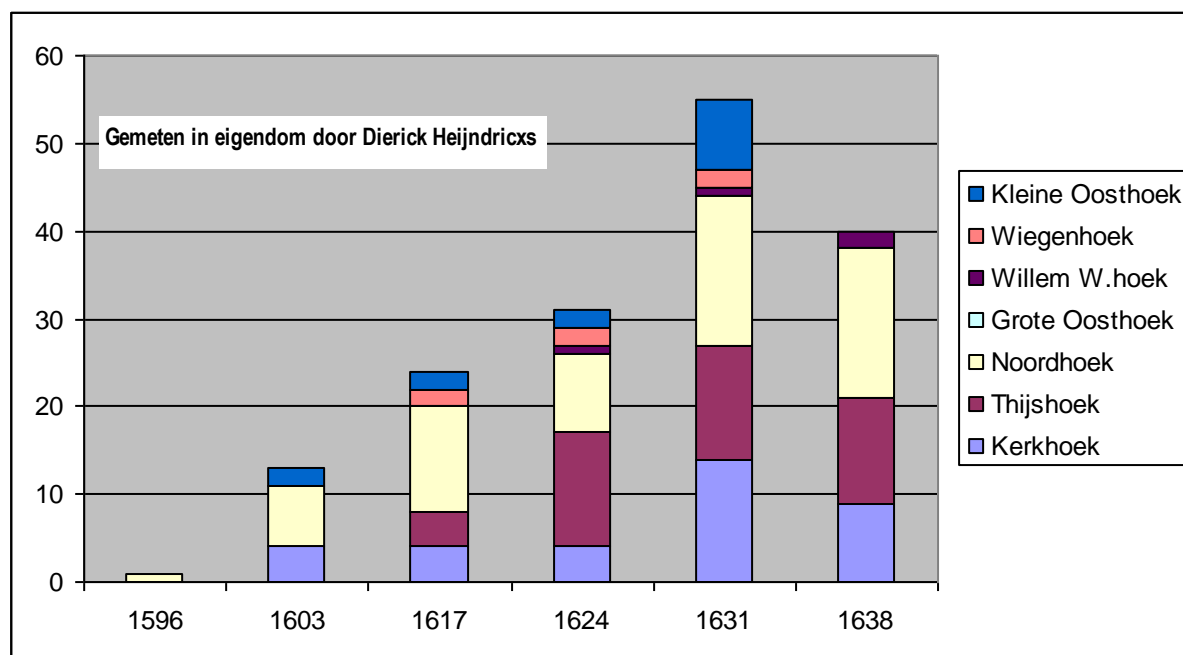

Een totaal overzicht van de ontwikkelingen in het gebruik van de landerijen door Dierick Heijndricxs van 1596 – 1638, is grafisch weergegeven in figuur 11. Hieruit blijkt dat hij in 7 van de 11 veldhoeken van de heerlijkheid Sinoutskerke percelen grond bewerkte. In 1596 en 1603 was hij met 75 gemeten grond al een grote pachtboer. In 1617 nam dit areaal aan bouwland, weiland en boomgaarden toe tot meer dan 100 gemeten, verspreid over 61 percelen. Hierin zat een éénmalig effect door de overname van de boerderij in de Thijshoek aan de Noordweg 3 van Dieric Wouters, inclusief de pachtgronden. We zien dan ook met name een, weliswaar tijdelijke, toename van de gronden in de Thijshoek en Wiegenhoek. Indien we deze incidentele toename buiten beschouwing laten, laat Dierick Heijndricxs over de periode 1603 – 1638 toch nog een autonome groei in het areaal aan bewerkte landerijen zien van 75 naar 100 Gemeten.

Hoewel we Dierick Heijndricxs in 1596 als een echte pachtboer betiteld hebben, voerde hij in de jaren daarna een investeringspolitiek, die een spectaculaire groei van de percelen in eigendom liet zien (figuur 12). In 1596 begon hij met 1 perceel boomgaard van 1 Gemet 25 Roeden, tegenover zijn boerderij in de Noordhoek (*“Dierick Heijndricxs boogaert”*). In de 40 jaar daarna slaagde hij erin om door aankopen in vooral de Noordhoek (1617), Thijshoek (1624) en Kerkhoek (1631) het eigen grondbezit op te voeren tot 55 Gemet 174 Roeden (zie figuur 13). Dit betekende dat hij met 55 % van zijn bewerkte grond in eigendom in feite geen volledige pachtboer meer was.

Nadat Dierick Heijndricxs ca. 1636 was overleden, zette zijn zoon Geert Diericxs de expansie van met name de pachtgronden verder voort.

Figuur 12. Ontwikkeling landerijen in eigendom door Dierick Heijndricxs, 1596 - 1638

Figuur 13. Toename eigen bezit Dierick Heijndricxs, 1596 – 1631

Jaar	Aantal	Oppervlakte	Percentage Eigendom/Gebruik
1596	1	1 25	1,4 %
1603	8	13 49	17,9 %
1617	13	23 81	22,0 %
1624	17	31 130	36,5 %
1631	29	55 174	55,6 %

3. Geert Diericxs en zijn 179 Gemeten landerijen, 1636 - 1689

Door het combineren van gegevens uit diverse bronnen, was het mogelijk de genealogie van de eigenaren van Tôdhuus vanaf de vader van Dierick Heijndricxs enigszins te reconstrueren. Hiervoor werd reeds vermeld dat Heijndrick Diericxsz rond 1600 een perceel grond in de Wiegenhoek koopt (9). Indien hij geboren is ca. 1540 is hij dan ca. 60 jaar oud. Dat hij wellicht de vader was van Dierick Heijndricxs kan aannemelijk gemaakt worden met de registratie van hetzelfde perceel 119 in 1617. Het staat dan op naam van Heijndric Diericxsz Wed en Kinderen met als pachter Dierick Heijndricxs. Heijndric Diericxsz is blijkbaar ca. 70 jaar oud geworden en zijn zoon Dierick Heijndricxs is dan al vanaf 1596 of eerder eigenaar of pachter van Tôdhuus (10). Dierick Heijndricxs moet ca. 1565 geboren zijn in 't Land van Kleef, wanneer hij op 15 april 1591 op 26-jarige leeftijd trouwt te 's-Heer Arendskerke met Aefken Cornelis, geboren te Opmeer, begraven te Nisse in 1646 (11). Omstreeks deze tijd moet hij begonnen zijn als pachtboer op het Hooge Huis, waar hij waarschijnlijk ca. 1636 op 70-jarige leeftijd ook is overleden (12).

3.1 De genealogie van Geert Diericxs

Uit het huwelijk van Dierick Heijndricxs en Aefken Corneliss werden ten minste twee kinderen geboren, Cornelis Diericxs en Geeraert Diericxs. Dat zij broers zijn is aannemelijk door een gezamenlijke verklaring die zij in 1650 afleggen tegenover notaris Jan Noorddijk (13). Waarschijnlijk hebben zij nog een oudere broer Heyndrick Diericxsen gehad, die als jongeman van Sinoutskerke op 28 april 1624 te 's-Heer Arendskerke trouwt met Jannetje Simons (14). Cornelis Diericxs werd ca. 1606 geboren en trouwt te Nisse op 28 juni 1626 met Janneke Jans Moerman. Hij werd landman te Nisse op de landhoeve "*Ambachtsheeren Vroone naast Sluijshoec*". Daarnaast had hij een aantal bestuurlijke functies, waaronder Baljuw te Nisse van 1655 tot 1661. Cornelis

Diericxs is overleden te Nisse op 10 augustus 1661 en daar in de kerk begraven (15). In 1662 vindt de verdeling plaats van het onroerend goed van Cornelis Diericxs (16,17).

Als jongste zoon en opvolger van zijn vader Dierick Heijndricxs op de hofstede het Hooge Huis, wordt ca. 1608 Geert Diericxs geboren. Omdat Dierick Heijndricxs ca. 1636 komt te overlijden, ziet men in de overlopers van Sinoutskerke van 1631 en 1638 dan ook de overdracht van de boerderij en landerijen van Dierick Heijndricxs naar Geert Diericxs (18). Hij bekleedde daarnaast verschillende bestuurlijke functies, zoals Schout van Sinoutskerke van 1652 tot 1688, ouderling te Nisse van 1636 tot 1639, gezworene van de Brede Watering Bewesten Yerseke in 1657, ontvanger van de kerk te Sinoutskerke in 1667, ouderling te Sinoutskerke tussen 1680 en 1687. Geeraert Diericxs is op ca. 81-jarige leeftijd tussen 1688 en 1690 overleden (19).

Geeraert Diericxs trouwde 3 keer, waarvan een grafzerk uit de in 1906 afgebroken kerk van Sinoutskerke nu nog een stille getuige is. Hij ligt als een soort stoep voor het lijkenhuisje op de begraafplaats van Sinoutskerke (20). Geeraert Diericxs ondertrouwt te Nisse op 23 juni 1635 voor de kerk met (I) Lijsbeth Jans, geboren ca. 1610, wonende te Sinoutskerke, overleden in april 1641. Hij ondertrouwt hierna te Kloetinge op 30 augustus 1642 en trouwt te Nisse op 21 september 1642 met (II) Janneken Pieters Ram, geboren te Yerseke in 1622, overleden te Sinoutskerke op 31 mei 1650. Daarna ondertrouwt hij op 7 mei 1653 te Nisse met (III) Maeijken Marinusse Verburg, gedoopt te Wemeldinge op 2 januari 1628, overleden te Sinoutskerke op 14 augustus 1665, 37 jaar oud, dochter van Marinus Pieters Verburg en Dingeken Cornelisse Sweedijck. Uit alle huwelijken worden kinderen geboren. Bij raadpleging van de DTB-registers van 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke werd hierin mogelijk zijn 4e huwelijk aangetroffen (21). Wat er tegen pleitte was de vermelding in één van de aktes van Geeraert Dircksse, "*jongeman*" van 's-Heer Abtskerke, wonende te Synoutskerke, wat een aanduiding is voor een niet eerder getrouwde man. Uit de registratie in het doopboek blijkt dat de doopgetuigen geen enkele familierelatie hebben met Geert Diericxs. Bovendien is er het verschil in aanspreektitel tussen de schout Geert Diericxs en Mr. Geeraert Dirckssen. De meester titel werd gebruikt door de plaatselijke onderwijzer. Een definitieve bevestiging van bovengenoemde bezwaren treffen we aan in het Consistory boek van 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke. Op 21 februari 1680 is Geeraert Dirckssen blijkbaar overleden en kiest de kerkeraad in zijn plaats "*tot haeren ordinaris voorleser*" Jan de Reuse (22). Geert Diericxs zou pas een kleine 10 jaar later overlijden. Bovendien treffen we hem in dit dokument bij de verkiezing tot ouderling ook consequent als de schout Geert Diericxs aan.

Uit zijn eerste huwelijk wordt kort na 1635 zijn dochter Martijntje Gerardse Diericxs geboren, zij trouwde te Nisse op 9 mei 1657 met Pieter Adriaens van Noorden, landman op een hoeve in Kerckehouck te Nisse (23). Uit het tweede huwelijk met Janneken Pieters Ram werden 2 kinderen geboren, Aafje Geerts en Dierick Geerse. Aafje Geerts, geboren te Sinoutskerke ca. 1643, trouwt voor de eerste keer op 22 april 1666 te Nisse met Matheus van den Berge, die reeds op 25 april 1668 te Nisse komt te overlijden. Hierna trouwt Aafje Geerts met Adriaan van Noorden, een zoon van Cornelis van Noorden. Dierick Geerse wordt ca. 1645 op Sinoutskerke geboren en trouwt vòòr 1674 met Janneken Cornelisse Polderdijck (24), geboren ca. 1653. Dierick Geerse komt op ca. 35-jarige leeftijd al vroeg te overlijden, tussen 1678 en 1680 (25). De mogelijke erfopvolger op het Hooge Huis overlijdt dus nog 10 jaar voor zijn vader en laat 3 kinderen na, Geeraert (6 jaar), Cornelis (5 jaar) en Christiaan (2 jaar). Geeraert zou uiteindelijk zijn grootvader Geert Diericxs opvolgen op het Hooge Huis. De weduwe Janneken Cornelisse Polderdijck hertrouwt op 12-3-1681 te 's-Heer Abtskerke (26) met Laurus Davitse, geboren ca. 1650. Uit zijn 3^e huwelijk met Maeijken Verburg worden twee dochters geboren, Maria Geers en Dingentje Geers. Maria Geers trouwt op 11 mei 1684 te 's-Heer Abtskerke met Stoffel Geertse de Leeuw, een zoon van haar nichtje Aefken Cornelisse (dochter van oom Cornelis Diericxs). Dingentje Geers trouwt op 22 april 1680 te 's-Heer Abtskerke met Johannes Gijsel, die schout was van 's-Heer Abtskerke.

3.2 Ontwikkeling landerijen in de Kerkhoek

Geert Diericxs maakt in 1638 een goede start als boer in de Kerkhoek door vergroting van de hoeveelheid bewerkte landerijen van zijn vader met hoofdzakelijk pachtgrond tot 34 Gemeten 77 Roeden (zie figuur 20). Doordat bij de dood van zijn vader er een verdeling van de eigendommen aan landerijen moest plaats vinden, vermindert de oppervlakte die Geert Diericxs in 1638 in eigendom heeft. De hoeveelheid eigendom loopt bij de overdracht terug van 13 Gemeten 182 Roeden naar 9 Gemeten 119 Roeden, ofwel 27 % van het totale oppervlak in bewerking (zie figuur 20). Delen van de percelen 140, 141, 144, en 145 krijgt hij bij de verdeling niet in bezit of in gebruik. Toch ziet hij dan al kans om een nieuw perceel 157, liggend aan de Noordweg, aan zijn bezit toe te voegen. Ook weet hij dan al grote delen van de percelen 154, 155, 162 en 134 aan zijn pachtgronden toe te voegen. Geert Diericxs blijkt een boer te zijn die zowel op het gebied van investeringen in eigen landerijen als op het terrein van exploitatie van percelen weiland en akkerbouw voortdurend op zoek was naar expansie

mogelijkheden. Met het aantrekken van vele percelen pachtgrond en eigen bezit, zou zijn bedrijf aan de Noordweg in de 17e eeuw uitgroeien tot één van de grootste op het grondgebied van Sinoutskerke.

Hoewel Geert Diericxs dus na de dood van zijn vader voor een groot deel verder boerde op zijn landerijen, slaagde hij er in om zijn oppervlakte aan pachtgronden en eigen grond regelmatig te vergroten, door het aantrekken van nieuwe percelen in pacht of in eigendom. In onderstaande tabel zijn eerst de vorige eigenaar en gebruiker vermeld, in de laatste twee kolommen de opvolgende eigenaar en gebruiker (figuur 14). Door overname van de pacht (Legier Jansse Wed.) of aankoop van een boerderij met pachtgronden (Gillis Joosse) wist hij de oppervlakte aan bewerkte grond in de Kerkhoek te verhogen tot 55 Gemeten 86 Roeden in 1673. Door regelmatige aankopen weet hij de hoeveelheid grond in eigendom voor de Kerkhoek eveneens te vergroten van 9 Gemeten 119 Roeden in 1638 naar 27 Gemeten 132 Roeden in 1680.

Figuur 14. Aankoop en gebruik van nieuwe landerijen in de Kerkhoek door Geert Diericxs, 1631 - 1680

Periode	Perceel	Opp.	Eigenaar	Gebruiker	Eigenaar	Gebruiker	
1631/1638	157	2 G 100 R	Jan Pierss	Jan Pierss	Geert Diericxs	Geert Diericxs	
	134	3 57	Neelken Janss	Legier Jansse Wed.	Neelken Janss	Geert Diericxs	
	154	3 171	Mr. Jacob Baerlant	Legier Jansse Wed.	Mr. Jacob Baerlant	Geert Diericxs	
	154	0 260	Pieter Marinisse	Legier Jansse Wed.	Pieter Marinisse	Geert Diericxs	
	155	1 158	Den Armen alhier	Legier Jansse Wed.	Den Armen alhier	Geert Diericxs	
	162	1 15	Ecce hic Capelrie	Legier Jansse Wed.	Ecce hic Capelrie	Geert Diericxs	
	1638/1652	127	2 161	Jochem Cornelisse Kelle	Gillis Joossen	Adriaan de Winters Weese	Geert Diericxs
128		1 150	Jochem Cornelisse Kelle	Gillis Joossen	Adriaan de Winters Weese	Geert Diericxs	
129		1 183	Maerten Fransse	Maerten Fransse	Adriaan de Winters Weese	Geert Diericxs	
132		2 80	Gillis Seijs Cappelrie	Gillis Joossen	Gillis Seijs Cappelrie	Geert Diericxs	
133		0 442	Ecce hic	Gillis Joossen	Ecce hic	Geert Diericxs	
146		2 36	Gillis Seijs Cappelrie	Gillis Joossen	Gillis Seijs Cappelrie	Geert Diericxs	
149		1 36	Ecce hic	Gillis Joossen	Ecce hic	Geert Diericxs	
153		1 288	Ecce hic	Gillis Joossen	Ecce hic	Geert Diericxs	
1659/1666		213	0 236	Pieter Pierssen Schipper	Jacques Moerdijck	Dirck Geertse	Geert Diericxs
1666/1673		151	3 72	Boudewijn Jansse Westerwijck	B. J. Westerwijck	David van der Nisse	Geert Diericxs
196,197	6 166	Ferdinand de Sedlnitzky	Cornelis Dooman	Ferdinand de Sedlnitzky	Geert Diericxs		
1673/1680	147	4 154	Gerard Adriaensse Kelle	Gerard A. Kelle	Geert Diericxs	Geert Diericxs	
	122,124	2 105	Kercke Goes	Cornelis J. Jabay Wed.	Kercke Goes	Geert Diericxs	

Percelen 157

Perceel 157 (2 Gemet 100 Roeden), wat Geert Diericxs in 1638 in eigendom wist te krijgen van Jan Pierss (zie bijlage 1, tabel 35), was extra aantrekkelijk omdat het naast een goede bereikbaarheid vanaf de Noordweg, wellicht ook regelmatig voor akkerbouw te gebruiken was. Geert Diericxs hield dit perceel de gehele periode in gebruik tot hij het na 1680 verkocht. Als eigenaar van perceel 157 zien we in 1652 "*Geert Diericxs met zijn Weese*" vermeld, wat mogelijk een indicatie is naar het overlijden van zijn 2^e vrouw Janneken Pieters Ram op 31 mei 1650. Dat hierna ook een bepaalde verdeling van de landerijen heeft plaats gevonden, blijkt uit een registratie in de overloper van 1659, waar als eigenaar van perceel 157 Pieter van Noorden genoemd wordt, een schoonzoon van Geert Diericxs, die gehuwd was met zijn dochter Martijntje Geeraarts uit zijn 1^e huwelijk. Terwijl zijn schoonvader Geert Diericxs het perceel voortdurend in gebruik heeft, houdt Pieter van Noorden het in zijn bezit tot 2 april 1676, wanneer Geert Diericxs het weer in eigendom krijgt (27). Bij de verkoop van perceel 157 na 1680 blijkt dat het verkocht is aan "*Janus Gijssel & Stoffel Geerards, ½ en ½, samen 2 Gemet 100 Roeden, baant ieder 't zijne*", twee andere schoonzons, gehuwd met respectievelijk dochters Dingentje Geerse en Maria Geerse. Op 12 februari 1694 levert echter Stoffel Geerse de Leeuw zijn aandeel in perceel 157 in en verkoopt "*de helft van het zaailand van 1 Gemet 50 Roeden in Kerkhoek voor £ 25*" (28).

Figuur 15. Kreekresten als perceelsgrens tussen de percelen 123 en 134

Perceel 134

Perceel 134 (3 Gemet 57 Roeden) wat Geert Diericxs in 1638 in pacht verkrijgt van eigenaresse Neelken Janss en de voorgaande pachter Legier Jansse Wed. (figuur 14), is één van de weinige percelen in het Ganzenreservaat waar men nog kreekresten als perceelsgrens aantreft. De zuidgrens van perceel 134, een kronkelende scheidulve, vormt de scheiding met perceel 123 (zie figuur 15) (bijlage 1, tabel 28).

Geert Diericxs houdt de pacht van dit perceel echter niet lang vast, waarschijnlijk doordat het via Jan Janss Westerwijk (1652) vanaf 1659 in bezit komt van zijn schoonzoon Pieter van Noorden, die het ook zelf in gebruik heeft. Pieter van Noorden houdt perceel 134 in eigendom en gebruik tot 1716, wanneer het in bezit komt van Jan de Reuse.

Figuur 16. De zoute veedrinkput in perceel 154 met links perceel 155

Percelen 154, 155, 162

De toegang tot perceel 154 wordt gevormd door het wegeling 253, het Zoute Wegeling (figuur 6). Dit wegeling, wat vanaf de Noordweg langs de watergang naar het damhek van perceel 154 loopt, was volgens de registraties

van 1596 – 1673 een normaal zoekwegeling (zonck wegelinck, souck wegelinck). Vanaf 1673 verandert de registratie in 't Zoute Wegelijnc, later het Zoute Wegeling. Dit komt overeen met de overlevering dat de veedrinkput in perceel 154 zout of brak water bevatte, zelfs zodanig dat de koeien er ziek van werden. De 4 deelpercelen van 3 Gemet 171 Roeden (deel 154), 1 Gemet 15 Roeden (deel 162), 458 Roeden (deel 155) en 260 Roeden (deel 154) sloten geografisch goed aan bij de percelen 152, 157 en 163 die Geert Diericxs in de noordoost hoek van de Kerkhoek al in gebruik had. Belangrijker was wellicht dat hij in 1638 de pacht van de 4 deelpercelen over kon nemen van Legier Jansse Wed. Ze hadden in 1638 alle vier verschillende eigenaren (dhr. Mr. Jacob Baerlant, de Kerk van Sinoutskerke, de Armen van Sinoutskerke, Pieter Marinisse), maar Geert Diericxs zag toch kans om ze tot aan zijn dood in 1689 praktisch gezamenlijk te pachten (bijlage 1, tabel 36).

Mogelijke uitzondering vormde het deel van perceel 162 (1 Gemet 15 Roeden) waar vanaf 1673 achter de eigenaren Cornelis van Oostee en daarna Adolph van Oostee vermeld staat "*baant selve*". Nu behoorden de eigenaren uit het geslacht van Oostee als grondeigenaren waarschijnlijk tot de gegoede burgerij, die doorgaans hun landerijen niet zelf bewerkten. Bovendien verpachtte hij dit perceel reeds vanaf 1664 aan Geert Diericxs, toen hij het kocht van de "*Kercke Caprie Sijnskercke*". (29). Er is dan ook een grote kans dat Geert Diericxs zelf de grond bleef gebruiken en dat de grondeigenaar ook de baanderslasten betaalde aan het polderbestuur (30). In dezelfde zitting van Schout & Schepenen, waarin er een hele reeks aan landerijen van de instellingen van Sinoutskerke verkocht worden, koopt Cornelis van Oostee nog 2 deelpercelen van perceel 163 (400 Roeden en 1 Gemet 129 Roeden), van de instellingen "*Kercke Caprie Sijnskercke*" en "*De Pastorie van Sijnskercke*", waarvan de pacht door Geert Diercxssen gewoon doorloopt. (31).

Figuur 17. Paadje door perceel 153 en dichtgegroeide veedrinkput

3.3 Op het overname pad, met perceel 127, 128, 129, 132, 133, 146, 149, 153 .....

In 1652 zet hij zijn opmars naar de grootste boer uit de streek verder voort. Geert Diericxs is dan 44 jaar oud en vergroot de oppervlakte land in bewerking verder tot 53 Gemeten 14 Roeden. De hoeveelheid eigen grond gaat mee omhoog tot 11 Gemeten 293 Roeden, waardoor hij uitkomt op een eigen vermogen van 23 %. Perceel 140, 141 en 144 worden weer volledig aangekocht, perceel 145 aanvankelijk alleen in pacht. Maar Geert Diericxs gaat ook op het overnamepad. In de periode 1638 – 1652 koopt hij de tegenover hem liggende boerderij het "*Hof ende Boogaert*" in de Willem Wittenshoek (Noordweg 2) van Gillis Joosse of diens erfgenamen (32). De achterliggende strategie is ongetwijfeld ook de overname van de door Gillis Joosse gepachte landerijen geweest. Hij slaagde hierin maar ten dele, want de vlakbij zijn boerderij liggende percelen 130, 131, 135 en 136, eigendom van Jan Hoogesteger en Adriaan Cornelisse Kelle en gepacht door Gillis Joosse, werden in pacht overgenomen door Jacob Jacobsse Meule van de boerderij aan de Noordweg 3 (perceel 103). Toch was de uitbreiding van zijn areaal aan landerijen in 1652 geheel aan deze overname te danken. De pacht van de percelen 127, 128, 129, 132, 133, 146, 149 en 153 werd in de periode 1638 – 1652 overgenomen door Geert Diericxs van Gillis Joosse. Dit betekende een toename van de gebruikte gronden met 16 Gemet 76 Roeden. Geert Diericxs nam tussen 1638 en 1652 de pacht van de percelen 127, 128, 129 over, onder eigenaar Adriaan de Winters Weese, die de 3 percelen inmiddels gekocht had van Jochem Cornelisse Kelle (bijlage 1, tabel 29). Geert Diericxs behield de pacht van de 3 percelen tot 1687, toen de overdracht plaats vond aan Janis Grootemaat en Lindert Hendrix. Tijdens deze periode verwisselden de 3 percelen wel regelmatig van eigenaar, Adriaan de Winters Weese (1652), Marinis Doense (1659) en Adriaan de Vriese (1680).

Figuur 18. De percelen 127, 128, 129 met rechts het akkerbouwperceel 126 met tarwe

Het bijzondere van perceel 132 is, dat het bestaat uit 2 deelpercelen, waarvan het eerste geregistreerd wordt in het eerste traject van de verkenning door het waterschap vòòr 1596 (1 Gemet 200 Roeden). Het tweede deel (2 Gemet 80 Roeden) volgt praktisch aan het eind van het laatste traject van de verkenning en sluit dus geografisch aan bij het eerste stuk (33). Ondanks het feit dat de perceelsgrens tussen perceel 132 en 135 heel kronkelend van vorm is (kreekresten), komt de totaal ingemeten oppervlakte van 3 Gemet 280 Roeden (154,3 are), goed overeen met de kadastrale meting van 148,6 are. Overigens hadden de 2 deelpercelen tot ver in de 18^e eeuw wel verschillende eigenaren (zie bijlage 1, tabel 30). Perceel 133 was gedurende de gehele periode van 1596 – 1835 eigendom van de Kerk van Sinoutskerke en werd, met uitzondering van 1709, steeds verpacht aan de gebruiker van perceel 132. Geert Diericxs draagt de pacht van perceel 132 en 133 in de periode 1652 – 1659 weer over aan de eigenaar Marinis Pieterse Verschuijle van het *“Hof ende Boogaert”* in de Willem Wittenshoek, waaraan hij dan de hofstede weer verkoopt.

Figuur 19. Dam tussen perceel 149 en 150 met op de achtergrond 't Ooge Uus

Van de percelen 146 en 149, bereikbaar vanaf de Noordweg via het smalle wegeling 252 tussen de percelen 151 en 152, nam Geert Diericxs in 1652 eveneens de pacht over van Gillis Joosse. Eén deel (1 Gemet 36 Roeden) was eigendom van de Kerk van Sinoutskerke en het grootste deel (2 Gemet 36 Roeden) van Gillis Seijs Cappelrie (bijlage 1, tabel 34).

Geert Diericxs ziet kans om perceel 149 in 1666 aan zijn eigendom toe te voegen en houdt beide percelen in gebruik tot aan zijn dood in 1689. Het laatste perceel wat hij in pacht verkreeg van *“Ecce hic, oost aen ’t Souck Wegeling”* (wegeling 253) door de overname van de boerderij van Gillis Joosse, was perceel 153. Het aantrekken van dit laatste perceel brengt Geert Diericxs weer een stap dichterbij het in gebruik hebben van de percelen in de Kerkhoek, die allen grenzen direkt aan de Noordweg en dus goed toegankelijk zijn.

Figuur 20. Landerijen in eigendom en gebruik in Kerkhoek door het Hooge Huis, 1596 – 1828

Jaar	Eigenaar/pachter	Eigendom			Gebruik			Eigendom/Gebruik %
		Gemeten	Roeden	Aantal	Gemeten	Roeden	Aantal	
1596	Dierick Heijndricxs	0	0	0	18	90	11	0
1603	Dierick Heijndricxs	3	193	3	18	90	11	19,9
1617	Dierick Heijndricxs	3	193	3	21	117	14	17,0
1624	Dierick Heijndricxs	3	193	3	18	90	11	19,9
1631	Dierick Heijndricxs	13	182	8	28	79 ¹⁾	16	48,0
1638	Geert Diericxs	9	119	6	34	77 ²⁾	19	27,4
1652	Geert Diericxs	11	293	7	48	70	27	22,6
1659	Geert Diericxs	11	183	8	49	92	28	23,6
1666	Geert Diericxs	19	25	11	47	239 ³⁾	28	39,9
1673	Geert Diericxs	21	114	12	55	86	27	34,4
1680	Geert Diericxs	28	68	14	55	179	28	50,1
1687	Geert Diericxs	27	18	13	42	73	21	57,6
1694	Gerard Dircxs Jr.	7	82	6	7	287 ⁴⁾	6	74,6
1702	Gerard Dircxs Jr.	7	82	6	19	167	12	42,5
1709	Geerard Dirkse Jr.	8	238	8	25	41	15	32,7
1716	Geerard Dirkse Jr.	7	238	7	25	278	16	25,7
1723	Gerard Dirkse's Weese	33	75	20	32	72	19	100
1730	Gerard Dirkse's Weese	31	294	19	33	27	19	100
1744	Hendrik Frederik de Loos	38	210	22	38	210 ⁵⁾	22	100
1751	Hendrik Frederik de Loos Wed.	38	210	22				
1758	Cornelia & Magdalena de Loos	38	210	22				
1765	Christiaan Jacobse Everse	38	210	22				
1772	Christiaan Jacobse Everse	40	7	23				
1779	Christiaan Jacobse Everse	46	278	25				
1786	Christiaan Jacobse Everse	44	198	24				
1807	Christiaan Jacobse Everse	61	258	31				
1814	Kinderen Everse	61	258	31				
1821	Kinderen Everse	65	66	34				
1828	Kinderen Everse	59	107	33				

- Van 1631 – 1659 worden de 3 deelpercelen 141, 142 en 150 (volnummers 18,19,20) als 1 perceel van 3 Gemet 182 Roeden geregistreerd. Wel worden in de registratie de eigendomsverhoudingen tussen de verschillende eigenaren benoemd, evenals de baanders. Dierick Heijndricxs bezit in 1631 binnen dit perceel 2 Gemet 77 Roeden, wat hij ook in gebruik heeft (tabel 32). Eveneens staan in 1631 voor het deelperceel 145 (2 Gemet 140 Roeden, volgnummer 23) verschillende eigenaren geregistreerd. Het eigendom en gebruik door Dierick Heijndricxs in dit deelperceel bedraagt 2 Gemet 35 Roeden (tabel 33). In het deelperceel 150 van 2 Gemet 117 Roeden (volgnummer 24) participeren ook 2 verschillende eigenaren en pachters, waarvan Dierick Heijndricxs 1 Gemet 117 Roeden in eigendom en gebruik had (tabel 33).
- In 1638 participeren in het perceel van 3 Gemet 182 Roeden (volnummers 18,19,20) in totaal 4 verschillende eigenaren en pachters (*“Dierick Heijndricxs Weese hierin 230 Roeden, Jochem Jansse 283 Roeden, Huybrecht Jacobsse Raven 405 Roeden en Claes Jansse Leeuwenburch 164 Roeden, baant Jochem Jansse 283 Roeden, Huybrecht Raven 405 Roeden, Claes Leeuwenburch 164 Roeden en Geert Diericxs de reste”*) Geert Diericxs heeft dus het deel van 230 Roeden in eigendom en gebruik (tabel 32). Ook heeft Geert Diericxs in 1638 van het deelperceel 145, evenals zijn vader in 1631, 2 Gemet 35 Roeden in gebruik.
- Uitsluitend in 1666 inclusief een perceel van 236 Roeden (perceel 213), eigendom van zijn zoon Dirck Geerts met Geert Diericxs als pachter. Geert Diericxs koopt dit perceeltje in 1662 van Pieter Pierssen Schipper (Schepenakten, folio 14, 7-1-1662), waarschijnlijk voor zijn zoon. In 1673 staat het nog steeds op naam van Dirck Geertsse, die het dan ook in gebruik heeft (baant selve). In 1680 wordt als eigenaar Dirck Geertsse Weese met Marinis Valcke als pachter geregistreerd. Van 1680 – 1716 blijft perceel 213 in bezit van Dirck Geertsse Weese of Wed., het wordt in die periode achtereenvolgens verpacht aan Marinis Valcke, Isaak Paardekooper en Foort Janse Dierse
- Gerard Dircxs plus Dirck Geertsse's Wed., Dirck Geerze Weesen
- Vanaf 1744 betreft het uitsluitend eigendom, de pachters worden niet meer geregistreerd

Figuur 21. De perceelsgrenzen van perceel 146 aan de westkant en de oostkant

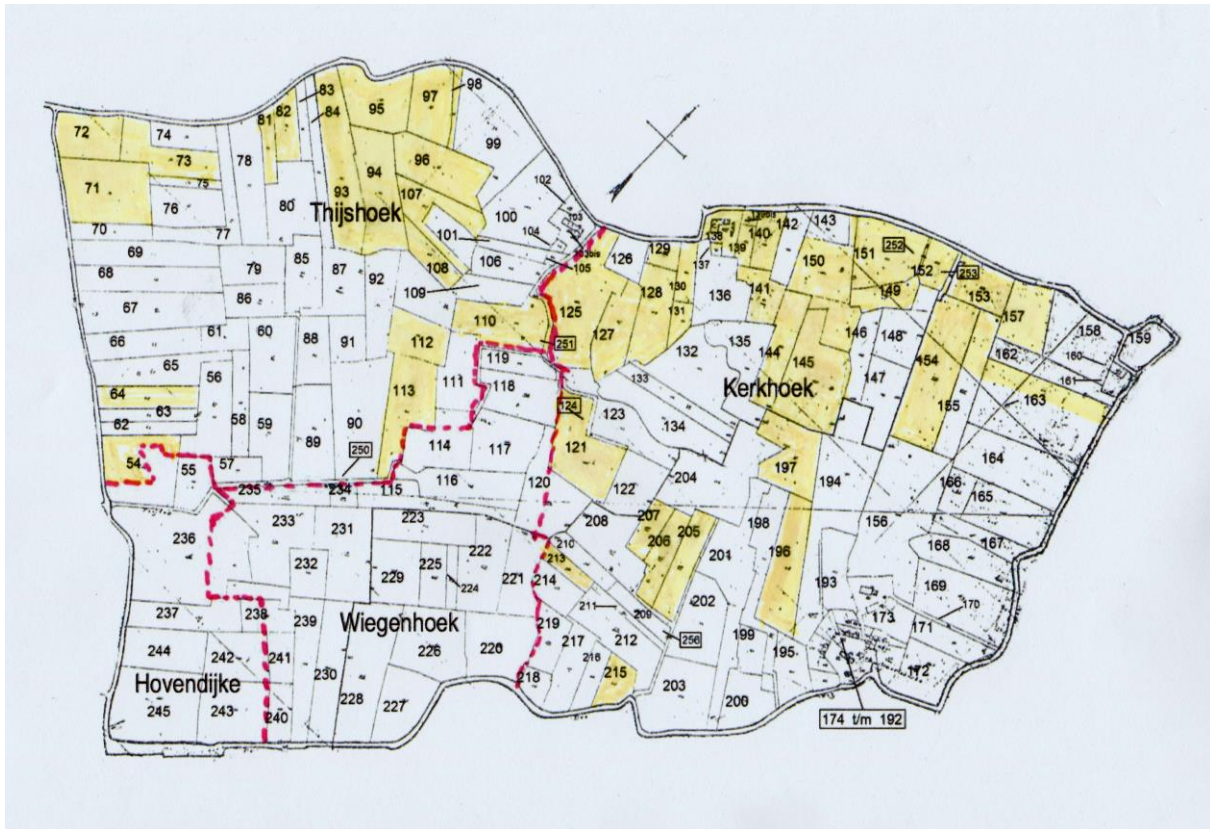
3.4 Stabilisatie landerijen

In de periode van 1652 – 1666 stabiliseert het areaal aan landerijen, wat Geert Diericxs in de Kerkhoek in bewerking heeft, zich op 47 tot 49 Gemeten (figuur 20). De pacht van de percelen 132 en 133 doet hij over aan Marinis Pieterse Verschuijle, terwijl hij perceel 145 er juist bij trekt. Met het verschil van 322 Roeden stijgt zijn hoeveelheid gebruikte grond in 1659 tot 49 Gemet 92 Roeden, verdeeld over 28 percelen. De aankoop van perceel 145, dat overigens in 2 stukken was verdeeld van 2 Gemet 104 Roeden en 2 Gemet 140 Roeden, uit handen van Jacob Eijericxs was een familieaangelegenheid. Geert Diericxs koopt zelf het noordelijke deel van perceel 145 (2 Gemet 140 Roeden), terwijl het zuidelijke stuk (2 Gemet 104 Roeden) op naam komt te staan van Neelken Jochims, de eerste vrouw van Dierck Cornelisse, die toen een aankomend landman was op een boerderij in Nisse en één van de kinderen van zijn broer Cornelis Diericxs. Beide delen van perceel 145 worden in 1659 door Geert Diericxs bewerkt.

In 1666 laat Geert Diericxs perceel 144 herverkavelen met perceel 150 tot de uiteindelijke grootte van 2 Gemet 89 Roeden en draagt het eigendom over aan Mattheus van den Bergens Wed. Deze weduwe was zijn dochter Aafje Geerts, die op 22 april 1666 getrouwd was met Mattheus van den Berge, welke laatste daarna blijkbaar geen lang leven meer beschoren was. Volgens de registratie in de overloper van 1666 bewerkt Aafje Geerts perceel 144 zelf (*“baant selve”*), maar wellicht met hulp van de landarbeiders en knechten van haar vader Geert Diericxs. Geert Diericxs koopt in 1662 een perceeltje weiland van 236 Roeden in de Kerkhoek, aan de grens met de Wiegenhoek (perceel 213) van Pieter Piersse Schipper (34). Dit was kennelijk voor zijn zoon Dirck Geerts, die toen nog minderjarig geweest moet zijn, maar perceel 213 in 1666 toch op zijn naam heeft staan (bijlage 1, tabel 47). Geert Diericxs staat dan geregistreerd als baander. In 1673 staat het nog steeds op naam van Dirck Geertsse, die het dan ook in gebruik heeft (*baant selve*). In 1680 wordt als eigenaar Dirck Geertses Weese met Marinis Valcke als pachter geregistreerd. Van 1680 – 1716 blijft perceel 213 in bezit van Dirck Geertses Weese of Wed., het wordt in die periode achtereenvolgens verpacht aan Marinis Valcke, Isaak Paardekooper en Foort Janse Dierse.

In 1680 bereikt Geert Diericxs met een oppervlakte aan bewerkte landerijen van 55 Gemeten 179 Roeden verdeeld over 28 percelen, een soort status van pacht-herboer (figuur 22). Geert Diericxs is dan 65 jaar en zeker voor die tijd al zeer op leeftijd. Desondanks slaagt deze agrarische ondernemer er in om de hofstede Tôdhuus met zijn landerijen naar een absoluut hoogtepunt in zijn leven te stuwen. Ondanks het feit dat hij afstand moet doen van 4 percelen (totaal 4 Gemet 180 Roeden), weet hij toch nog 7 nieuwe percelen ofwel 18 Gemet 54 Roeden in pacht aan te trekken. Drie van de 4 percelen waar hij afstand van moet doen, deelpercelen van 162 en 163 (1 Gemet 15 Roeden, 1 Gemet 100 Roeden, 1 Gemet 129 Roeden) waren eigendom van Cornelis van Oostee en zijn hiervoor al bediscussieerd. Het 4^e perceel 213 was eigendom van zijn zoon Dirck Geerts, die het in 1673 ook zelf in bewerking heeft (*“baant selve”*).

Figuur 22. Landerijen binnen het Ganzenreservaat, in gebruik door Geert Diericxs in 1673

In de Kerkhoek vond tussen 1673 en 1680 de pachtoverdracht plaats naar Jan Abrahamse van de percelen 196, 197 (6 Gemet 166 Roeden). Eveneens naar Jan de Reuze van de percelen 205 (299 Roeden), 205, 206 (2 Gemet 264 Roeden), 207 (1 Gemet 28 Roeden) en tenslotte naar Marinis Valcke van perceel 215 (1 Gemet 36 Roeden). Zijn nog steeds bestaande vitaliteit op agrarisch ondernemersgebied blijkt echter uit de aankoop en gebruik van perceel 147 (4 Gemet 154 Roeden) van Gerard Adriaensse Kelle in dezelfde periode. De pacht van de percelen 125, 127, 128, 129 met een totaal oppervlak van 11 Gemet 6 Roeden wordt in de periode 1680 – 1687 overgedragen aan Adriaan de Jonge, Janis Grootemaat en Lindert Hendrix. De overdracht in dezelfde periode van perceel 157 (2 Gemet 100 Roeden) aan Janus Gijsel en Stoffel Gerards (de Leeuw) was een complete familie aangelegenheid. Beiden waren schoonzonen van Geert Diericxs, respectievelijk gehuwd met zijn dochters Dingentje Geers en Maria Geers. Stoffel Geerse de Leeuw was tevens familie als kleinzoon van zijn broer Cornelis Diericxs. De verdeling van zijn bezittingen was blijkbaar al begonnen.

Geert Diericxs kende op ondernemersgebied dan misschien een aantal hoogtepunten, op persoonlijk vlak had hij ook een aantal tragedies te verduren. Zijn 3 vrouwen overleden allen op jonge leeftijd, de laatste, Maeijken Marinusse Verburg op 37-jarige leeftijd op 14 augustus 1665. Zij zijn waarschijnlijk alle drie op Tòdhuus overleden en in de kerk van Sinoutskerke begraven, blijkens een grafzerk uit de in 1906 afgebroken kerk, die thans dienst doet als een soort stoep-steen voor het lijkenhuisje op de begraafplaats van Sinoutskerke (20). In 1673 kon Geert Diericxs de pacht overnemen van perceel 196, 197, wat in bezit was van dhr. Sedenisky, waarmee Ferdinand de Perponcher, graaf Sedlnitzky, uit een Frans militair en adelijk geslacht bedoeld werd.

Tenslotte neemt hij perceel 144 (2 Gemet 89 Roeden) over van zijn dochter Aafje Geerts (baant selve) en krijgt hij ook de pacht in handen van perceel 151 (3 Gemet 72 Roeden). Dit laatste perceel moet erg belangrijk voor hem zijn geweest, gezien de ligging aan een doorgaande weg en tevens één van de laatste onderdelen van het conglomeraat aan landerijen aan de Noordweg. De eigenaren van perceel 151 in 1666 en 1673 waren ook bekenden van Geert Diericxs. Boudewijn Janse Westerwijck (1666) was zijn zwager, broer van zijn eerste vrouw en Dhr. David van der Nisse (1673) stamde uit het geslacht waar zijn broer Cornelis Diericxs tot aan zijn dood in 1661 ontvanger van was.

3.5 Ontwikkelingen in de Thijshoek

Perceel 71, 72, 73

Perceel 71, 72 en 73, in de hoek van de Noordweg en de Thijshoekseweg, waren oorspronkelijk eigendom van 3 verschillende eigenaars met 3 verschillende pachters. Ze bestonden uit 5 deelpercelen, waarvan Dierick Heijndricxs er in 1624 drie aankocht. Het waren de vroone van 1 Gemet, die samen met 1 Gemet 89 Roeden perceel 72 vormde, en ongeveer de helft van perceel 71 met een oppervlakte van 589 Roeden (figuur 23, 24). Deze 3 deelpercelen krijgt Geert Diericxs na 1636 door vererving in eigendom en gebruik (zie figuur 22). In 1652 staat als eigenaar van de 3 deelpercelen "*Geert Diericxs met sijn weese*" geregistreerd, waarschijnlijk een indicatie voor het overlijden van zijn 2^e vrouw Janneken Pieters op 31 mei 1650. Geert Diericxs koopt in 1659 perceel 73 (273 Roeden) en draagt de deelpercelen van perceel 71 en 72 in eigendom over aan zijn schoonzoon Pieter van Noorden.

Figuur 23. Aankoop en gebruik van landerijen in de Thijshoek door Geert Diericxs

Jaar	Perceel	Opp.	Eigenaar	Gebruiker	Eigenaar	Gebruiker	
1631-1638	72	1	0	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs	Geert Diericxs	Geert Diericxs
		1	89	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs	Geert Diericxs	Geert Diericxs
	71	0	589	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs	Geert Diericxs	Geert Diericxs
	93	4	17	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs Wed.	Geert Diericxs
	97	2	170	Den Armen in Goes	geen registratie ¹⁾	Den Armen in Goes	Geert Diericxs
	98	0	136	Jaergetielant Taxelmeetken	Dierick Heijndricxs	Jaergetielant Taxelmeetken	Geert Diericxs
	99	2	217	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs Wed.	Geert Diericxs
		0	293	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs	Cornelis Diericxs	Geert Diericxs
		0	498	Dierick Heijndricxs ²⁾	Dierick Heijndricxs	Dierick Heijndricxs Wed.	Geert Diericxs
	114	0	138	Jaergetielant	Dierick Jacobsse	Jaergetielant	Geert Diericxs
	1638-1652	64	1	263	Den Armen in Goes ³⁾	Gillis Joosse	S:S: in Goes
95		2	281	Den Armen in Goes	Gillis Joosse	S:S: in Goes	Geert Diericxs
96		2	36	Den Armen in Goes	Gillis Joosse	S:S: in Goes	Geert Diericxs
108		2	74	Den Armen alhier	Gillis Joosse	S:S: hic	Geert Diericxs
107		2	43	Ecce hic	Gillis Joosse	Ecce hic	Geert Diericxs
106		0	449	Ecce hic ⁴⁾	Gillis Joosse	Ecce hic ⁴⁾	Geert Diericxs
113		0	150	Ecce hic	Gillis Joosse	Ecce hic	Geert Diericxs
113		3	15	Jan Hoogesteeger ⁵⁾	Gillis Joosse	Jan Hoogesteeger	Geert Diericxs ⁵⁾
112		1	201	Den Armen alhier	Gillis Joosse	S:S: hic	Geert Diericxs
1652-1659		73	0	273	Cornelis Pietersz	geen registratie	Geert Diericxs
	71	1	285	Maerten Franss	geen registratie	Pieter van Noorden	Geert Diericxs
	82	1	50	Cornelis Pietersz	geen registratie	Geert Diericxs	Geert Diericxs
	94	1	38	Johan Hoogesteeger	geen registratie	Johan Hoogesteeger	Geert Diericxs
		0	285	Johan Hoogesteeger	geen registratie	Johan Hoogesteeger	Geert Diericxs
		2	35	Gillis Seijs Capelrie	geen registratie	Gillis Seijs Capelrie	Geert Diericxs
	110	2	180	Mr. Cornelis Bruijne	geen registratie	Mr. Cornelis Bruijne	Geert Diericxs
1659-1666	84	1	153	Gillis Seijs Capelrie	Cornelis Diericxs	Cornelis van Oostee	Geert Diericxs
1666-1673	54	0	102	Kercke hic	bt selve (Pieter Croocq)	Kercke alhier	Geert Diericxs
	81	0	214	Armen hic	bt selve (Pieter Croocq)	Armen alhier	Geert Diericxs

- 1) Geen formele registratie, waarschijnlijk Dierick Heijndricxs
- 2) Met Ecce hic daarinne 225 Roeden
- 3) Den Armen in Goes gecomen van de burgemeester Pieter Jasperse
- 4) Ecce hic, oost aen 't wegelinck
- 5) West en noord aen 't Busken, geen formele registratie Geert Diericxs

Pieter van Noorden koopt ook het resterende deel van perceel 71 van Maerten Franss (1 Gemet 285 Roeden), terwijl Geert Diericxs alle 5 deelpercelen baant of in bewerking heeft en dit ook in de jaren daarna vasthoudt. Hij draagt alleen het eigendom van perceel 73 in 1666 over aan Dierck Geerts, zijn zoon, die in 1673 ook de bewerking van dit perceel overneemt ("*baant selve*"). Tussen 1673 en 1680 worden de percelen 71 en 72 door Pieter van Noorden verkocht aan Dierck Cornelisse. Dit was een neefje van Geert Diericxs, zoon van zijn broer Cornelis Diericxs, met een boerderij onder Nisse, die de 2 percelen ook zelf in gebruik neemt. Wanneer Dierck Cornelisse in 1685 komt te overlijden gaat het eigendom van de 2 percelen in 1687 over op zijn 2 minderjarige kinderen Adriaen en Marinis Diercxs. De 2 percelen worden gepacht door Stoffel Gerards (de Leeuw), hun oudere neef. Perceel 73 was eigendom van Geert Diericxs' zoon, Dirck Geerssen en gaat na diens overlijden (1678 – 1680) in 1680 over op Laurus Davidse. De weduwe van Dirck Geerssen, Janneken Polderdijk, is dan waarschijnlijk al hertrouwt met Laurus Davidse. Hij neemt perceel 73 ook zelf in gebruik.

Figuur 24. Ligging perceel 72 aan de Noordweg en Thijshoekseweg

Perceel 93, 97, 98, 99

Perceel 93 (4 Gemet 17 Roeden) blijft tot 1666 op naam van Dierick Heijndricxs Erven staan, wanneer Geert Diericxs het in eigendom krijgt. Hij houdt dit perceel in eigendom en gebruik tot aan zijn dood in 1689. Van perceel 97 en 98 neemt Geert Diericxs in 1638 eveneens de pacht over van zijn vader en behoudt deze tot het eind. Perceel 99, wat bestond uit 3 delen en familie eigendom was, is dan nog niet definitief verdeeld. Twee stukken staan op naam van Dierick Heijndricxs Wed. en 293 Roeden wordt eigendom van Cornelis Diericxs, zijn broer. Geert Diericxs heeft dan nog het gebruik van geheel perceel 99. In 1652 heeft Cornelis Diericxs zowel het eigendom als het gebruik van de 3 deelpercelen van perceel 99 in handen.

Perceel 114

Het deel van perceel 114 wat in de Thijshoek ligt (Jaergetijelant, 138 Roeden) wordt gebaant door Geert Diericxs tot zijn broer Cornelis Diericxs het in de periode 1638 – 1652 koopt en in gebruik neemt. In 1666 neemt Adriaan van Noorden, een schoonzoon van Geert Diericxs, 2^e echtgenoot van zijn dochter Aafje Geerts, het perceel over en houdt het ook in gebruik (bijlage 1, tabel 22).

Perceel 64, 95, 96, 106, 107, 108, 112, 113

Van de percelen 64, 95, 96, 106, 107, 108, 112 en 113 neemt Geert Diericxs in de periode 1638 – 1652 de pacht over van Gillis Joesse, parrallel aan de overname van de tegenover Tôôhuus liggende boerderij "*t Hof en Boogaert*". Het eigendom van praktisch alle percelen berust bij de sociale en kerkelijke instellingen van Sinoutskerke en Goes. Alleen een groot deel van perceel 113 (3 Gemet 15 Roeden) pacht Geert Diericxs van een particulier, Jan Hoogesteeger.

Perceel 81, 82, 84

Perceel 82 (1 Gemet 50 Roeden) wordt in 1659 aangekocht en in gebruik genomen door Geert Diericxs. Hij draagt het perceel zaailand in de periode 1659 – 1666 nog een keer over aan Mattheus van den Bergens Wed., zijn 2^e dochter Aafje Geerts, om het vervolgens in 1673 zelf weer in bezit en bewerking te nemen. Het blijft hierna in de familie tot na zijn dood. Samen met perceel 81 (214 Roeden), dat hij pas tussen 1666 – 1673 in pacht verkrijgt van de Armen van Sinoutskerke, heeft hij hier twee goed bereikbare akkerbouw perceeltjes in handen, die vrij zeldzaam waren in het Ganzenreservaat. Perceel 84, eigendom van Gillis Seijs Capelrie, wordt in de periode 1652 – 1659 in pacht overgedragen aan Cornelis Diericxs, Geert Diericxs' broer. In de periode daarop (1659 – 1666) neemt Geert Diericxs de pacht over, onder eigenaar Cornelis van Oostee. In de daarop volgende perioden treft men achter de registratie van de eigenaar, Cornelis en Adolph van Oostee, voortdurend "baant selve". In 1694 wordt het perceel verpacht aan Jacob Huijbrechtse Meule.

Perceel 94

Geert Diericxs neemt in 1659 ook de drie deelpercelen waarin perceel 94 verdeeld was, in bewerking en hij houdt dit in pacht tot het na 1689 overgedragen wordt aan Joos Musse. De basis van de verdeling in 3 stukken vormden de soms aanwezige 3 eigenaren, b.v. in 1666 Jan Hoogesteeger (1 Gemet 38 Roeden), Marinis van Ossewaarde (285 Roeden) en Anna Stoutenburgh (2 Gemet 35 Roeden). Hiermee had Geert Diericxs het gehele

complex aan landerijen van de percelen 93, 94, 95, 96, 97, 98 in pacht of in gebruik, waaronder een aantal belangrijke, direkt aan de Noordweg liggende akkerbouwpercelen (figuur 22).

Perceel 110

Perceel 110 wordt tussen 1652 – 1659 verpacht door Mr. Cornelis Bruijne aan Geert Diericxs. In verband met de ontbrekende registratie weten we niet wie de vorige pachter was. Vermoedelijk was dit één van de percelen van Gillis Joosse, die het in 1638 reeds in pacht had van dezelfde eigenaar. Dit perceel blijft in bewerking door Geert Diericxs tot 1689, waarna de pacht door Cornelis Bruijne's Erfgenamen overgedragen wordt aan Jacob Huijbrechtse Meule.

3.6 Ontwikkelingen in de Willem Wittenshoek

De ontwikkelingen in het grondbezit van Geert Diericxs in de Willem Wittenshoek waren significant. In de periode van 1638 – 1673 verwierf hij met 13 percelen in pacht of eigendom een oppervlakte van 14 Gemeten 15 Roeden. Dit bedroeg op de totaal oppervlakte van 31 Gemeten 50 Roeden van de Willem Wittenshoek, een percentage van 45 %.

Perceel 308, 309

Na de dood van Dierick Heijndricxs worden gebruik en eigendom (alleen perceel 309) van de percelen 308 en 309 in 1638 overgenomen door Cornelis Diericxs, broer van Geert Diericxs. In de periode 1638 – 1652 neemt Geert Diericxs de 2 percelen van 1 Gemet 6 Roeden (perceel 309) en 1 Gemet 2 Roeden (perceel 308) weer in bedrijf, waarbij de Armen van Sinoutskerke eigenaar blijven van perceel 308. De percelen houdt hij in gebruik tot aan zijn dood, met een onderbreking in eigendom en gebruik van perceel 309 in 1666, toen Geert Diericxs dit perceel overdroeg aan Mattheus van den Berge's Wed. (bijlage 1, tabel 66). Deze weduwe was Aafje Geerts, dochter uit Geert Diericxs' 2^e huwelijk met Janneke Pieters Ram. In 1673 is perceel 309 weer in bezit en gebruik van haar vader.

Perceel 294, 295, 296, 300, 301

Geert Diericxs koopt in 1638 perceel 295 van Jan Pierss ('t Hoochuys) en houdt dit ook in gebruik tot aan zijn dood. Bij de scheiding en deling van de boedel in 1691 wordt perceel 295 overgedragen aan Adriaan Hoogerheijde. Zoals reeds eerder vermeld neemt hij in de periode 1638 – 1652 ook het naastliggende perceel 296 met het "*Hoff ende Boogaert*" over van Gillis Joosse (32). Perceel 296 bestond uit 2 deelpercelen van 441 Roeden en 260 Roeden. Op het laatste deel stond de oude boerderij, waar thans het huidige adres Noordweg 2 zich bevindt. In de periode 1652 – 1659 werd perceel 296 herverkaveld in een deelperceel van 1 Gemet 91 Roeden, waarvan Geert Diericxs het eigendom en gebruik behield en een stuk van 1 Gemet 10 Roeden met het "*Hoff ende Boogaert*", wat werd verkocht aan Marinis Pierss Verschuijle. Geert Diericxs houdt het deelperceel van perceel 296 tot het eind, waarna het in eigendom toegedeeld wordt aan Dirck Geersen's Weese, de erfgenamen van zijn enige zoon. Geert Diericxs' kleinzoon, Gerard Dirkse Jr. is in 1694 pachter van dit deelperceel. In dezelfde periode van 1638 – 1652 neemt Geert Diericxs de pacht over van Claes Jansse Leeuwenburch van 3 van de 4 deelpercelen van perceel 300 (samen 3 Gemeten 27 Roeden) plus perceel 301 (2 Gemet 40 Roeden). Geert Diericxs verkreeg deze percelen ook in eigendom, behalve een stuk van 240 Roeden uit perceel 300, wat in bezit bleef van de Kerk van Sinoutskerke. In 1666 wordt perceel 301 overgedragen aan Mattheus van den Bergen's Wed., dit was zijn dochter Aafje Geerts. In 1673 krijgt Adriaan van Noorden, haar 2^e man met wie zij in 1668 getrouwd was, perceel 301 in eigendom en gebruik. In 1687 zijn Adriaan van Noorden en Aafje Geerts wellicht beiden overleden, perceel 301 staat dan op naam van Adriaan van Noorden's Kinderen. In 1694 is Dirck de Koo de nieuwe eigenaar en Gerard Dirkse Jr. de pachter van perceel 301. Tenslotte krijgt Geert Diericxs in 1673 de pacht van perceel 294, onder de eigenaar "*Dhr. Raatsheer David van der Nisse*". Daarvoor was het perceel van 2 Gemeten 3 Roeden in eigendom en gebruik van Boudewijn Jansse Westerwijck. Het perceel blijft tot het eind in pacht bij Geert Diericxs, in 1694 wordt de pacht door David van der Nisse overgedragen aan Cornelis Bosdijk.

Perceel 304, 305, 306

Dit zijn bijzondere percelen omdat ze kadastraal deels binnen de heerlijkheid van Sinoutskerke en voor een ander deel binnen de heerlijkheid van Baarsdorp vallen, de veldhoek Huijbrechtse Gemerken.

Figuur 25. Verdeling van de percelen 304, 305 en 306 over Sinoutskerke en Baarsdorp

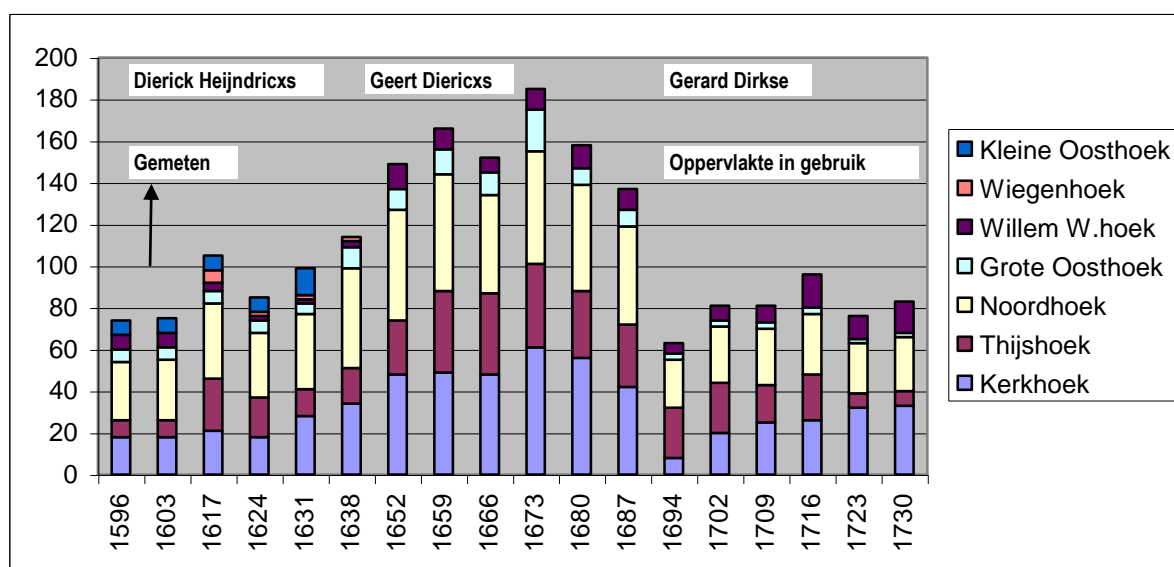
Perceel	Binnen Sinoutskerke		Totaal oppervlak	Percentage
304	48 Roeden	6,3 are	44,2 are	14 %
305	28 Roeden	3,7 are	20,9 are	18 %
306	80 Roeden	10,5 are	57 are	18 %

Pieter Pierrss Schipper verkoopt tussen 1659 – 1666 perceel 305 aan Dirck Geerts, de zoon van Geert Diericxs. Jacques Moerdijck blijft zowel in 1659 als 1666 pachter van perceel 305, in 1673 bewerkt Dirck Geersen zelf het perceel. Dirck Geersen komt in 1678 te overlijden, waarna perceel 305 via zijn weduwe Jannetje Polderdijck in 1680 op naam komt van haar 2^e echtgenoot, Lauwerus Davidse. In 1680 wordt Geert Diericxs de pachter van perceel 305. Ook neemt hij dan de pacht over van perceel 304 en 306 van Cornelis Moerman. Deze 2 laatste percelen blijven in bezit van respectievelijk de Armen in Goes en de Armen van Sinoutskerke. Uiteindelijk krijgt Gerard Dirkse Jr. de 3 percelen in 1694 in pacht.

3.7 De grootste boer uit de streek

In tegenstelling met wat wel beweerd wordt in de beschikbare bronnen (35), was er op het boerenbedrijf van Geert Diericxs geen sprake van een vlakke ontwikkeling (zie figuur 26). Naast de veldhoeken van het Ganzengebied, waren Geert Diericxs, zijn vader Dierick Heijndricxs en zijn opvolger, de kleinzoon Gerard Dirkse, ook actief in de Willem Wittenshoek, de Noordhoek en de Grote en Kleine Oosthoek. Met name in de Noordhoek wist hij al in een vroeg stadium vele percelen pachtgrond en eigendom aan zijn areaal toe te voegen. Door het regelmatig aankopen en verkopen van percelen weiland en zaailand, het aantrekken en afstoten van percelen pachtgrond, moet het bedrijfsgebeuren op de hofstede Tôôhuus en zijn landerijen een dynamisch geheel geweest zijn. Dit blijkt ook uit een grafische weergave van de totale oppervlakte grond, die Geert Diericxs, evenals zijn voorganger en opvolger, in de 7 veldhoeken van de heerlijkheid Sinoutskerke in gebruik hadden (figuur 26). In de resterende 4 veldhoeken ontplooiden Geert Diericxs, evenals zijn voorganger en opvolger, in de 17^e eeuw geen activiteiten.

Figuur 26. Landerijen in gebruik door Geert Diericxs binnen Sinoutskerke

Waar Dierick Heijndricxs rond 1600 in de Noordhoek al een start gemaakt had op een oppervlakte van 30 – 35 Gemeten (15 – 20 percelen), maakte Geert Diericxs in 1638 een sprong van 35 naar 47 Gemeten. In de Kerkhoek volgde een dergelijke vergroting van het areaal (34 naar 48 Gemeten) pas in 1652. De maximaal bewerkte oppervlakte in de Noordhoek bereikte hij in 1659 met 56 Gemeten 81,5 Roeden op 34 percelen, ruim een derde van de Noordhoek. De oppervlakte die hij in de Noordhoek in eigendom had, lag de gehele periode van 1638 – 1694 rond ca. 20 Gemeten (12 – 15 percelen), met een maximum van 25 Gemeten 119,5 Roeden in 1652. De belangrijkste verklaring hiervoor is de aankoop tussen 1638 – 1652 van 7 Gemet 124,5 Roeden (6 percelen) van de belangrijkste grondeigenaar van zijn vader, Willem Mertsse Driewegen Weese & Erfgenamen, die hem aan een vlotte start als pachtboer op Tôôhuus hielp. Geert Diericxs liet de groei van de oppervlakte aan

bewerkte landerijen tussen 1638 en zijn hoogtepunt in 1673, niet alleen in de Kerkhoek zien (34 naar 61 Gemet). Dezelfde dynamiek blijkt uit de toename in de Thijshoek (17 naar 40 Gemet), de Noordhoek (48 naar 56 Gemet), de Grote Oosthoek (10 naar 20 Gemet) en de Willem Wittenshoek (3 naar 10 Gemet). Het totaal aan landerijen in eigendom en pacht binnen de heerlijkheid Sinoutskerke, is weergegeven in figuur 27.

Figuur 27. Landerijen in eigendom en gebruik door Tôôhuus binnen Sinoutskerke

Jaar	Eigendom		Aantal	Gebruik		Aantal	Eigendom/Gebruik
1596	1	G 25 R	1	75	G 198 R	43	1,4
1603	13	49	8	73	221	43	17,9
1617	23	81	13	105	182	61	22,0
1624	31	130	18	86	12	50	36,5
1631	55	174	29	100	19	55	55,5
1638	40	127	25	113	299	67	35,5
1652	58	160	35	150	213	89	38,8
1659	49	27	32	166	238	98	29,4
1666	48	284	27	152	3	89	32,2
1673	53	255	32	179	77	99	30,0
1680	60	209	34	156	213	89	38,7
1687	57	18	32	136	213	78	41,7
1694	9	9	7	62	119	40	14,5
1702	8	218	7	80	26	49	10,9
1709	10	193	10	81	215	50	13,0
1716	41	138	27	95	202	59	43,3
1723	76	175	46	76	175	46	100,0
1730	82	20	49	82	20	49	100,0

Alle uitbreidingen samen, gaven Geert Diericxs in 1673 met een totaal van 179 Gemeten 77 Roeden aan bewerkte landerijen in de heerlijkheid Sinoutskerke, waarschijnlijk de status van de grootste boer uit de streek. Rechtstreeks opzienbarend is het aantal van 99 percelen, waarin deze oppervlakte in de 5 veldhoeken verdeeld was (figuur 28). Een administrateur zou bijna een dagtaak gehad hebben aan het bijhouden van de betaling van de polder- en dijkslasten, de pachtbetalingen, de vruchtwisselingen, etc. over zoveel percelen. Daarnaast moet Geert Diericxs voor de bewerking van een dergelijke oppervlakte en aantal percelen, een groot aantal knechten en landarbeiders in dienst gehad hebben. Zeker als men bedenkt dat hij buiten het boerenbedrijf nog diverse nevenfuncties bekleedde, waaronder die van schout van Sinoutskerke, was een bedrijfsleider ook niet uitgesloten. Bovendien heeft hij in de aangrenzende heerlijkheden (o.a. Baarsdorp, Heinkenszand, Nisse, 's-Heer Abtskerke) waarschijnlijk een additionele oppervlakte in bewerking gehad, wat zijn totale bedrijfsgrootte rond de 200 Gemeten moet hebben gebracht.

3.8 Groei eigen vermogen aan landerijen

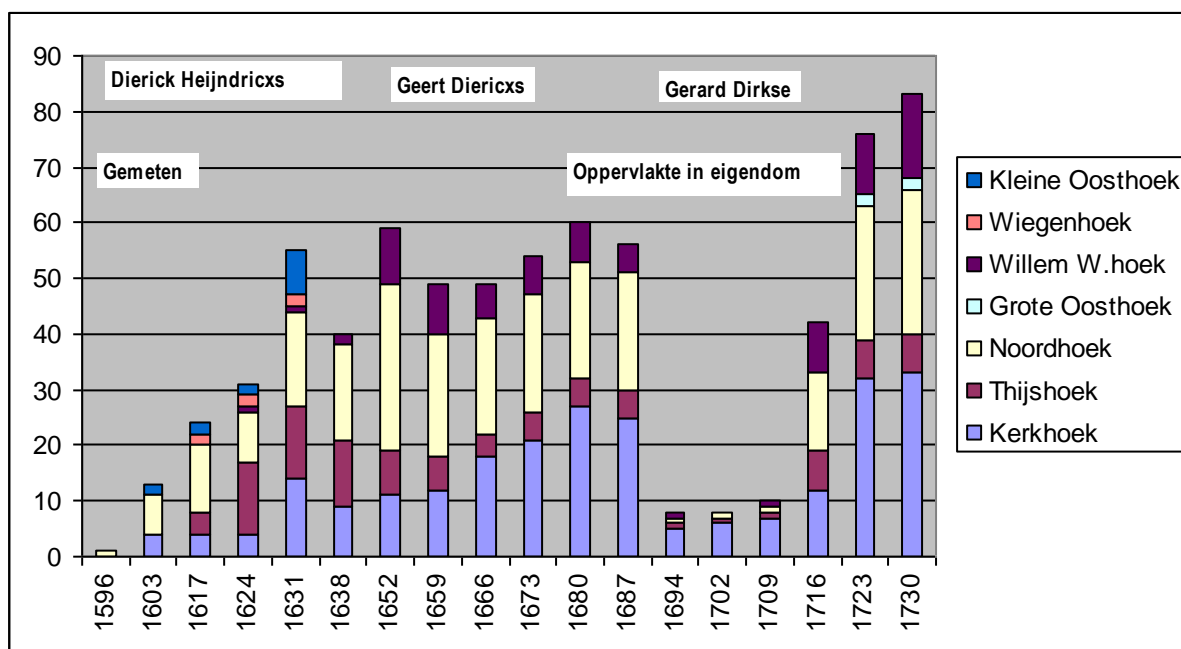
Met 53 Gemeten 255 Roeden, verspreid over 32 percelen, had Geert Diericxs in 1673 een flink eigen vermogen opgebouwd, waarvan de basis reeds gelegd was door zijn vader Dierick Heijndricxs. Het zwaartepunt van zijn bezittingen lag, evenals de gepachtte percelen, in de veldhoeken direkt om zijn boerderij, de Kerkhoek en de Noordhoek.

Figuur 28. Landerijen in gebruik en eigendom in 1673 door Geert Diericxs in Sinoutskerke

Veldhoek	Gebruik		Aantal	Eigendom		Aantal
Kerkhoek	55	Gem. 86	Roeden 27	20	Gem. 178	Roeden 11
Thijshoek	39	226	23	5	67	2
Noordhoek	54	18,5	33	21	146	14
Willem W. hoek	10	109	8	6	164	5
Grote Oosthoek	19	237	8	--	----	--
	-----	-----	---	---	-----	---
Totaal	179	76,5	99	53	255	32

In dezelfde periode trekt hij zich volledig terug uit de Wiegenhoek en de Kleine Oosthoek. In 1680 zet Geert Diericxs de afbouw van zijn areaal aan bewerkte landerijen in (179 naar 158 Gemet), om in 1687 op bijna 80-jarige leeftijd en ongeveer 2 jaar voor zijn dood, uit te komen op 137 Gemet grond in gebruik. Tussen 1673 en 1687 vond ook een zekere afbouw plaats van de oppervlakte pachtgrond in de andere hoeken van Sinoutskerke. In de Noordhoek liep de oppervlakte gebruikte grond terug van 54 Gemet naar 47 Gemet, in de Groote Oosthoek van 20 Gemet naar 8 Gemet. Alleen in de Willem Wittenshoek handhaafde Geert Diericxs zijn gebaande grond op 10 Gemet.

Figuur 29. Bezittingen aan landerijen Geert Diericxs binnen Sinoutskerke

Geert Diericxs had van de 114 Gemeten landerijen die hij in 1638 bewerkte, ruim 40 Gemeten in eigendom (35%). Hij zag echter kans om dit areaal aan eigendommen in 1652 te verhogen tot 58 Gemeten, met name door aankoop van percelen in de Noordhoek en de Willem Wittenshoek (zie figuur 29). Dit nivo aan bezittingen tussen 50 en 60 Gemet, wist hij zijn totale actieve periode tot 1687 op Tôôhuus te handhaven. Werkelijk spectaculair is de terugval in eigendom, die de opvolger op Tôôhuus, zijn minderjarige kleinzoon Gerard Dirkse maakt bij de overname in 1691. Hoe werden de bezittingen van Geert Diericxs na zijn dood in 1689 verdeeld?

4. Gerard Dirkse Jr., een succesvolle boer in crisistijd, 1689 – 1744

Als de oude Geert Diericxs ca. 1689 op 81-jarige leeftijd komt te overlijden, is zijn kleinzoon en opvolger Geeraerd Dircxssen Jr. nog maar 15 jaar oud en dus minderjarig. We zien dit bevestigd in de Schepenakten van Sinoutskerke, wanneer 2 jaar later de strijd om de erfenis van Geert Diericxs uitbreekt (36,37,38,39). Geert Diericxs Sr. had de hofstede Tôôhuus met zijn landerijen wellicht na willen laten aan zijn enige zoon Dirck Geerse, die echter al vroeg kwam te overlijden (25). Hij had echter nog twee oudere zussen Martijntje (gehuwd met Pieter van Noorden) en Aafje (gehuwd met Adriaan van Noorden) en twee jongere zussen Maria (gehuwd met Stoffel Geerse de Leeuw) en Dingentje (gehuwd met Johannes Gijssel), die ongetwijfeld ook een deel van de buit wilden binnenhalen.

4.1 De strijd om de macht op Tôôhuus

Op 3 maart 1691 leveren de erfgenamen van de schout Geert Diericxs, *“een landhoeve in Kerkhoek op enige roeden erf, zoals die bepland en betimmerd staat, met 234 Roeden boomgaard en een boomgaard over de weg in de Noordhoek, groot 1 Gemet 25 Roeden, met alle gepachte landen zoals die door Geert Diericxs zijn gepacht”*, aan Pieter van Noorden, een schoonzoon van Geert Diericxs Sr. en gehuwd met diens dochter Martijntje Geeraarts (36). Op 7 maart 1691 tracht Pieter van Noorden de landhoeve Tôôhuus weer door te

verkopen aan Dirck Janse Munter (37). Hierop volgt echter protest van Laurus Davitse, getrouwd met de weduwe Janneke Cornelisse Polderdijck van Dirck Geerse, en *“voogd van de minderjarige wees van Dirck Geerse, genaamd Geert Dirckse, welke wees is een broerszoon van Pieter van Noordens huisvrouw, genaamd Martijntje Geeraarts”*. Laurus Davitse zegt dat de hoeve uit de erfenis van de grootvader van de wees Geert Dirckse Jr. gekomen is, claimt het eigendomsrecht en protesteert tegen de verkoop van de hoeve door Pieter van Noorden aan Dirck Janse Munter. De zaak komt voor, en Schepenen, *“gehoord hebbende de mondelinge verklaring van de 1^e naaster Laurus Davitse, en gezien hebbende de schriftelijke verklaring van de 2^e naaster Johannes van Noorden, die verklaart af te zien van het pretentierecht van naasting en het over te dragen aan de 1^e naaster”*, besluiten aldus, onder de voorwaarde dat de eiser aan de andere partij £ 0.10.0 betaalt (38). De kleinzoon Geert Dirckse Jr., inmiddels 17 jaar maar nog steeds minderjarig, had dus tegen betaling van 10 schellingen de landhoeve Tõdhuus weer in handen.

Tenslotte wordt voor de weeskamer van Sinoutskerke een akte van indemniteit opgesteld ten einde deze te vrijwaren van een financieel beroep wat door Geeraart Dirckse Jr. op hen gedaan zou kunnen worden (39). In het algemeen werd in de 17^e en 18^e eeuw een akte van indemniteit geëist, ter voorkoming van teveel nieuwkomers naar een bepaalde plaats, die een beroep zouden doen op de diaconie of armenkas. In deze akten stond dat wanneer nieuwkomers armlastig werden, de bestuurders van de plaats van herkomst zich garant stelden voor de kosten. In het bovengenoemd geval betrof de akte van indemniteit een borgstelling voor een minderjarige, voor het geval de weeskamer van Sinoutskerke financieel zou moeten bijspringen wanneer de onderneming, die de jonge Geeraart Dirckse op 17-jarige leeftijd met de hofstede Tõdhuus en de landerijen aanging, onverhoopt in financiële problemen zou komen. Om dit te voorkomen gaan o.a. zijn stiefvader Laurus Davitse en ook zijn ooms Johannis Gijssel (van tante Dingentje) en Stoffel Geertse de Leeuw (van tante Maria) borg voor hem staan. Zelfs Cornelis van Noorden, schoonvader van zijn tante Aafje Geerts, en lid van de familie die hem in eerste instantie dwars zat, behoort bij de ondertekenaars van de akte.

Nu de vrede rond het bezit van de hofstede getekend lijkt, rijst de vraag hoe de landerijen verdeeld werden en wat het aandeel hierin was voor Geeraart Dirckse Jr. ? We zagen hiervoor al de spectaculaire terugval in eigendom aan landerijen bij de overname in 1691. Hoeveel percelen waren er te verdelen en wie kreeg welke ?

4.2 De verdeling van de landerijen

Aan de hand van de gegevens uit de overloper van 1694 krijgen we een beeld hoe dramatisch de verdeling van de eigen landerijen na de dood van zijn grootvader, voor Gerard Dirckse Jr. uitpakt. Van de 58 Gemeten krijgt hij er slechts 8 in handen. De totaal oppervlakte in gebruik is inmiddels nog een keer gehalveerd tot 63 Gemeten en het eigen vermogen is gezakt van 42 naar 15 % (figuur 30). Gerard Dirckse moet nu onder uiterst moeilijke economische omstandigheden in feite verder boeren op een oppervlakte en eigendom, waar zijn overgrootvader Dierick Heijndricxs, 100 jaar eerder mee begonnen was.

Figuur 30. Overzicht landerijen in eigendom en pacht door grootvader en kleinzoon Diericxs

	Geert Diericxs Sr.				Gerard Dirckse Jr.	
	1673		1687		1694	
	Gemet	Aantal	Gemet	Aantal	Gemet	Aantal
Gebruik	185	103	138	79	63	40
Eigendom	54	32	58	33	8	7
Pacht	131	71	80	46	55	33
Eigendom/Gebruik	29 %		42 %		15 %	

Hoe werd het eigendom aan landerijen van Geert Diericxss Sr. verdeeld over zijn nakomelingen ? We kunnen hier een beeld van krijgen door het bezit van de 33 percelen van Geert Diericxss in 1687 te vergelijken met de

opvolgende eigenaren in 1694 (figuur 31). Uit dit overzicht, waarin in de laatste kolom de relatie tot Geert Diericxs Sr. is weergegeven, blijkt in de eerste plaats dat naast de hofstede in de Kerkhoek, slechts de 2 boomgaarden, perceel 139 van 234 Roeden in de Kerkhoek en tegenover de hofstede in de Noordhoek (1 Gemet 25 Roeden) direkt aan Gerard Dirkse Jr. zijn overgedragen. Voor de 5 percelen die op naam komen van Dirk Geerse Weesen, moest hij wellicht nog een beroep doen op zijn *“400 guldens”* om zijn twee jongere broers Cornelis en Christiaan uit te kopen. Verder blijkt uit dit overzicht dat zijn tantes Martijntje, Maria, Dingentje en Aafje gezamenlijk 28 Gemeten 296 Roeden krijgen toebedeeld. Pieter van Noorden (Martijntje) met 9 Gemeten 231 roeden en Johan Gijsel (Dingentje), met 9 Gemeten 92 roeden, zien hierbij kans om het grootste deel naar zich toe te trekken. De dochters Maria en Aafje moeten genoegen nemen met respectievelijk 4 Gemet 250 Roeden en 5 Gemet 23 Roeden. Adriaan Hoogerheijde moet ook een bijzondere relatie met Geert Diericxs Sr. gehad hebben, hij stond immers ook al vermeld als één van de ondertekenaars van de akte van indemniteit van maart 1691. Tenslotte dient aangetekend dat het niet om meer dan een inschatting gaat, Geert Diericxs Sr. kan immers tussen 1687 en 1689 nog een aantal percelen verkocht hebben, of de gezamenlijke erfgenamen hebben direkt na zijn dood vanuit liquiditeitsoverwegingen nog een aantal percelen verkocht.

4.3 Invloed economische ontwikkelingen

In welk economisch klimaat kwam Gerard Dirkse Jr. terecht toen hij eind 17^e eeuw de hofstede Tôdhuus erfde van zijn grootvader? En wat was de impact hiervan op de agrarische onderneming die hij toen startte? Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven, was akkerbouw in Zeeland de voornaamste bedrijfstak met tarwe als belangrijkste gewas. Een structuur van hierin gespecialiseerde en handel drijvende boeren, was al rond 1600 aanwezig. De akkers werden zo intensief mogelijk geëxploiteerd en het ruwvoer voor het vee werd deels gezocht langs de dijken, slootranden (kanthooi), etc. Boeren slaagden erin rijke oogsten van het land te halen en opbrengsten te realiseren die zelfs in internationaal opzicht hoog werden genoemd.

Evenals in de nieuwlandpolders, moet ook op het oudland de rundveehouderij beperkt zijn geweest. Alleen in de laaggelegen poelgebieden, zoals het onderhavige studiegebied, kwam veel grasland voor (60 – 80 %), maar een deel van deze gronden was minder geschikt voor intensieve veeteelt. Gedurende een groot gedeelte van het jaar stonden deze weilanden onder water, met het gevolg dat de opbrengst aan gras en hooi gering was en er slechts een beperkt aantal dieren kon worden gehouden. Consequentie was dat, hoewel zich direkt noordelijk van het Poelgebied de stad Goes bevond, de zuivelproductie van de boerderijen in de 17^e eeuw onvoldoende was om de inwoners van Goes van boter te voorzien. In de tweede helft van de 17^e eeuw ging ook de kaasproductie in de provincie achteruit, om vervolgens voorgoed uit Zeeland te verdwijnen. Ook de vetweiderij van ossen kwijnde langzaam weg. De beesten werden, na te zijn vetgemest, op de markt verkocht en daarna geslacht. Met het vlees werden oorlogs- en koopvaardijsschepen bevoorrad. Maar door de achteruitgang van de Zeeuwse handel en scheepvaart verminderden ook de afzetmogelijkheden voor de slachtveehouderij. Hier lijkt sprake te zijn geweest van een reactie op de grote conjuncturomslag die zich na circa 1660 – 1670 heeft voorgedaan (40).

Na een lange periode in de 16^e en 17^e eeuw van stijgende prijzen onder druk van expansie van de bevolking, trad in het 3^e kwart van de 17^e eeuw stagnatie op (lange golfbeweging of seculaire trend, zie ref. 41, hoofdstuk 1). De boeren werden geconfronteerd met dalende graan- en zuivelprijzen en tegelijkertijd een oplopende belastingdruk (grondbelasting, polderlasten). Uit oogpunt van de sterk stijgende kosten, was het wellicht nog een voordeel dat Geeraart Dirkse Jr. met een minimaal areaal aan eigen grond startte. Waar grondeigenaren al geconfronteerd werden met achterstanden in de betaling van de grond- en polderlasten, werkte de tijd ook nog in het voordeel van Geeraart Dirkse. Immers, de grondprijzen vertoonden eveneens een dalende tendens, die nog decennia zou duren.

Tegen deze achtergrond startte Geeraart Dirkse Jr. in 1691 op 17-jarige leeftijd zijn boerenbedrijf op de hofstede. Maar hoe reageerde de jonge Gerard Dirkse Jr. op de verslechterende economische situatie met wegzakkende prijzen voor tarwe, boter en kaas, op de dalende grondprijzen te Sinoutskerke en daar tegenover de hoge belastingen? Hoe stond hij er eind 17^e eeuw voor met de hofstede Tôdhuus plus 63 Gemeten landerijen in exploitatie, waarvan minder dan 10 Gemet in eigendom?

Figuur 31. Verdeling landerijen na overlijden Geert Diericxs ca. 1689

Kerkhoek

Opp. Perceel	Perceelnummer	Eigenaar 1687	Eigenaar 1694	Relatie Geert Diericxs Sr.
0 Gem 234 R	D-139	Geerard Diericxs	Gerard Dircxsse	Kleinzoon
1 256	D-140,141	Geerard Diericxs	Dirck Geerse Weesen	Kinderen zoon Dirck
0 164	D-141	Geerard Diericxs	Dirck Geerse Weesen	Kinderen zoon Dirck
0 230	D-150	Geerard Diericxs	Zijwert van der Bilt	Geen
2 89	D-144	Geerard Diericxs	Dirck Geerse Weesen	Kinderen zoon Dirck
2 104	D-145	Geerard Diericxs	Zijwert van der Bilt	Geen
2 140	D-145	Geerard Diericxs	Zijwert van der Bilt	Geen
2 117	D-150	Geerard Diericxs	Pieter van Noorden	Schoonzoon (dochter Martijntje)
2 36	D-146,149	Geerard Diericxs	Zijwert van der Bilt	Geen
4 154	D-147,148	Geerard Diericxs	Pieter van Noorden	Schoonzoon (dochter Martijntje)
1 3	D-152	Geerard Diericxs	Stoffel Gerards (de Leeuw)	Schoonzoon (dochter Maria)
4 5	D-121	Geerard Diericxs	Johan Gijsel	Schoonzoon (dochter Dingentje)

Thijshoek

Opp. Perceel		Eigenaar 1687	Eigenaar 1694	Relatie Geert Diericxs
1 50	D-82	Geerard Diericxs	Dirck Geerse Weesen	Kinderen zoon Dirck
4 17	D-93	Geerard Diericxs	Cornelis van Noorden	Vader schoonzoon (dochter Aafje)

Willem Wittenshoek

Opp. Perceel		Eigenaar 1687	Eigenaar 1694	Relatie Geert Diericxs
1 6	F-309	Geerard Diericxs	Cornelis van Noorden	Vader schoonzoon (dochter Aafje)
1 12	F-300	Geerard Diericxs	Adriaan de Visscher	Geen
1 75	F-300	Geerard Diericxs	Adriaan de Visscher	Geen
1 91	F-296	Geerard Diericxs	Dirck Geerse Weesen	Kinderen zoon Dirck
1 280	F-295	Geerard Diericxs	Adriaan Hoogerheijde	Geen

Noordhoek

Opp. Perceel		Eigenaar 1687	Eigenaar 1694	Relatie Geert Diericxs
1 25		Geerard Diericxs	Gerard Dircxsse	Kleinzoon
0 189		Geerard Diericxs	Adriaan Hoogerheijde	Geen
4 34		Geerard Diericxs	Adriaan Hoogerheijde	Geen
1 106		Geerard Diericxs	Johan Gijsel	Schoonzoon (dochter Dingentje)
1 185		Geerard Diericxs	Pieter van Noorden	Schoonzoon (dochter Martijntje)
1 75		Geerard Diericxs	Pieter van Noorden	Schoonzoon (dochter Martijntje)
1 0		Geerard Diericxs	Adriaan Hoogerheijde	Geen
1 42		Geerard Diericxs	Adriaan Hoogerheijde	Geen
0 141		Geerard Diericxs	Johan Gijsel	Schoonzoon (dochter Dingentje)
1 170		Geerard Diericxs	Johan Gijsel	Schoonzoon (dochter Dingentje)
2 60		Geerard Diericxs	Stoffel Gerards (de Leeuw)	Schoonzoon (dochter Maria)
1 270		Geerard Diericxs	Johan Gijsel	Schoonzoon (dochter Dingentje)
1 187		Geerard Diericxs	Stoffel Gerards (de Leeuw)	Schoonzoon (dochter Maria)
1 162		Geerard Diericxs	Marinus Janssen (Remijn)	Geen

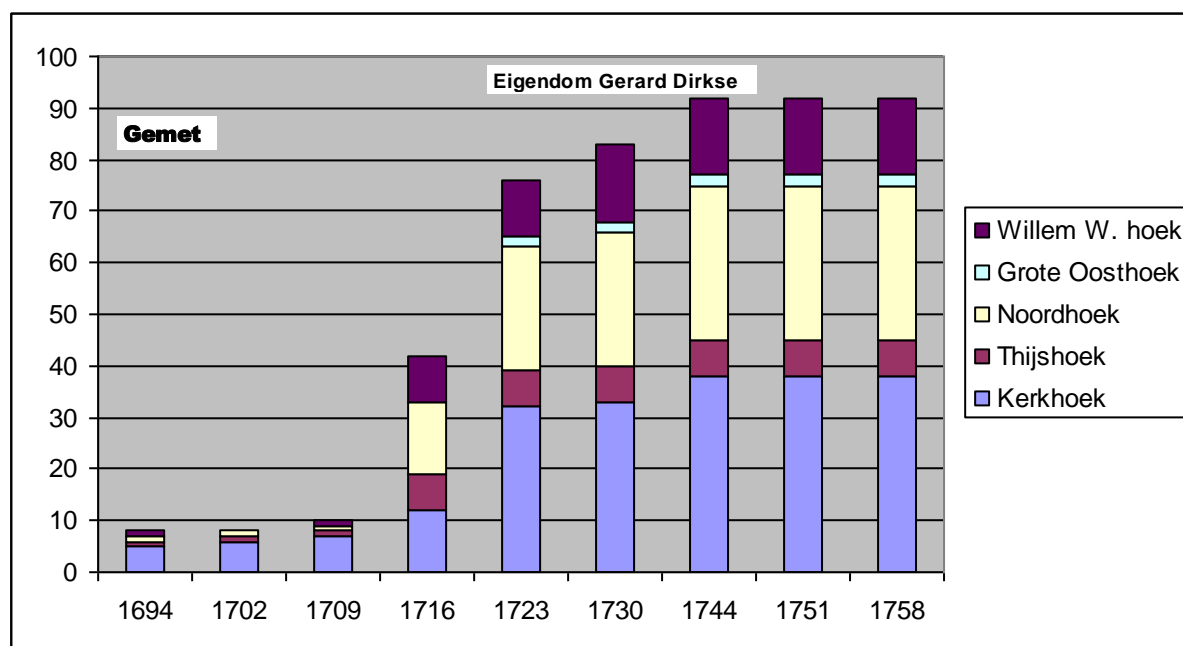
Zijn grootvader Geert Diericxs Sr. had in zijn lange leven (1608 – 1689) alleen maar voorspoed gekend, uitsluitend hoogconjunctuur met voortdurend stijgende prijzen. Parrallel hiermee liep ook de gebruikte oppervlakte landerijen omhoog tot hij in 1673 een totaal oppervlakte in gebruik binnen Sinoutskerke bereikte van bijna 180 Gemeten, verdeeld over 99 percelen. Hiervan had hij 54 Gemeten in eigendom en de rest in pacht. In 1680 zet echter een daling in van zijn gebruikte areaal van 180 naar 157 Gemeten. De beboerde oppervlakte zakt nog verder naar 138 Gemeten in 1687, misschien onder druk van de grote conjuncturomslag, maar wellicht ook zijn leeftijd, Geert Diericxs is dan 79 jaar oud. Opvallend is dat deze reductie uitsluitend pachtgronden betreft, de hoeveelheid eigendom blijft onaangestast (figuur 27, 29). Zou hij er bewust naar gestreefd hebben om zoveel mogelijk eigen grond te behouden? Dat bleek na de boedelscheiding toch vooral ten goede te komen aan de schoonzonen en slechts in beperkte mate aan zijn kleinzoon en opvolger Gerard Dirkse Jr., die slechts 8 Gemeten eigen grond behield.

Indien we de resultaten van de analyse van de grondprijzen binnen het grondgebied van Sinoutskerke over het tijdvak 1660 – 1800 volgen, zien we een grote gelijkenis met het verloop van de tarwe- en pachtprijzen (41, 42, zie hoofdstuk 1). De prijzen voor landbouwgrond waren in 1691, het startpunt voor onze jonge boer op Tôôhuus, ongeveer gehalveerd en lagen op een nivo van ongeveer £ 20 per Gemet, de helft van de waarde in 1660. In het eerste kwart van de 18^e eeuw zou de waarde van de grond nog een keer halveren. Dat wist Geeraart Dirkse Jr. echter toen niet en hij zou in de periode die voor hem lag een strategisch moment kiezen, waarop hij zou toeslaan met de aankoop en uitbreiding van zijn areaal eigen grond.

4.4 Ontwikkelingen in grondaankopen op Tôôhuus

Gerard Dirkse Jr. was inmiddels 20 jaar oud (1694) en 7 jaar later in 1702 weet hij bij een gelijk blijvend eigen bezit van 9 Gemeten grond, zijn in gebruik zijnde areaal al weer te vergroten van 63 naar 80 Gemeten. In 1709 liggen deze getallen op 10 Gemet aan eigen grond en 82 Gemet in gebruik. De grondprijzen zitten nog steeds in een dalende lijn en hebben inmiddels een nivo bereikt van onder de £ 15 per gemet. In de periode daarna (1709 – 1716) zien we plotseling de hoeveelheid eigen grond sterk omhoog gaan, van 10 Gemeten in 1709 naar 42 Gemeten in 1716. Gerard Dirkse is dan juist 25 jaar boer op Tôôhuus en hij moet, ondanks de crisissituatie in de landbouw, in die periode toch niet slecht geboerd hebben. Nog verrassender is het wanneer hij in de erop volgende periode tot 1723 doortrekt naar 76 gemeten eigen grond, meer dan zijn grootvader Geert Diericxss in zijn beste tijd ooit had gehad (figuur 32). Wellicht heeft Gerard Dirkse Jr. behoord tot de categorie kapitaalkrachtige ondernemers, die hun bedrijf vergrootten ten koste van de kleinere boeren. De aankoop van de gronden werd ook gestimuleerd door het lage prijsniveau en het feit dat niet-agrarische landeigenaren hun land uit rendementsoverwegingen aan de boeren verkochten.

Figuur 32. Ontwikkeling hoeveelheid eigen grond Gerard Dirkse

In de periode 1709 – 1716 werden in de Kerkhoek de percelen 135 (deel) en 136 aangekocht, die al vanaf 1673 eigendom waren van Jacob Jansse van de Lerse. Deze vlakbij de boerderij liggende weilanden kwamen nu voor het eerst in bezit en gebruik van de hofstede Tôôhuus (figuur 33). Sinds 1652 werden ze gepacht door de boerderij aan de Noordweg 3 (perceel 103) en daarvoor door het tegenover de boerderij liggende *“Hof ende Boogaert”* in de Willem Wittenshoek (perceel F-296, Noordweg 2). Het merendeel van de toename in het grondbezit van Gerard Dirkse in 1716, kwam voor rekening van de Thijshoek, Willem Wittenshoek en Noordhoek. In de Thijshoek koopt hij het uit 3 stukken bestaande perceel 99 van Jacobus Keetelaar, een perceel wat ooit in eigendom en gebruik was van overgrootvader Dierick Heijndricxss. Gerard Dirkse koopt in deze periode ook 5 percelen grond in de Willem Wittenshoek, waaronder *“Cornelis Blaubeen’s Hove & Boogaert”* op perceel F-296 (Noordweg 2). De andere 4 percelen waren eigendom van Cornelis van Zunder (F-297, 298) en Johannes Gijssel (F-292, 293). Tenslotte koopt hij in de Noordhoek met 12 Gemeten 197 Roeden in 6 percelen, de meeste

grond aan. De voormalige eigenaren waren Boudewijn Zomersee's kinderen, Dignis Huijsman, Johannes Gijsel en Dignus Nollens.

Vervolgens slaagt hij erin om in de periode 1716 – 1723 in de Noordhoek nog 6 percelen met een oppervlakte van 10 Gemet 227 Roeden aan te trekken van Adriaan Hoogerheijde's "*twee outste weese*", Adriaan Jochumse Kelle en Marinus Smijtegelt. Van bovengenoemde namen vallen die van Johannes Gijsel en Adriaan Hoogerheijde op, niet alleen omdat ze familie of erfgenaam waren bij de boedelscheiding in 1691, maar eveneens omdat beiden beschermelingen waren van de jonge Gerard Dirkse, als mede ondertekenaars van de akte van indemniteit. Zijn grootste aankoop doet hij in deze periode in de Kerkhoek, waar hij van Zijwaart van der Bilt de percelen 145, 146, 149 en 150 (deel) aankoopt. Vervolgens van zijn oom Pieter van Noorden nog een deel van perceel 150 en van de Kerk van Sinoutskerke een deel van perceel 149. Tenslotte komt hij met perceel 195, het "*Boomgaerdeken*" aan de Deeweg, van Johan Bosdijk en perceel 204 van Jacob Nollens, in de Kerkhoek op een extra oppervlakte in deze periode van 17 Gemeten 265 Roeden. Gerard Dirkse was er definitief in geslaagd de doorbraak te bereiken van pachtboer naar eigenerfde boer en had nu 76 Gemeten 175 Roeden grond in eigendom.

Figuur 33. Damhek naar perceel 136 met op de achtergrond Sinoutskerke

Ook het areaal in gebruik ligt dan op dit nivo, maar dit is een vertekend beeld. Omstreeks deze tijd laat namelijk de registratie van de pachters in de overlopers ons in de steek. In 1716 had hij nog 96 Gemeten in gebruik en aangenomen dat hij dit in de periode daarop vasthield, komen we op een verschil met het eigendom van 20 Gemeten, die hij nog in pacht gehad moet hebben. Dit is goed verklaarbaar aan de hand van de percelen die hij in 1716 pachtte en eigendom waren van de instellingen (Kerk van Sinoutskerke, Armen Sinoutskerke, Weeshuis Goes, Kerk Goes, etc.), die nog niet zo gretig waren om hun landerijen te verkopen.

4.5 Het einde van de dynastie Remstee

De registraties van de eigendommen van Gerard Dirkse in de overloper van 1723, in de vorm van "*Geeraard Dirkse Weese*", geven te denken. Ook uit de weergave van de hofstede, "*Springd noordoost aan Geeraard Dirkses Weese haar hof*", en de boomgaard op perceel 139, "*Geeraard Dirkse Weeses Boomgaert*", kunnen we de conclusie trekken dat Gerard Dirkse dan al overleden is. In de zomer van 1714 was hij nog benoemd tot Schout van de heerlijkheid Sinoutskerke (43). Op 18 januari 1720 voert hij nog steeds aankopen van grond uit (44). Vòòr 14 september 1722 moet Gerard Dirkse op ca. 47-jarige leeftijd overleden zijn, omdat er dan sprake is van "*de wezen van de Schout Geeraerd Dierxse*" (45).

Wie waren de wezen van schout Gerard Dirkse? Wanneer en met wie was Gerard Dirkse getrouwd? En wanneer waren er kinderen geboren? Waar kwam de familienaam Remstee vandaan?

Gerard Dirkse werd op 4 februari 1674 gedoopt te 's-Heer Abtskerke, als doopgetuigen treden op de Heer Schout Geeraert Diericxs (grootvader) en Dingentje Geers (tante) (46). Hij was een zoon van Dierick Geersen en Janneken Cornelisse Polderdijk, uit welk huwelijk nog twee zoons geboren werden, Cornelis in 1675 en Christiaan in 1678. Gerard Dirkse neemt later de achternaam Remstee aan, evenals zijn broer Cornelis (47). Overigens doet zijn tante Maria Geers Remstee dit eveneens (48). Gerard's broer, Cornelis Dirkse Remstee, verkoopt op 2 maart 1722 de herberg "*Den Gouden Leeuw*" aan de Grote Markt in Goes aan Abraham Bakker (49) en is in de Grote Kerk te Goes begraven (50). De familienaam werd in deze tijd sporadisch gebruikt, doorgaans werden uitsluitend patronymen gehanteerd. Misschien hebben de gebroeders Remstee hierin verandering willen aanbrengen omdat dit hun aanzien verder vergrootte toen ze in goede doen raakten. Volgens Janse (51) is het hoogstwaarschijnlijk dat Heijndrick Diericxs, wellicht de oudste broer van Gerard's grootvader Geeraert Diericxs Sr., de voorvader is van de Walcherse tak Remstee. Het bewijs ontbreekt echter, evenals hun beweerde afkomst uit Frankrijk.

Omstreeks 1717 – 1718 ontmoet Gerard Dirkse Remstee op al wat gevorderde leeftijd van ongeveer 44 jaar, Pieterella Jans Nijse, 40 jaar oud. Het was in de periode dat Gerard Remstee schout van Sinoutskerke was en wellicht kende hij haar vanuit bestuurlijke kringen omdat haar vader Jan Cornelisse Nijse uit Hoedekenskerke van 1702 – 1713, daar baljuw en dijkgraaf was (52). Jan Nijse werd geboren voor 1655 in Ovezande en overleed te Hoedekenskerke in juni 1716 op ruim 61-jarige leeftijd. Hij ging op 4 april 1676 te Hoedekenskerke in ondertrouw en trouwde in mei 1676 met Jannetje Pieters van Liere (53), waarmee hij 3 kinderen kreeg. Op 26 september 1677 werd te Hoedekenskerke hun oudste dochter Pieternelletje of Pieterella gedoopt, waarbij als doopgetuigen optraden haar vader Pieter van Liere en haar zus Cornelia Pieters (van Liere). Hierna werden nog gedoopt Cornelis op 4 december 1678 en op 11 mei 1681 "*een kint dat omtrent 8 daegen is overleden*" (52). Pieterella Jans Nijse, of kortweg Pieterella Jans zoals we ze regelmatig in verschillende documenten aantreffen, groeide op met haar ouders op de hofstede die in feite op het grondgebied van "*Quadendamme*" lag. Pieterella vertrekt later naar Kloetinge, waar ze op 14 april 1718 in ondertrouw gaat met Geeraert Dircksen (54). Kort hiervoor, in februari 1718 maakt Pieterella Jans Nijse, wonend te Kloetinge, voor notaris Antonij Ossewaarde nog een testament op, waarin "*sij verklaerde aan de Grooten Armen ter plaetse van haer sterven te legateren de somma van thien schellingen*" en benoemt zij haar moeder Janneke van Liere, wed. van de baljuw Jan Nijse, tot "*haere eenige en universeele erfgenaem*" (55). Binnen twee weken nadat ze te Kloetinge in ondertrouw gingen, maken Gerard Dirkse Remstee en Pieterella Jans Nijse op 26 april 1718 voor notaris Antonij Ossewaarde een huwelijkscontract, waarin vooral benadrukt wordt dat er "*tusschen de toecomende egtgenoots geen gemeenschap van goederen wesen sal*". Om te garanderen dat ieders inbreng aan vermogen daadwerkelijk van de huwelijksgemeenschap gescheiden blijft, wordt geregistreerd dat "*van ieders goederen sal worden gemaekt en geteijkend te wederzijde een stael (afdruk, exemplaar wordt aangeboden) en inventaris*". Verder worden zij hierin omschreven als jongeman en jongedochter, om aan te geven dat zij niet eerder getrouwd geweest zijn (56). Hun huwelijk is waarschijnlijk kort hierna op Hoedekenskerke voltrokken, zekerheid hierover bestaat echter niet in verband met een hiaat in de trouwboeken. Omdat bruidegom en bruid al wat ouder waren bij hun huwelijk en ieder van hen al een eigen vermogen had opgebouwd, wilde men deze gescheiden houden. Gerard Dirkse Remstee had op eigen kracht zijn eigendom aan landerijen vergroot van 10 Gemeten in 1702 naar 42 Gemeten in 1716. Ten tijde van zijn huwelijk zal dat ruim 50 Gemeten geweest zijn, om daarna nog door te groeien naar 76 Gemeten. Maar ook Pieterella Jans Nijse bracht een bepaald vermogen in.

Jan Nijse en Janneke van Liere hadden op hun boerderij een zekere mate van welstand bereikt, hij was op Hoedekenskerke en Kwadendamme geen onbemiddelde boer gezien de latere transakties van onroerend goed en kapitaal, waarbij ook hun dochter Pieterella een rol speelt (57,58,59,60). In 1728 leent haar moeder "*Jannetje van Liere, wed. Jan Nijse, een somma van agt en vijftig pond 6 schellingen 8 grooten Vlaams*" uit tegen een rente van 4 % per jaar. Als onderpand wordt "*een weiz groot 4 Gemeten 150 Roeden, leggende in nieuw Ovesand*" vermeld (57). In de kantlijn van de akte wordt vermeld dat op 26 januari 1731 het bedrag volledig is terugbetaald aan "*Pieterella Jans nom. haar moeder Jannetje van Liere, wed. Jan Nijse*". In 1736 is er een schuldbekentenis van Paulus Hogesteger aan Janneke van Liere van £ 50, waarbij zelfs zijn landhuis met boomgaard en 19 Gemeten 266 Roeden aan landerijen als onderpand worden ingezet (58). In 1742 is het bedrag afgelost aan Pieterella Jans en wordt de overeenkomst ontbonden.

In het kader van onroerend goed verkoopt Pieterella Jans Nijse namens haar moeder Janneke van Liere op 25 april 1722 een stuk weiland van 1 Gemet 293 Roeden aan Bartolomeus Wullaert voor 9 Pond 17 Schellingen 8 Groten "*den hoop*" (59). Op 14 april 1759, twee jaar na Pieterella's dood, worden door haar zaakwaarnemer

Hendrik Verstolk uit *“de nagelaten boedel van Pietermella Janse Nijse, weduwe van de schout Geeraard Dirckse Remstee, nomenij de juffrouwen Cornelia en Magdalena de Loos”* een aantal onroerende goederen onder Baarland verkocht. (60). Het betreffen hier *“een hofstede, huisinge, schuire en bakkeete staande op 1 Gemet 143 Roeden eigen erve, gelegen in Westerstriep onder de heerlijkheit van Baarland, BDG oost de juffrouwen Cornelia en Magdaleena de Loos, zuid deselve, west den heeren wegh en noord de diakonij armen de Wed. Nagtegaal”*. Verder worden in de omgeving van de boerderij nog 8 percelen aan landerijen verkocht met een totaal oppervlak van 22 Gemeten 220 Roeden.

Uit het huwelijk van Gerard Dirkse Remstee en Pietermella Jans Nijse wordt op 7 april 1719 op Tôôhuus een dochter Janna geboren (61). Zij werd gedoopt op 8 april 1719 met als getuigen Cornelis Dircxsen, Gerard's broer, en Janna Pieters (van Liere), Pietermella's moeder. Pietermella is dan 41 jaar oud en zou de zeer hoge leeftijd van bijna 80 jaar bereiken, in tegenstelling tot haar echtgenoot. Zoals hiervoor gemeld, komt Gerard Dirkse tussen 1720 – 1722 op ongeveer 47-jarige leeftijd te overlijden, wanneer zijn dochter nog maar 2 – 3 jaar oud is. De wed. Pietermella Jans Nijse besluit dan op enig moment in de periode 1722 – 1738, om de boerderij Tôôhuus te verlaten en met de kleine Janna of Johanna Remstee naar Goes te verhuizen (62,63). De hofstede Tôôhuus met landerijen blijft eigendom van de dochter en wordt waarschijnlijk verpacht. Na vijf generaties Heijndricxs – Diericxs ofwel Remstee, is nu een voorlopig einde gekomen aan het actieve, dynamische bedrijfsgebeuren op de hofstede Tôôhuus. Hoewel moeder en dochter bepaald niet onbemiddeld achter blijven, zoals later zal blijken uit de boedelinventaris, heerste toen nog steeds de crisissituatie in de landbouw. In de periode 1720 – 1740 zakte de prijs van een hectoliter tarwe tot beneden de f 6,- (64), de grondprijzen te Sinoutskerke daalden in het tijdvak 1720 – 1730 tot £ 11 per gemet en in het daarop volgende interval tot een minimum van £ 7 per gemet. In 1730 staat de hofstede nog steeds op naam van *“Gerard Dirckzes Weeze”* met 82 Gemeten 20 Roeden aan landerijen verdeeld over 49 percelen (65). Achter de meeste percelen staat geregistreerd *“baandt ijder 't zijne”*, maar of moeder en dochter dan nog op de hofstede wonen is onbekend. Omdat de overloper van 1737 ontbreekt, treffen we pas in 1744 een nieuwe eigenaar aan van de boerderij en landerijen, Hendrik Frederik de Loos.

5. Hendrik Frederik de Loos, een predikant als schoonzoon, 1744 – 1763

Hendrik Frederik de Loos stamde uit een predikantengeslacht te Linschoten, waar zijn grootvader Henricus Fredericus de Loos dominee was (66). Zijn vader was Fredericus Henricus de Loos en werd beroepen te Kloetinge op 15 juli 1695, waar hij emeritus werd in 1727 en overleed in januari 1730 (66). Hij gaat in ondertrouw te Goes op 7 juni 1696, als *Mr. Fredericus Henricus de Loos, j.m. van Scharpeseel in Gelderland, bedienaar des Goddelijken Woorts tot Kloetinge*, met Juffrouw Johanna Westhoeve, j.d. van *“Seraeskercke”* ('s-Heer Arendskerke), wonende te Goes, getrouwd op 2 juli 1696 te Kloetinge door ds. Oosterland (67). Johanna Westhoeve was waarschijnlijk een dochter van Leendert Bouwens Westhoeve en Cornelia Noorthoekx, gedoopt te 's-Heer Arendskerke op 27 oktober 1675 (68).

5.1 Egte man en vrouw, woonagtig tot Cattendijke

Op 4 maart 1716 wordt uit het huwelijk hun zoon Hendrik Frederik de Loos geboren (69), waarschijnlijk te Kloetinge (70). Hij zal te Kloetinge en omgeving zijn opgegroeid, waar wellicht ook een eerste ontmoeting met Johanna Remstee heeft plaats gevonden. We weten niet of Johanna eind jaren '30 van de 18^e eeuw vanuit haar woonplaats Goes nog als dienstmeisje bij de dominee gewerkt heeft, duidelijk is in ieder geval dat het stel reeds op jonge leeftijd besluit in het huwelijk te treden. Hendrik Frederik de Loos wordt op 1 juni 1738 als kandidaat-predikant bevestigd te Kattendijke (69), en gaat daar op 22-jarige leeftijd in ondertrouw op 24 juli 1738 met Juffr. Johanna Remstee, 19 jaar, geboren te Sinoutskerke (71). Op donderdag 14 augustus 1738 trouwen ze eveneens in Kattendijke voor de kerk, terwijl ze op 17 september 1738 voor de notaris Marcus Bregt te Goes een testament laten opmaken (63). Uit het slot van dit testament blijkt dat het opgemaakt is *“binnen de Stad Goes ten huise van de Juffr. Testatrice's moeder”*, een bevestiging dat Pietermella Jans Nijse nog steeds in Goes woont. Hendrik Frederik de Loos verklaart hierbij *“tot sijn eenige en universele ervgenaam te nomineren, sijn moeder Juffr. Johanna Westhoeve”* en indien zij reeds eerder overleden is *“soo nomineert hij testateur tot sijnne ervgenaam sijnne susters de Juffrouwen Cornelia en Magdalena de Loos”*. Op haar beurt verklaart Johanna Remstee tot *“haar eenige en universele ervgenaam te nomineren, haar moeder Juffr. Petronella Jans”*, of indien zij is overleden *“soo nomineert sij testatrice tot haar ervgenaam haar grootmoeder Juffr. Johanna van Liere”*, de moeder van Pietermella Jans. Uit het huwelijk wordt te Kattendijke hun dochter Johanna Pietermella geboren en gedoopt op zondag 21 juni 1739 (71). Doopgetuige was juffr. Johanna Westhoeve, de moeder van Hendrik Frederik de Loos. Na zijn start als dominee te Kattendijke wordt Hendrik Frederik de Loos

vervolgens vanaf 4 oktober 1739 predikant te Biezelinghe en Eversdijk (69). Op 1 januari 1741 wordt te Kapelle hun dochter Pieta (Pieternella) gedoopt, met als getuige Janneken van Liere, wed. de Nijs (72).

5.2 Dominee annex grootgrondbezitter

Tenslotte wordt hij op 15 oktober 1741 beroepen te 's-Gravenpolder, waar in 1742 en 1743 nog 2 kinderen geboren worden, Willem Cornelis en Cornelia de Loos (73). Volgens de registraties in de overloper van Sinoutskerke, staan in 1744 de hofstede Tôdhuus met de boomgaarden en landerijen met een omvang van 90 Gemeten 147 Roeden (53 percelen) op naam van Hendrik Frederik de Loos (74). Aangenomen moet worden dat het predikanten echtpaar steeds een pachter had, die de percelen bewerkte. Verklaarbaar is dan ook dat het grondbezit vanaf 1744 niet meer verandert (zie figuur 32). Hoewel hij in zijn korte loopbaan als dominee op 's-Gravenpolder annex grootgrondbezitter te Sinoutskerke, zich niet al te veel met het boerenbedrijf bemoeid zal hebben, doet hij een aantal jaren daarvoor nog een paar grondaankopen. Wellicht wat onder druk van de eigenaren, die van de grond af wilden omdat deze nauwelijks nog rendement opbracht, of aangespoord door de pachter, die de percelen er goed bij kon gebruiken. Bovendien heeft Hendrik Frederik de Loos er waarschijnlijk weinig moeite mee gehad omdat de grondprijzen op een historisch dieptepunt stonden. Onder meer een groot deel van perceel 132 wordt aangekocht op 10 juli 1739 van *“mevrouw Isabella Westerwijk, vrouwe van Wemeldinge, 2 Gemet 80 Roeden weije, gelegen in Kerkehoek voor een sum van £ 3.19.0 Vlaams per gemet”* (75). Op dezelfde dag gaat ook perceel 157 naar *“De Heer predikant Hendrik Frederik de Loos, 2 Gemet 100 Roeden zaailand gelegen onder Sinoutskerke en aldaar in Kerkehoek, de koop is een sum van £ 11.0.0 Vlaams het gemet”* (76). Hij kocht dit perceel zaailand van Johannis Weijmaars voor een hoger bedrag dan het perceel weiland, wat ook verklaarbaar is uit de ligging aan de Noordweg. Bovendien lag de prijs op slechts 25 % van het topnivo halverwege de 17^e eeuw. Hendrik Frederik de Loos komt reeds op 27 maart 1749 op 33-jarige leeftijd te overlijden (69). De hofstede en landerijen komen volgens de overloper van 1751 op naam van Hendrik Frederik de Loos Wed., ofwel Johanna Remstee.

5.3 Verhuizing Johanna Remstee, wed. de Loos naar Goes

Na het overlijden van Hendrik Frederik de Loos verhuist Johanna Remstee van 's-Gravenpolder naar Goes, waar ook haar moeder woonde. Op 13 januari 1756, ze is dan 36 jaar oud, maakt zij voor notaris Joos de Lasabel een testament *“ten huijse van de Juffr. Comparante in Goes”* (77). Wellicht was de reden haar gezondheid, *“ziekelyk naar den Lichaeme, dog egter haer verstand machtig en gebruykende”*. Haar moeder laat direkt hierna eveneens een volledig vergelijkbaar testament opmaken (62). Beiden verklaren zij *“den weledelen Heere Hendrik Verstolk, regerend Schepen deeser Stad, te benoemen tot Exceuteur haeres Boedels en tot Directeur over haer begraeffenis”*. Ze zijn zich niet alleen bewust dat met hun beiden deze familie-tak Remstee definitief zal uitsterven, maar eveneens dat zij door een afnemende gezondheid nu reeds hun begrafenis en de verdeling van hun vermogen, moeten regelen. Bovendien laat de moeder nog een passage opnemen, waarin zij verklaart dat dhr. Verstolk *“hare goederen zal regeeren en administreren”*, mocht haar dochter vòòr haar komen te overlijden. Wat was er dan gebeurd met de vier kinderen de Loos, Johanna, Pieternella, Willem en Cornelia, die toch de primaire erfgenamen waren? Zij zouden ongeveer 13 – 16 jaar oud zijn geweest, maar omdat er in deze en volgende testamenten niet meer over hen gesproken wordt, moeten we aannemen dat ze alle vier jong overleden zijn. Ruim een jaar later laat de moeder Pieternella Jans Nijse, wed. Remstee op 7 april 1757 weer een testament opmaken (78). Zij legateert hierin £ 50 aan Marike Jans, wed. van de Schout Gijsel, wonende te 's-Heer Abtskerke (79). Verder legateert ze £ 50 aan Pieternella van Liere en eveneens £ 50 aan Cornelis van Liere, wellicht familie van haar moeder Janneken van Liere. Tenslotte gaat er £ 40 naar Jacobus de Reyger, waarmee ze in totaal £ 190 van haar vermogen hiervoor veilig stelt. Dit was omgerekend in guldens een bedrag van f 1140,= in 1757, wat vandaag ruim f 20.000,= zou vertegenwoordigen. In termen van de toen gangbare grondprijzen te Sinoutskerke, schonk ze aan ieder van de 4 uitverkorenen 4 of 5 Gemeten grond, nu een waarde vertegenwoordigende van € 80.000 – 100.000,=.

Een andere aanleiding voor het testament van Pieternella Jans Nijse, vormde wellicht het naderende einde van haar zieke dochter Johanna Remstee. Naast een verklaring waarin ze haar dochter benoemd tot enig en universeel erfgenaam, laat ze opnemen dat *“ingevalle de voors. Juffr. Johanna Reemste wed. de Loos voor haer testatrice mogte koomen te overlijden als dan verclaerd Zij teatrice tot haere Erfgenamen te Substitueeren Juff.^{wen} Cornelia en Magdalena de Loos”*, de 2 zussen van Hendrik Frederik de Loos, die reeds bij testament van 17 september 1738 als mogelijke erfgenamen van het predikanten echtpaar waren aangewezen (63). Drie dagen na het opmaken van het testament komt haar dochter te overlijden .....

5.4 Twee begrafenissen te 's-Gravenpolder

Op 10 april 1757 komt Johanna Remstee op 38-jarige leeftijd in Goes te overlijden, blijkens een *“acte van verzeegeling ten Sterfhuyze”* (80). Zij had namelijk Hendrik Verstolk in haar laatste testament (77) verzocht *“omme naer haer comparantes Overlijden, ten Sterfhuijse te treden, het noodige te verseegeelen, Sleutels van Kassen en Kisten te naederen en verders te procederen tot het Maecken en Perfectioneeren van een Staat en Inventaris”*. Johanna Remstee wordt op 15 april 1757 begraven *“buyten de stadt, na 's-Gravenpolder ende alhier in de kerke was bezittende komt alhier voor de koop van een geheel graf, volgens de ordonantie 't regt met £ 7.0.0”* (81). Waarschijnlijk was Hendrik Frederik de Loos 8 jaar eerder ook te 's-Gravenpolder begraven en was er ook voor haar een graf gereserveerd. Hiermee was men er echter nog niet, want voor het recht van het openen van het graf moest nog eens £ 2.6.8 betaald worden, voor het luiden van de kerkklok gedurende een uur eveneens £ 2.6.8 en tenslotte *“voor de baer ende pelle”* £ 0.8.8, alles bij elkaar een bedrag van £ 12.2.0, een kapitaal bedrag als men bedenkt dat er ruim een Gemet grond voor gekocht kon worden. Dit was echter nog maar een fractie van de kosten zoals we die in de staat en inventaris van baten en lasten aantreffen (82), zie tabel figuur 34.

Figuur 34. Voor Begraefenis Kosten soo binnen als Buyten dese Stad volgens quitantien

<i>Betaalt aen Jan van Kogelenberg wegens de Wete in het Lant</i>	£	1 : 6 : 0
<i>Aen Rouwpapier en Lak</i>		0 : 3 : 11
<i>Aen een Zegel voor de Rol</i>		1 : 0 : ¾
<i>Een zegel voor openen van het graf</i>		0 : 5 : ¾
<i>Aen de draegers</i>		4 : 0 : 0
<i>Aen Jan van Es voor kloksuyden</i>		0 : 6 : 8
<i>Aen de aflegsters</i>		5 : 4 : 0
<i>Aen de bidders voor het doen van de wete</i>		3 : 8 : 4
<i>Aen de grafdelvers</i>		0 : 5 : 0
<i>Aen de waerd van 's-Gravenpolder wegens 't gene ten sijnen huysse is verteerd</i>		1 : 0 : 8
<i>Aen de wed. Curkyr voor wagenvragten</i>		1 : 6 : 8
<i>Aen Gijsbert Proos voor geleverd goed</i>		0 : 15 : 0
<i>Aen dhr. van Rijk voor geleverd goed</i>		4 : 11 : 2½
<i>Aen dhr. Coomans voor kerkregt, etc.</i>		12 : 2 : 0
<i>Aen het Weeshuys voor Stroo en Mantels</i>		6 : 2 : 0
<i>Aen Jan Duynkerke voor het ijserwerk aan de kist</i>		2 : 6 : 8
<i>Aen Jacobus Dijkwel voor geleverd goed</i>		4 : 1 : 8
<i>Aen Boudewijn Kraemer voor de kist</i>		5 : 0 : 0
<i>Aen denselven voor leverantie van Rouwbanden en Handschoenen, etc.</i>		4 : 1 : 8
<i>Aen den boer van hoeve voor zijn wagen en paerden om het lijck te transporteeren</i>		0 : 13 : 4
<i>Aen huysshuer voor Rouwmuylen</i>		1 : 0 : 0
<i>Aen Henrika Huysinga voor 't nagen van Rouwgoed</i>		0 : 6 : 8
<i>Aen den Schoolmeester te 's-Gravenpolder voor het doen van de Weete</i>		0 : 6 : 8
<i>Aen Maria Kats wegens nagen van Rouwgoed</i>		0 : 12 : 0
<i>Aen de Grafdelver van 's-Gravenpolder</i>		0 : 4 : 6
<i>Aen den Secretaris Adriaen op 't Hof voor kerkregt</i>		1 : 0 : 0
<i>Voor 4 paer Rouwkousens</i>		0 : 14 : 8
<i>Van Johanna Walraeve voor Rouwgoed te Nagen</i>		0 : 6 : 0
<i>Aen dhr. doctor Lopse</i>		1 : 0 : 0
<i>Aen den apotheker Kreckelenbergh</i>		3 : 19 : 2
<i>Aen de knecht om het Lighaem van de overledene in de kist te leggen</i>		0 : 6 : 8
	£	67 : 16 : 5

Als we verder de tabel volgen blijkt dat velen betrokken waren bij de voorbereidingen van de begrafenissen. Ze wilde blijkbaar als predikantsvrouw en grootgrondbezitter, nog één maal schitteren met een uitvaart naar 's-Gravenpolder waar over gesproken zou worden. Jan van Kogelenberg was gehuwd met haar nichtje Johanna Remstee, de dochter van haar oom Cornelis Dirkse Remstee. Veel aandacht werd besteed aan het verspreiden van *“de Wete in het Lant”*, dat Johanna Remstee was overleden. Er waren volop leveranciers van rouwkleding, van de kist en het ijzerwerk bij betrokken en uiteraard de waard van de herberg te 's-Gravenpolder *“wegens 't gene ten sijnen huysse is verteerd”*. De boer van de hoeve is wellicht Willem van der Weele van Tôdhuus

geweest, die toen de hofstede van Johanna Remstee in pacht had. Hij diende een rekening in van 13 Schellingen 4 Grooten voor het vervoer van het lijk met zijn paarden en wagen. Dhr. Coomans maakte het met een rekening van £ 12:2:0 voor het kerkrecht wel erg bont, hiermee vergeleken waren de declaraties van dokter Lopse en apotheker Krekelenbergh nog bescheiden. Het totaal van de begrafenis-kosten kwam op £ 67:16:5, wat omgerekend naar guldens van heden ten dage uit komt op ruim f 7600,=.

Een kleine maand later ca. 7 mei 1757 sterft ook de moeder Pieterella Jansen Nijse, wed. Gerard Dirkse Remstee en wordt op 12 mei 1757 met dezelfde rituelen *“mede na 's-Gravenpolder uytgevoerd ende alhier geen grav was hebbende, komt ook eerst de koop van een geheel grav om £ 7:0:0, het openen of het regt van het selv £ 2:6:8, over de selve geluyd 1 uere £ 2:6:8, alsook voor de baer ende pelle £ 0:8:8, samen ontvangen met £ 12:2:0”* (81). Zij had dus geen graf op 's-Gravenpolder, want haar laatste wil was conform het laatste testament van 7 april 1757 *“om naer haer dood haer lichaem met een behoortijke begraefenis te Leggen in de kerke van Hoedekenskerke”* (78). Waarom dit niet gehonoreerd is, is onbekend.

5.5 De nalatenschappen en de erfgenamen

Na deze 2 begrafenis-en gaat notaris Fredrik Roeteringh aan de slag om voor beide overledenen een Staat en Inventaris van de boedel op te maken (82,83). Hij trok er 5 dagen voor uit, 14, 18, 19, 25 mei en 1 juni 1757 en schreef voor beide nalatenschappen 24 folio vellen vol met posten van baten en lasten.

Wie waren nu de erfgenamen van Johanna Remstee en van Pieterella Jans Nijse ? De helft van de nalatenschap van Johanna Remstee was bestemd voor de erfgenamen van Hendrik Frederik de Loos. Bij het vooroverlijden van zijn moeder Johanna Westhoeve, waren dit zijn 2 zussen Cornelia & Magdalena de Loos. Toen Johanna Remstee op 10 april 1757 daadwerkelijk kwam te overlijden, was op dat moment haar enige erfgenaam haar moeder Pieterella Jans, die de andere helft toekwam (82). Omdat ook zij echter binnen een maand kwam te overlijden, en als enige erfgenamen eveneens Cornelia & Magdalena de Loos had laten beschrijven (78), kregen zij van haar de andere helft van een groot vermogen. Beide erfenissen, inclusief de hofstede het Hooge Huis met zijn boomgaarden en landerijen, kwamen geheel ten goede aan de 2 zusters Cornelia en Magdalena de Loos, van de predikant Hendrik Frederik de Loos. Het eigendom van de hofstede en landerijen zien we weer bevestigd in de overloper van Sinoutskerke in 1758 (84).

5.6 Baten en lasten Johanna Remstee

De baten volgens de inventaris van dochter Johanna bedroegen £ 2675:18:11, wat een groot vermogen was voor die tijd. De lasten bedroegen £ 408:19:8. Een groot aandeel in dit vermogen vormde de boerderij Tôôhuus, een *“Hofsteede met Schuer, Stallinge, Bakkeete en verdren Timmer, groot met de Number van 105 Gemeten 155 Roeden, leggende in Sinoutskerke en Baarsdorp, is getauxeerd op £ 10 't gemet, samen £ 1055:1:0”*. Het verschil met de 90 Gemeten 147 Roeden, die we in de overlopers van Sinoutskerke van 1751 en 1758 op naam van resp. Hendrik Frederik de Loos Wed. en Cornelia en Magdalena de Loos aantreffen, moet het aandeel zijn op het grondgebied van Baarsdorp. Dit bedroeg 15 Gemeten 8 Roeden ofwel 15 %. De hofstede met landerijen is in 1757 verpacht aan Willem van de Weele voor £ 1:10:0 per Gemet, wat neerkomt op £ 158:5:6 per jaar. Hij had echter reeds een achterstand in de betaling van de pacht sinds 1753, waardoor *“deselve debet aen pagten was de somme”* van £ 682 : 6 : 7. In hoeverre zo'n kapitaal bedrag nog inbaar was bij deze pachtboer, is de vraag. Onder de baten vinden we eveneens vermeld 30 Gemeten grond onder de heerlijkheid van Nisse, die Johanna Remstee al vòòr 1738 in gemeenschappelijk eigendom had met haar moeder (63). Deze landerijen worden getaxeerd op £ 11 per Gemet en worden verpacht voor £ 1 per Gemet aan Basthiaan op 't Hof, gehuwd met Magalijntie de Ruyter. Ook zij hebben een achterstand in de betaling van de pacht, in totaal 3 jaar. Johanna had nog 17 Gemeten 280 Roeden zaailand in de Louisepolder onder Nisse, die ze verpachtte aan Cornelis Schippers voor £ 1 : 3 : 4 per Gemet per jaar, mits de pachter de polderlasten voor zijn rekening neemt. Ook hier was 3 jaar achterstand in de betaling van de pacht. Tenslotte had ze op 6 juli 1750 een hypotheek van £ 133 : 6 : 8 verstrekt op het huis van Johanna Henderina Deuts aan de oostzijde van de Korte Kerkstraat in Goes. De jaarlijkse hypotheek rente van 4 % was al sinds 1754 niet betaald. Door de zilversmid Johan van Beijselaer worden haar zilveren en gouden sieraden getaxeerd op £ 94 : 16 : 2½. Inclusief haar huisraad, linnegoed en kleding een vermogen, wat omgerekend naar guldens anno 2011 een kapitaal van ruim f 300.000,= was. Echter, doordat het meerendeel zat in grond, gebouwen, goud en zilver, en velen de pacht of rente al jaren niet betaalden, zal haar liquiditeits situatie wellicht precair geweest zijn. We vinden dan ook het bedrag van £ 70:13:4 aan contanten, wat aan de batenkant staat, terug onder de lasten als een schuld aan haar moeder *“Juffrouw Pieterella Jans Nijse, wed. Remstee, en gebruijkt tot de begraefenis kosten”*. Johanna Remstee is ondanks

de crisissituatie die in de eerste helft van de 18^e eeuw heerste, misschien toch een levensgenieter geweest, gezien de rekeningen die er lagen voor geleverd bier door de brouwers de Meyer en Bernardus Rimmers en geleverde wijnen door Johannes Petrus van Cuylenburgh voor een totaalbedrag van ongeveer £ 18. Maar ze had ook obligaties bij Cornelis Peeman (£ 66:13:4) en leningen bij mevrouw de Meijer (£ 50) en daarnaast nog te betalen belastingen, zoals de polderlasten 1756 aan Jacobus Coomans (£ 26:16:3) en de grondbelasting 1756 aan Pieter Ossewaarde (£ 63:6:4). De balans sloeg met ruim £ 400 aan lasten, toch ruimschoots door naar de baten.

5.7 Baten en lasten Pieterella Jans Nijse

De baten en lasten volgens de inventaris van de moeder Pieterella Jans Nijse bedroegen resp. £ 1986:8:11½ en £ 299:5:7½ (83). De baten in dit vermogen bestonden voor het grootste deel (52 %) uit kapitalen verstrekt aan particulieren inclusief de te ontvangen rente. Een ander substantieel deel was de waarde van de 78 Gemeten 123½ Roeden aan landerijen in Hoedekenskerke, Nisse en Coudorpe, inclusief de te ontvangen pachtsommen 40 % van het totale vermogen (figuur 35). Zoals we zullen zien was de economische crisis ook voelbaar bij de debiteuren van Pieterella, de nog te ontvangen rente op verstrekt kapitaal en de pachtsommen van de landerijen, bestonden voor een aanzienlijk deel uit achterstallige betalingen.

Figuur 35. Overzicht baten nalatenschap Pieterella Jans Nijse

Aan debiteuren verstrekt vermogen	£	928: 12: 2
Te ontvangen rente	£	106: 17: 11½
Waarde 78 Gemeten 123½ Roeden landerijen	£	625: 17: 11
Te ontvangen pachtsom	£	164: 9: 7
Contanten	£	27: 16: 0
Lening begrafenis Johanna Remstee	£	70: 13: 4
Goud en zilver	£	12: 2: 0
Huis & Erf in de Lange Vorststraat te Goes	£	33: 6: 8
Meubilair, huisraad, etc.	£	16: 13: 4

Totaal vermogen	£	1986: 8: 11 ½

Noot bij figuur 36: 1 pond Vlaams in 1757 had een zelfde koopkracht als € 50 in 2010, het totaal vermogen van £ 1986 dus € 100.000

Notaris Fredrik Roeteringh opent echter de staat en inventaris van baten en lasten met de nog aanwezige contanten van £ 27:16:0, een bedrag van € 1400 wat ze nog in huis had, nadat hier de begrafeniskosten van haar dochter Johanna Remstee (£ 70:13:4) en ook de 4 verstrekte legaten van totaal £ 190 reeds af waren. Haar goud en zilverstukken worden door de zilversmid Johan van Beijselers getaxeerd op £ 12:2:0. Haar eigen woning in de Lange Vorststraat te Goes werd getaxeerd op £ 33:6:8 ofwel € 1700, meer dan een faktor 100 lager dan vandaag de dag. Het huis van Pieterella Jans Nijse, wed. Gerard Dirkse Remstee in de Lange Vorststraat wordt tenslotte op 31 oktober 1757 door de boedelhouders verkocht aan Hendrik Wieling (85). Het huis lag tussen de panden van Dingeman van Steenhoven aan de zuidkant en van Cornelis van de Woestijne aan de noordkant. Er achter zal de tuin gelegen hebben, die grensde aan de stadswal.

Indien we de staat van baten en lasten, die notaris Fredrik Roeteringh in 15 folio vellen beschrijft, wat nauwkeuriger analyseren, blijkt welke betalingsachterstanden haar debiteuren hadden (figuur 36). In totaal had ze aan 17 debiteuren een kapitaal verstrekt van £ 928:12:2 tegen een rente van 3,5 – 5 %. Sommige van deze leningen liepen al vanaf 1728, dus bijna 30 jaar. Indien we de periode 1756-1757 uitzonderen, blijven nog 9 gevallen over met een betalingsachterstand, die soms opgelopen was tot 12 jaar. Zo had Juffr. Does op een lening van £ 30, die ingegaan was op 20 november 1745, over de gehele periode van 1745 – 1757 nog geen rente betaald en was haar betalingsachterstand opgelopen tot £ 14:19:2¼. Ook over een volgende lening van £ 20, afgesloten op 25 september 1749, stond ze al 7 jaar in het krijt voor een bedrag van £ 6:1:7. Op de daarop afgesloten lening aan Juffr. Does van £ 12:12:0 *“sonder datum of bepalinge van intrest, waer op is betaeld £ 2:12:0”*, rest totaal £ 10, haalde Pieterella Jans Nijse geen enkel rendement. Ook heeft Juffr. Does nog *“genegotieerd”* voor £ 11:15:0 en hiervan terugbetaald £ 7:7:1, resteert dus nog een schuld zonder verplichting tot rente betaling van £ 4:7:11. Dat de familie Does niet zo vlot was met zijn renteverplichtingen, blijkt uit de achterstand van £ 5:12:12 die Adriaen Does had op een lening van £ 16:13:4, afgesloten op 17 september

1748, dus 8 jaar. Maar ook Jan de Belder en Maerten de Vriese hadden achterstanden van respectievelijk 6 en 5 jaar in de betaling van de rente. Bij Maerten de Vriese ging het om een kapitaal van £ 216:13:4, waarvoor hij wellicht op 29 september 1736 een flinke boerderij gekocht had, maar door de malaise op de agrarische markt en de hoge grond- en polderlasten, had hij de laatste 5 jaar de rente die inmiddels opgelopen was tot £ 45:18:2¼, niet meer kunnen betalen. Uit figuur 37 blijkt dat ook notaris Fredrik Roeteringh zich op 28 maart 1757 onder haar debiteuren schaarde voor een lening van £ 158:6:8, waarover hij moest betalen *“intrest tot den 6 Mey 1757, sijnde 1 maend en 9 daegen”* een bedrag van £ 0:12:¾. Het kapitaal wat hij leende kan niet uitsluitend tot zekerstelling van de betaling van de kosten van het opmaken van de inventaris van de nalatenschappen van moeder en dochter gediend hebben, want deze bedroegen respectievelijk £ 18:16:7 en £ 2:6:0. Met Marijtje Verstraete, wed. van schout Willem Gijsel, had Pieterella Jan Nijse wellicht al vroeg een bijzondere band als doopgetuige van één van hun kinderen. Zij was waarschijnlijk dezelfde als waaraan Pieterella in haar laatste testament op 7 april 1757 *“verklaerde te Legateren aan Marijke Jans, wed. van den Schout Gijsel, woonende te 's-Heer Abtskerke, de somme van vijftig ponden Vlaems”*. De wed. Gijsel had al vanaf 1728 twee leningen van in totaal ruim £ 75 bij Pieterella, maar geen grote achterstand in de betaling van de rente. De predikant Jacob Gargon en Juffr. H. H. Deyts sluiten beide een lening af van *“hondert guldens”*, die echter geregistreerd worden als ponden Vlaems. Jan Mattheussen Meijaard heeft een achterstand van 5 jaar, terwijl Gabriel Dertog een lening van *“thien guldens, genegotieerd den 2 November 1753, sonder bepaling van intrest”* afsluit.

Figuur 36. Debiteuren Pieterella Jans Nijse, wed. Gerard Dirkse Remstee

Schuldenaar	Schuld	Rente	Ingegaan	Periode	Te betalen
Joris Kakebeeke	£ 50	5 %	---	1755 – 1757	£ 4:10: 0
Juffr. Does	£ 30	4 %	20 november 1745	1745 – 1757	£14:19: 2¼
Juffr. Does	£ 20	4 %	25 september 1749	1750 – 1757	£ 6: 1: 7
Juffr. Does	£ 10	--	---	---	---
Juffr. Does	£ 4: 7:11	--	---	---	---
Adriaan Does	£ 8: 0: 0	--	30 september 1748	---	---
Adriaan Does	£ 16:13: 4	4 %	17 september 1748	1749 – 1757	£ 5:12:12
Jan de Belder	£ 70: 0: 0	4½ %	15 maart 1751	1751 – 1757	£ 4: 1: 8
Maerten de Vriese	£ 216:13: 4	4 %	29 september 1736	1752 – 1757	£ 45:18: 2¼
Daniel Jansen	£ 100: 0: 0	3½ %	7 februari 1743	1756 – 1757	£ 7:18: 7
Fredrik Roeteringh	£ 158: 6: 8	--	28 maart 1757	tot 6 mei 1757	£ 0:12: ¾
Aarnout Blomme	£ 25: 0: 0	4 %	3 april 1742	1756 – 1757	£ 1: 2: 2
Aarnout Blomme	£ 60: 0: 0	4 %	22 september 1744	1756 – 1757	£ 1:10: 0
Marijtje Verstraete	£ 35:14: 0	4 %	28 december 1728	1755 – 1757	£ 1:16: 8½
Marijtje Verstraete	£ 40: 0: 0	5 %	28 januari 1728	1756 – 1757	£ 2:10: 11½
Jacob Gargon	£ 16: 13: 4	4 %	21 januari 1754	1754 – 1757	£ 2: 3: 7
Juffr. H.H. Deyts	£ 16: 13: 4	4 %	29 augustus 1749	1756 – 1757	£ 1: 2: 7¾
Jan Matth. Meijaard	£ 8: 0 0	4 %	21 maart 1752	1752 – 1757	£ 1:15: 10½
Gabriel Dertog	£ 1: 13: 4	--	2 november 1753	---	---
Claas Luk	£ 20: 0: 0	4 %	1 januari 1756	1756 – 1757	£ 1: 1: 9
Jacob van de Linde	£ 4: 16:11	--	---	---	---
Jan Lurkas	£ 17: 6: 2 pm	--	---	---	£ 4: 0: 0
Janneken Pijke	£ 16: 0: 0	--	ingegaan 1753	---	---
	-----				-----
	£ 928: 12: 2				£ 106: 17: 11½

Van Jan Lurkas dienen de erfgenamen nog een bedrag van £ 17:6:2 te ontvangen wegens 3 ondertekende obligaties, *“doch naerdien desen Boedel is insolvent geworden soo is bij accoord daer van gerecouvreerd eene somme van £ 4:0:0”*. Aan het eind van de staat van baten en lasten treffen we nog 2 pro-memorie posten van Jan Dek voor £ 24 en Philip Bartelse voor £ 66, *“doch naer dien hier van niets staet gerecouvreert te werden dient sulx voor ..... memorie”*. Tenslotte sluit Janneken Pijke in 1753 een lening bij Pieterella Jans Nijse van £ 16 *“waervan den intrest is geremitteert tot betere tijden .....”*. Dit soort gevallen droegen uiteraard helemaal niet bij aan het rendement op het vermogen. Ook zullen een aantal van de achterstallige betalingen vast niet inbaar zijn geweest, het resultaat van een recessie die decennia duurde en waarvan zowel debiteur als crediteur de wrange vruchten plukten.

In onderstaande tabel zijn de verpachte landerijen weergegeven met hun pachters, getaxeerde waarde van de grond, waar de percelen lagen, de pachtprijs en de nog te betalen pachtsommen (figuur 37). De 30 Gemeten zaailand, liggende onder Nisse en gepacht door Basthiaan op 't Hof, gehuwd met Magalijntie de Ruyter, is maar voor de helft gewaardeerd omdat Pieterella Jans Nijse deze landerijen gezamenlijk bezat met haar dochter Johanna Remstee. Opvallend is verder de concentratie aan gronden op Hoedekenskerke. Pieterella Jans Nijse stamde hier vandaan, en ook haar laatste wens in de kerk van Hoedekenskerke begraven te worden, was hier ongetwijfeld mee verbonden (78). In één geval verpacht ze niet alleen landerijen maar ook een hoeve, liggende onder Nisse en gepacht door Anthony Swemer vanaf 1741, *“waer van de pagten te quaed sijn sedert 1749, nu in pagt bij Pieter Goeree”*. Anthony Swemer had echter niet alleen een pachtsschuld van £ 34:5:8 over de afgelopen 7 jaar, maar daarnaast was hij *“schuldig geweest een capitael van £ 116:13:4, gehypothiqueerd geweest hebbende op het bovengemelde Hoefdie, dogh waer van maer bij verkoop is geprofiteerd £ 80, dus nog schuldig £ 36:13:4”*. Dat was nog niet alles, want Anthony Swemer moest over deze restschuld vanaf 18 april 1741 nog 4 % rente betalen, ofwel £ 21:13:4. Hij was dus niet alleen zijn hoeve kwijt aan Pieter Goeree, maar had ook nog ruim £ 90 schuld bij Pieterella Jans Nijse in de vorm van pachtsschuld, een restschuld en rente. In hoeverre dit nog inbaar was is de vraag.

Figuur 37. Pachters landerijen Pieterella Jans Nijse, wed. Gerard Dirkse Remstee

Pachter	Aard (Wei/Zaailand)	Grond (Gemet/Roeden)	Grondprijs (In £ per Gemet)	Waarde (In £)	Lokalisering (Plaats grond)	Pachtprijs Periode (In £ per Gem. per jaar)	Pachtsom (Debet periode)	(In £)
Basthiaan op 't Hof	Z	30 G	£ 11	£ 165: 0: 0	Nisse	£ 30: 0: 0 per jaar	1754-1757	£ 45: 0: 0
Paulus Hoogesteeker	W	4 G 216 R	12	56:12:10	Hoedekenskerke	1: 3: 0	1756-1757	3: 4: 8
Wed. Jan Bonneuw	W	4 251	12	58: 0: 10	Hoedekenskerke	0:19:0	1754-1755	4:13:4
Abraham Hogesteeker	W					1: 3: 0	1756-1757	5:11:0
Anthony Swemer	Z	9 82	Hoefje	80: 0: 0	Nisse	4:13:4 per jaar	1749-1756	34: 5: 8
Anthony Swemer	Z	Hypotheek minus waarde		36:13: 4	Nisse			
Anthony Swemer	Z	Rente over restschuld		----	Nisse	----	1741-1757	21:13:4
Jan Willem Huybregtse	W	9 203	12	116: 2: 5	Hoedekenskerke	1: 4: 0	1754-1757	21: 9: 9
Adriaan Willem Lamper	W	11 77	1	11: 0: 0	Coudorpe	8: 0: 0 per jaar	1754-1757	12: 0: 0
Wed. Willem Gijssel	Z	2 205	10	26:16: 8	's-Heer Abtskerke	1: 1: 0	1754-1757	8: 7: 6
Marinus Jeras	W	5 289½	12	75:11:10	Hoedekenskerke	1: 1: 0	1755-1757	8: 4: 4
Totalen		78 G 123 ½ R		£ 625:17:11				£ 164: 9: 7

De pachtprijs lijkt met een gemiddelde van £ 1 per Gemet per jaar, nog een aardig rendement op te leveren. Immers gebaseerd op de lage grondprijzen van £ 10 – 12 per Gemet is de uitkomst 8 – 10 %. Wanneer hier echter de eigenaarslasten, met name de grond- en polderlasten, afgetrokken worden, komt men bedrogen uit (86). De som van de grondbelasting (honderdste penning) plus de water- en dijkpenningen, lag in 1750 dichtbij de f 6,= per Gemet ofwel eveneens £ 1 per Gemet, het nivo van de pachtprijs. Het rendement was hierdoor nihil. Haar dochter Johanna trachtte dat bij de verpachting van 17 Gemeten 280 Roeden zaailand in de Louispolder onder Nisse, op te lossen door in de pachtvereenkomst met Cornelis Schippers op te nemen dat *“den pagter jaarlijks de waterpenningen betaald”*. Echter, de pachtboeren kampten vrijwel allemaal al met achterstanden in de betaling van de pacht (figuur 38). Zo had Basthiaan op 't Hof een betalingsachterstand van 3 jaar, de wed. Jan Bonneuw 2 jaar, Jan Willem Huybregtse 3 jaar, Adriaan Willemsse Lamper 3 jaar, de wed. Willem Gijssel 3 jaar en Marinus Jeras 2 jaar. Adriaan Willemsse Lamper pachtte maar een deel van de 11 Gemeten 77 Roeden weiland onder Coudorpe, een ander deel werd gepacht door Jacob de Maeker, *“doch naer dien hier van niets staat gerecoveert te werden, dient sulx voor .... Memorie”*. Dit soort tekortkomingen maakten, met de slecht betaalde rente op haar uitstaande kapitaal, de smalle marges op de verpachting van de landerijen plus de achterstand in de betaling van de pacht, dat het rendement op haar vermogen laag was en moeilijk inbaar.

Voordat de lasten opgesomd worden, wordt nog melding gemaakt van *“een woonhuys staende in den dorp van Baerlant, dese post royeren vermits het zelve in het Leven van de overledene is verkogt”*. Hierna volgen de lasten des boedels, die behalve een aantal posten betreffende nog te betalen belastingen (familiegeld, honderdste penning), de rekening van de notaris en de uit de erfenis losgemaakte legaten, uitsluitend bestond uit een groot aantal posten betreffende de begrafenis van Pieterella Jans Nijse. Deze rijke uitvaart was bijna identiek aan die van haar dochter Johanna Remstee. Uit de tweede post *“aen de schoolmeester van Hoedekenskerke wegens gedane diensten en openen van het Graf te Hoedekenskerke”* moeten we de conclusie trekken dat zij toch op Hoedekenskerke begraven is, in tegenstelling tot wat de Goese bron hiervan zegt (62). De inventarisatie van de lasten begint echter met de pachter van Tõdhuus, *“betaelt aan Willem van*

de Weele voor mennen van het Lijk van de overledene £ 0:13:4". Dit kon ook moeilijk verrekend worden met de pachtschuld van £ 682:6:7 die hij nog had bij de erfenamen van haar dochter Johanna Remstee ..... !

5.8 Het einde van een tijdperk

Aan het eind van een tijdperk van ruim 150 jaar, waarin 4 generaties Remstee op Tôôhuus boerden, hadden zij een volledige cyclus van de lange golfbeweging, de seculaire trend, doorleefd. Begonnen aan het eind van de 16^e eeuw in de opgaande fase van deze economische golfbeweging, had Dierick Heijndricxs alleen maar groei en voorspoed gekend. Geert Diericxs zette dit vanaf 1636 voort en profiteerde praktisch tot het eind van zijn lange leven van de hoogconjunctuur in de agrarische sector. In 1673 bereikte hij met bijna 180 Gemeten bewerkte landerijen de status van grootste pachtboer in de heerlijkheid Sinoutskerke. Toen zaten echter de prijzen van landbouwproducten al in een dalende trend, evenals de pachtwaarde en de verkoopprijzen van grond te Sinoutskerke. De grondbelasting en waterschapslasten hadden een climax bereikt, waarop ze tot ver in de 18^e eeuw zouden blijven. Doordat na de dood van Geert Diericxs in 1689 de landerijen verdeeld moesten worden en bovendien het economisch tij volledig aan het omkeren was, moest zijn opvolger en kleinzoon Gerard Dirkse de boerderij Tôôhuus onder uiterst moeilijke omstandigheden voortzetten. Hij slaagde erin om met een minimum aan eigen grond van minder dan 10 Gemeten, maar wel voldoende pachtgrond, de eerste 20 jaar door te komen. Dat hij toch voldoende macht en aanzien had, blijkt wanneer hij op 40-jarige leeftijd in 1714 schout van de heerlijkheid Sinoutskerke wordt, evenals zijn grootvader.

Pas in 1718 huwt hij op 44-jarige leeftijd met de 40-jarige Pieterella Jans Nijssse en treed dan ook naar buiten met zijn familienaam Gerard Dirkse Remstee. Hij heeft dan reeds een areaal aan eigen landerijen opgebouwd van 50 – 60 Gemeten. Op het eind van zijn leven had Gerard Dirkse 90 Gemeten in eigendom en was eigenerfde boer geworden. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij deze aankopen zelfstandig uitgevoerd, zonder dat zijn vrouw hieraan heeft bijgedragen. Tussen 1720 – 1722 komt Gerard Dirkse Remstee op ongeveer 47-jarige leeftijd te overlijden en laat zijn vrouw en 2 – 3 jarige dochtertje na. Zij hebben hierna Tôôhuus verlaten om hun intrek te nemen in een huis in de Lange Vorststraat te Goes. De boerderij met meer dan 100 Gemeten landerijen wordt verpacht, evenals ruim 70 Gemeten grond die Pieterella Jans Nijssse elders in bezit had. Dochter Johanna Remstee huwt op 19-jarige leeftijd de predikant Hendrik Frederik de Loos, die vanaf ca. 1740 de hofstede Tôôhuus met landerijen op zijn naam krijgt. Er worden uit dit predikantenhuwelijk tussen 1739 – 1743 in totaal 4 kinderen geboren, die gezien de latere testamenten waarschijnlijk alle vier jong overleden zijn. De economische depressie, die zich binnen de vermogende families van Pieterella Jans Nijssse en haar dochter en schoonzoon ongetwijfeld minder deed gevoelen, bereikte in de jaren '40 en '50 van deze 18^e eeuw langzaam haar dieptepunt. Veel van hun pachters hadden grote achterstanden in de betaling van de pacht of van de rente op uitgeleende kapitalen, terwijl zij als eigenaren de torenhoge grond- en polderlasten moesten voldoen. Op zijn standplaats 's-Gravenpolder komt dominee de Loos op 27 maart 1749 op 33-jarige leeftijd te overlijden. Johanna Remstee vestigt zich in de jaren daarna eveneens in Goes en komt, heel kort voor haar moeder, op 10 april 1757 op 38-jarige leeftijd te overlijden. In hoeverre de tragiek rond de vroege dood van het dominee's gezin met 4 jonge kinderen een rol gespeeld heeft is niet bekend, maar nauwelijks een maand na haar dochter komt ook Pieterella Jans Nijssse begin mei 1757 te overlijden. De erfenamen van beide overledenen zijn de 2 zussen van Hendrik Frederik de Loos, Cornelia & Magdalena de Loos. Zij erven van Johanna Remstee een totaal vermogen van van £ 2675:18:11 (anno 2011 waard € 133.750,=), waaronder de boerderij Tôôhuus, een *"Hofsteede met Schuer, Stallinge, Bakkeete en verdren Timmer, groot met de Number van 105 Gemeten 155 Roeden, leggende in Sinoutskerke en Baarsdorp, is getauxeerd op £ 10 't gemet, samen £ 1055:1:0"*. Ook Pieterella Jans Nijssse laat een groot vermogen na aan Cornelia en Magdalena de Loos van £ 1986:8:11½ (€ 100.000,=), bestaande uit uitgeleende kapitalen, huizen, boerderijen en 78 Gemeten verpachte grond elders op Zuid-Beveland. Als laatsten van hun generatie werden Johanna Remstee te 's-Gravenpolder en Pieterella Jans Nijssse te Hoedekenskerke, met een rijk gedecoreerde uitvaart begraven.

Nadat Cornelia & Magdalena de Loos in de overloper van 1758 als eigenaressen van Tôôhuus met zijn landerijen worden geregistreerd, houden zij de hofstede nog 6 jaar in bezit, voordat hij op 18 maart 1763 met 94 Gemeten 207 Roeden grond voor £ 9 per Gemet overgedragen wordt aan Christiaan Jacobse Everse. Hij zou van Tôôhuus, nadat het ongeveer 40 jaar door pachters was beboerd, weer een bloeiende onderneming maken, voortgestuwd door een nieuwe fase van economische groei en voorspoed, met stijgende prijzen van landbouwproducten.

6. Christiaan Jacobse Everse, de volgende dynastie, 1763 – 1814

Op 27 mei 1742 wordt te Nisse Christiaan Jacobse Evertse geboren, zoon van Jacob Evertse en Dyna Marinisse, die de stamvader zou worden van een uitgebreid geslacht Evertse of Everse. Zij zouden generatie op generatie de scepter zwaaien op Tôôhuus, tot na 1900. Christiaan Jacobse Everse leert Tannetje Jacques Verheule kennen, eveneens geboren te Nisse op 29 oktober 1741. Zij was een dochter van Jacques Paulusse Verheule, gedoopt te Hoedekenskerke op 27 maart 1709 en overleden te Nisse op 33-jarige leeftijd ca. 1742 en Machelina Adriaanse de Ruyter. In de winter van 1763 hebben ze vergevorderde plannen om te trouwen en op Tôôhuus te gaan boeren. Na een periode van ongeveer 40 jaar, waarin de boerderij alleen werd verpacht, gloorde er weer een betere economische tijd, een periode van hoogconjunctuur waarin de hofstede Tôôhuus weer een zelfstandig opererende boer zou krijgen. De hofstede met zijn ruim 100 Gemeten aan landerijen was nog steeds in bezit van de zusters Cornelia en Magdalena de Loos en werd mogelijk nog verpacht aan Willem van Weele. We weten niet of het zuiver een rendements kwestie was, die hen deed besluiten om in februari 1763 de boerderij na 6 jaar weer te verkopen. Willem van Weele betaalde immers al een lage pachtsom, maar die bleek ook nog moeilijk inbaar bij hem.

6.1 Jacob Everse, vader en voogd over zijn minderjarige zoon Christiaan

Op 19 februari 1763 zaten Cornelia en Magdalena de Loos weer aan tafel bij notaris Frederik Roeteringh, met het toekomstig echtpaar Everse (87). Er was echter een probleem, de leeftijd waarop mensen in de 17^e en 18^e eeuw meerderjarig en volwassen werden, verschilde per tijdvak en per regio. De grens tussen onmondig en mondig lag in die tijd op 25 jaar, de leeftijd waarop zij handelingsbekwaam werden geacht. Volwassenheid kon ook worden bereikt door in het huwelijk te treden of door een meerderjarigheidsverklaring aan te vragen bij de Staten van Zeeland. Bij transakties van onroerend goed, erfenissen of andere officiële procedures kregen minderjarige kinderen doorgaans een voogd toegewezen. In bovengenoemd geval waren de toekomstige bruidegom 20 jaar en bruid 21 jaar oud en lieten zich vertegenwoordigen door *“Jacob Evertsen woonende in de Nisse Stelle onder de heerlijkheid van ter Nisse, als vaeder en voogd over sijne minderjarige zoon Christiaan Evertsen”* en door *“Basthiaan op 't Hof, woonende onder de voornoemde heerlijkheid van Nisse, als schoonvader over sijn minderjarige dogter Tannetie Jacques Verheule”*. Basthiaan op 't Hof was niet de schoonvader, maar de stiefvader van Tannetje Verheule, die bovendien als pachter van 30 Gemeten land onder Nisse, eigendom van Cornelia en Magdalena de Loos, beide dames ook goed kende. Zij hadden deze oppervlakte land als erfgenamen immers gekregen van de vorige gezamenlijke eigenaressen, Pietermella Jans Nijse, wed. Remstee en haar dochter Johanna Remstee (88). In de inleiding van de akte zien we ook wat het toekomstig echtpaar kocht, namelijk *“een hofsteede, huyslinge, schuur, stallinge, bakkeete en verdren opstal, met al hetgeene daer aan aard en nagel vast aen is, met de nombre van circa 103 gemeeten Landen, Weyen, Boomgaerd, als Vroonlant, geleegeen in de Heerlijkheden van Sinoutskerke en Baarsdorp binnen dezen Eylande van Zuydbevelant”*. Dit geheel zet Christiaan Everse in als onderpand voor een hypotheek van £ 800 ponden Vlaams met een rente van 4 % bij dezelfde dames de Loos (87), onder de voorwaarde dat *“de resteerende koopsomme, den origineele kooper Christiaan Evertsen zal moeten betaelen contant ter levering”*. Op deze wijze zullen Cornelia en Magdalena de Loos het rendement op hun vermogen hebben willen verbeteren. Ze maakten de overeenkomst nog extra aantrekkelijk door de prijs per Gemet op £ 9 Vlaams te stellen, in plaats van de £ 10 per Gemet waarop het 6 jaar daarvoor was getaxeerd, terwijl de grondprijzen in deze periode alweer aan het stijgen waren. Uitgangspunt van de koop van de hofstede en landerijen bleef echter dat Christiaan Everse en Tannetje Verheule zich *“eerstdaegs in den egten staet zouden begeeven”* en dat hierna de boerderij binnen 8 dagen ook daadwerkelijk geleverd zou worden (89). Zij kunnen er echter pas gaan wonen nadat er *“koopdag der meubilaere goedren, beestialen en bouwgereetschappen zal weezen gehouden”*, hoewel vanaf de dag van ondertekening van de akte, de lasten of schade veroorzaakt door *“water, vuur en windt en alle andre inconuenienten die daer over soude kunnen komen”*, wel voor hun rekening zijn. De notaris zet hier tussen haakjes nog achter *“'t welck Godt verhoede”*..... ! De resterende artikelen in deze akte gaan met name over *“de vrugten te velde”*, die Christiaan Everse in principe moet accepteren zoals ze door 4 deskundigen, 2 van iedere partij, omstreeks half maart getaxeerd zullen worden. Ook indien *“eenige vrugten mogten doodt gevroosen zijn”*, zou hij de getaxeerde opbrengst mede dienen te betalen (90). Voor de mest *“in de mistputten aen de hofstede, de juffrouwen verkooperessen in eygendom toebehoorende”*, dient een bedrag van f 100,= betaald te worden. De getaxeerde waarde van de produkten van het land plus de inhoud van de mestput, dienen betaald te worden in twee delen, de helft in januari 1764 en de andere helft met de Goese jaarmarkt in 1764. De akte wordt voor de aankopende partij uitsluitend ondertekend door Jacob Everse en Bastiaan op 't Hof.

6.2 Een hofstede met 94 Gemeten 207 Roeden landerijen

Dat men bij dit soort transakties niet lichtvaardig te werk ging, blijkt wanneer op 18 maart 1763 zowel de bij Cornelia en Magdalena de Loos afgesloten hypotheek van £ 800 Vlaams, als de daadwerkelijke levering van de hofstede Tôôhuus nogmaals passeren, deze keer echter voor Schout & Schepenen van Sinoutskerke (91,92). Het echtpaar Everse-Verheule is dan waarschijnlijk tussen half februari en begin maart in het huwelijk getreden, wanneer Frederik Roeteringh, schriftelijke procuratie hebbende van Mejuffr. Magdalena en Cornelia de Loos, aan Christiaan Everse *“een hofstede met desselfs huysse, schuere en bakkeete, staande aldaar in Kerkhoek”*, levert. Hierna volgen de landerijen die als onderpand moesten dienen voor de hypotheek, in totaal 57 percelen met hun oppervlakte en ligging, verspreid over 6 veldhoeken van de heerlijkheid Sinoutskerke (91). Een klein deel van de landerijen, ca. 10 Gemeten wat op het grondgebied van Baarsdorp lag, is hier niet vermeld. In onderstaande figuur 38 zijn de 57 percelen weergegeven in Gemeten en Roeden, met daarachter de kadastrale minuutnummers, voor zover ze deel uit maken van het studiegebied.

Figuur 38. Levering percelen aan Christiaan Jacobse Everse op 18 maart 1763

Kerkhoek			Willem Wittenshoek			Noordhoek	
Gemet	Roeden	Nummer	Gemet	Roeden	Nummer	Gemet	Roeden
0	234	139,139 ^{bis} 0	28	F-305		1	25
0	156	140	2	80	F-302,303	0	189
1	256	140,141	0	242	F-298	4	34
0	164	141	2	200	F-297	1	106
0	230	150	1	81	F-297	1	226
2	89	144	1	91	F-296	2	98
2	104	145	1	10	F-296	1	0
2	140	145	1	280	F-295	1	42
0	139	Vrieye Vroone	2	3	F-294	1	36
3	72	151	3	15	F-293	1	85
2	36	149	0	100	F-292	0	141
1	36	146	Voorthijshoek			1	260
2	100	157	1	50	82	2	60
1	0	158	0	136	98	1	187
2	135	158	2	217	99	3	15
1	132	195	0	293	99	2	226
3	108	204	1	198	99	2	113
1	262	204	Moolhoek				
2	80	132	1	0	B-90		
0	291	136	Grooten Oosthoek				
1	208	136	1	194			
2	74	135					

In principe kocht Christiaan Everse dezelfde percelen die Gerard Dirkse Remstee kort voor zijn dood in ca.1722 verworven had. Zij vormden met de boerderij in de decennia daarna een vrij onveranderlijke eenheid, die eerst door zijn weduwe Pieternella Jans Nijse, later door zijn dochter Johanna Remstee en schoonzoon Hendrik Frederik de Loos en tenslotte door diens 2 zusters Cornelia en Magdalena de Loos steeds werden verpacht. Het totaal aan oppervlakte bij de levering in 1763 bedroeg 94 Gemeten 207 Roeden, waarvan het grootste deel lag in de Kerkhoek en de Noordhoek. Er zijn een aantal bijzondere percelen bij, zoals de vroone van 234 Roeden in de Kerkhoek, die doorgaans als boomgaard geregistreerd stond en overeenkomt met perceel 139 (boomgaard) plus 139bis (tuin) (bijlage 1, tabel 31). Een deel van perceel 140 (156 Roeden) was eigendom van de kerk van Sinoutskerke en werd uitgegeven in erfpacht, waarvoor jaarlijks 10 Schellingen en 3 Grooten betaald moest worden. Het perceel van 139 Roeden, wat geregistreerd wordt als een *“Vrieye Vroone”*, moet gelokaliseerd worden binnen perceel 150, direkt ten oosten van perceel 142. Op deze wijze matcht ook de oppervlakte van de deelpercelen beter met de oppervlakte van perceel 150. Omdat een *“vrieye vroone”* belastingvrij was, treffen we deze ook niet aan in de overlopers. Het perceel B-90 binnen de Moolhoek, met een oppervlakte van 1 Gemet, was ook een vroone, die in 1702 nog op naam stond van Janneken Polderdijck Weeze, de moeder van Gerard Dirkse Remstee, maar vanaf 1709 op naam van Gerard Dirkse, later Gerard Dirkse's Weese. Op deze wijze bleef het voor Tôôhuus behouden. De 1 Gemet 25 Roeden in de Noordhoek was een tegenover de boerderij liggende boomgaard en op het perceel van 141 Roeden in de Noordhoek heeft ooit ook een boerderijtje gestaan.

Wanneer de oppervlakten van de gekochte percelen worden samengevat per veldhoek, zien we dat ruim 70 % ligt in de Kerkhoek en de Noordhoek (figuur 39). De koopsom voor de 94 Gemeten 207 Roeden, voor £ 9 per Gemet, was in totaal ruim £ 852, wat *“contant ter levering”* betaald diende te worden. Christiaan Everse kon dit grotendeels betalen vanuit de afgesloten hypotheek van £ 800 bij de dames de Loos (92). Opmerkelijk is dat in deze Minuut van Plechten (gerechtelijke erkenning van een geldschuld, waarvan een gerechtsbrief is opgemaakt) van de 57 percelen die geleverd zijn, er maar 55 opgevoerd worden als onderpand. De *“vrieye vroone”* van 139

Roeden in de Kerkhoek en de vroone van 1 Gemet (perceel B-90) in de Moolhoek blijven er buiten. Toch ziet men dan kans om *“samen de nommer van 95 Gemeten 197 Roeden”* te halen, in plaats van 93 Gemeten 68 Roeden.

Figuur 39.   Overzicht landerijen Christiaan Jacobse Everse per veldhoek

	Aantal	Gemeten	Roeden
Kerkhoek	22	38	46
Noordhoek	17	30	43
Willem Wittenshoek	11	16	230
Thijshoek	5	6	294
Moolhoek	1	1	0
Grote Oosthoek	1	1	194

Totaal	57	94	207

6.3   Ontwikkelingen in grondbezit en boerderijen

Christiaan Eversen bleek een man met een grote expansiedrang en met betrekking tot de zorg over zijn kinderen iemand met een vooruitziende blik. In de periode na de geboorte van zijn kinderen breidt hij zijn bezittingen in en rond Sinoutskerke verder uit met de aankoop van een aantal boerderijen ten behoeve van zijn kinderen.

Christiaan Everse en Tannetje Verheule kregen een uitgebreid nageslacht, in de 20 jaar tussen 1764 en 1784 werden in totaal 14 kinderen geboren (93). Dat hier ook sprake was van aanzienlijke kindersterfte, kan men afleiden uit het feit dat er 4 keer een Jacob Everse geboren werd, in 1766, 1768, 1770 en tenslotte in 1777. De voor deze studie meest interessante leden van de familie Everse of Evertse zijn Machelina (* 1765), Jacques (*1769), Jacob (* 1777) en Adriaan Evertse (* 1782), allen geboren op de boerderij Tôôhuus te Sinoutskerke.

1. Machelina Evertse, geboren als 2^e kind te Sinoutskerke op 28 januari 1765, gedoopt te 's-Heer Abtskerke op 3 februari 1765, met als doopgetuigen Bastiaan Jacobse op 't Hof, de stiefvader van Tannetje Verheule, en Magelina Adriaanse de Ruyter, haar moeder. Machelina is ondertrouwd te 's-Heer Abtskerke op 12 maart 1791 en getrouwd aldaar op 31 maart 1791 voor de kerk met Johannes Maat, geboren te 's-Heerenhoek voor 1765, overleden te Sinoutskerke op 3 augustus 1803. Machelina is ondertrouwd te 's-Heer Abtskerke op 17 november 1804 en getrouwd aldaar voor de kerk met Jacobus Dirksz Sijnke, geboren te Kruijningen op 31 januari 1769.
2. Jacques Evertse, geboren als 6^e kind te Sinoutskerke op 5 november 1769, gedoopt aldaar op 5 november 1769, hij trouwt met Willemina Verburg, geboren voor 1770
3. Jacob Evertse, geboren als 11^e kind te Sinoutskerke op 14 februari 1777, gedoopt aldaar op 16 februari 1777, doopgetuigen waren Cornelis Potter en Jannetje Evertse, een zus van Christiaan Jacobse Evertse, hij trouwde op 4 juni 1806 met Geertruid de Leur, die overleed op 16 maart 1812 en hertrouwde op 30 november 1814 met Jacomina de Ruyter
4. Adriaan Evertse, geboren als 13^e kind te Sinoutskerke op 27 december 1782, gedoopt aldaar op 5 januari 1783, doopgetuigen waren Adriaan op 't Hof en Tannetje Westveer, hij trouwde kort voor 1808 met Pietermella Derto, geboren te Wissekerke op 19 oktober 1786

Christiaan Everse werd schepen van Sinoutskerke en voor de financiering van verdere uitbreidingen leent hij op 6 april 1779 opnieuw een bedrag van £ 500 Vls, deze keer van Geerardus Peman (94). Overigens waren deze akten niet altijd even nauwkeurig, noch in de oppervlakte aanduiding, noch in de totaaltelling. Perceel 195, het *“boomgaerdeken”* van 1 Gemet 132 Roeden dicht onder Sinoutskerke, heeft hij in 1767 reeds verkocht aan Jacobus Schippers. Drie andere percelen die ontbreken als onderpand, de *“vrieye vroone”* van 139 Roeden, 2 Gemet 60 Roeden in de Noordhoek en de vroone B-90 van 1 Gemet in de Moolhoek, heeft hij dan nog normaal in bedrijf. Onder aftrek van deze 4 percelen komt de totaaltelling dan op 89 Gemeten 176 Roeden in plaats van de geregistreerde 95 Gemeten 107 Roeden. Het gaat Christiaan Everse blijkbaar voor de wind, naast landerijen koopt hij op 29 april 1785 *“een hoejfe met 150 Roeden erfpacht van de kerke alhier, gelegen in Voorthijshoek voor £ 75 den hoop”* (95). Hij koopt deze boerderij aan de Noordweg 3, die bestemd was voor zijn dochter Machelina, inclusief een stuk zaailand van 1 Gemet 6 Roeden (perceel F-309) in de Willem Wittenshoek (figuur 40). Machelina neemt hier haar intrek na haar huwelijk met Johannes Maat op 31 maart 1791 te 's-Heer Abtskerke. Pas 10 jaar later, op 13 juni 1801 wordt de boerderij met 20 percelen grond door Christiaan Everse verkocht aan

zijn schoonzoon Johannes Pieterse Maat voor £ 770 Vlaams (96). Het betrof een totaal areaal van 36 Gemet 245½ Roeden in Thijshoek, Willem Wittenshoek, Noordhoek en *“nog aldaar onder Baarsdorp in de Huybregtse Gemerken 5 Gemet 225 Roeden, waarvan 63 Roeden vronoen”*. De prijs van £ 20.18.3 per Gemet, die Johannes Maat aan zijn schoonvader moest betalen, was laag, gemiddeld lagen toen de grondprijzen op Sinoutskerke al weer op £ 30–35 per Gemet. Van de 20 percelen die Christiaan Everse overdroeg, waren 15 oude percelen die deel uitmaakten van het areaal van Tôdhuus, zoals hij dat 38 jaar daarvoor gekocht had van Cornelia & Magdalena de Loos (97).

Figuur 40. Ontwikkelingen in grondbezit en boerderijen van Christiaan Everse

Folio	Datum	Verkoper	Koper	Aard	Oppervlakte	Bedrag ¹⁾	Totaal	Opmerkingen
75v,76	18-03-1763	Magdal. & C. de Loos	Christiaan Everse	Hofstede	94 Gemet 207 Roeden	£ 9. 0. 0	£ 852. 4. 2	Totaal 57 percelen
79	17-03-1764	Cornelis de Vroe	Christiaan Everse	Wegelinck	0 G 11 R	£ 5. 0. 0	£ 5. 0. 0	Deel uit 34 Roeden
84v	07-10-1767	Jacobus Schippers	Christiaan Everse	Zaaylant	2 G 225 R	£ 16.13. 4	£ 45.16. 8	Noordhoek
84v	07-10-1767	Christiaan Everse	Jacobus Schippers	Zaaylant	1 G 132 R	£ 16.13. 4	£ 24. 0. 0	Kerkhoek
85v	12-02-1768	Hendrik van den Berge	Christiaan Everse	Zaaylant	1 G 19 R	£ 2. 0. 0 ²⁾	£ 2. 0. 0	Noordhoek
87v	30-12-1768	Mejuffr. Johanna Lopse	Christiaan Everse	Weye	3 G 232 R ³⁾	£ 15.15. 0	£ 59. 8. 7	Kerkhoek
93	05-03-1772	Pieter Vaardegem	Christiaan Everse	Partie lant	1 G 241 R	£ 2.18.11	£ 5. 6. 0	Noordhoek
93	05-03-1772	Christiaan Everse	Pieter Vaardegem	Partie lant	1 G 194 R	£ 0. 6. 8 ⁴⁾	£ 0. 6. 8	Grote Oosthoek
96v	14-01-1776	Weleerw.Hr.F.W. Egter	Christiaan Everse	Zaaylant	2 G 50 R	£ 35. 5. 0	£ 76. 7. 6	Daneelspolder
101	27-02-1778	Cornelis van Staveren	Christiaan Everse	Weyen	6 G 271 R ⁵⁾	£ 26. 5. 0	£ 181. 4. 3	Kerkhoek
102v	01-03-1781	Christiaan Everse	Cornelis D. Boonman	Weije	0 G 40 R	£ 37.10. 0	£ 5. 0. 0	Kerkhoek
107v	29-04-1785	Blaas Huybr. Reynout	Christiaan Everse	Hoefje ⁶⁾	1 G 156 R	£ 75. 0. 0	£ 75. 0. 0	Voorthijshoek
109v	07-10-1786	Stoffel Pes	Christiaan Everse	Hoefje ⁷⁾	----	£ 64.10. 0	£ 64.10. 0	Dorp
114	05-03-1789	Claas Westhoeve	Christiaan Everse	Weye ⁸⁾	1 G 132 R	£ 39. 0. 0	£ 56. 3. 2	Kerkhoek
114	05-03-1789	Claas Westhoeve	Christiaan Everse	Zaaijlant	2 G 102 R ⁹⁾	£ 38. 0. 0	£ 88.18. 4	Moolhoek
115v	24-02-1790	Jacoba J. Wijnanse	Christiaan Everse	Hoefje ¹⁰⁾	0 G 161 R	£ 26.10. 0	£ 26.10. 0	Moolhoek
115v	24-02-1790	Wed. G. Nieuwhoff	Christiaan Everse	Weye	6 G 166 R ¹¹⁾	£ 26. 0. 0	£ 170. 7. 8	Kerkhoek
117v	01-04-1791	Geerard Katte	Christiaan Everse	Weye	3 G 168 R ¹²⁾	£ 38. 2. 2	£ 135.13.4	Kerkhoek
126	24-03-1798	Constand Jansen	Jacques Everse	Weijje	6 G 223½ R ¹³⁾	£ 73.10. 0	£ 495.15.2	Moolhoek
129v	13-06-1801	Christiaan Everse	Johannes P. Maat	Hoefje ¹⁴⁾	36 G 245½ R	£ 20.18. 3	£ 770. 0. 0	Voorthijshoeke

1) Hier zijn de prijzen per Gemet in Ponden, Schellingen en Groten weergegeven, in de volgende kolom het totaal of *“den hoop”*.

2) Dit was £ 2 den hoop en inclusief 1/3 part van een wegeling van 11 Roeden

3) Het betreft hier 2 percelen, een weiland van 1 Gemet 132 Roeden (percelen 130 en 131) en 2 Gemet 100 Roeden (percelen 132 en 135), dit laatste perceel was opgesplitst in 1 Gemet 200 Roeden (deel 132) en 200 Roeden (deel 135)

4) Geregistreerd staat 1 Gemet 194 Roeden voor 1/3 den hoop, d.w.z. dat het gehele perceel voor 6 Schellingen 8 Groten verkocht werd

5) Het betreft hier 2 percelen van 2 Gemet 117 Roeden (perceel 150, deel) en 4 Gemet 154 Roeden (perceel 147 en 148), in 1821 wordt dit perceel gesplitst in 3 stukken van 2 Gemet 49 Roeden (perceel 147), 1 Gemet 3 Roeden en 1 Gemet 102 Roeden (samen perceel 148).

6) Geregistreerd is *“Hoefje met 150 Roeden Erfpacht, waarover Jaarlijks moet betaald worden 6/3, gelegen in Voorthijshoeke, nog aldaar in Willem Wittenshoek 1 gemet 6 Roeden”*, dit is de boerderij aan de Noordweg 3, met perceel F-309, die hij dan koopt voor zijn dochter Machelina.

7) Geregistreerd is *“Hoefje staande op den dorpe van Sinoutskerke”*, BDG oost en noord Pieter Vaardegem's Wed, zuyt 't Dorpspleijn en west de Parochiepat, dit moet in de buurt van Sinoutskerke 8 zijn

8) Dit is perceel 195, wat Christiaan Everse op 7 oktober 1767 verkocht aan Jacobus Schippers en nu voor ruim het dubbele terug koopt van Claas Westhoeve

9) Bestaande uit 2 percelen, een vroone van 1 Gemet 153 Roeden en een stuk van 249 Roeden, gezamenlijk vormen ze perceel B-89

10) Dit is het oude Poelzicht op perceel B-94, *“Hoefje staande bezuyden desen dorpe, groot 161 Roeden”*, die hij kocht voor zijn zoon Jacques

11) Betreffen de kadastrale percelen 196 en 197, direkt aansluitend op 195, geregistreerd voor een totaal bedrag van £ 263

12) Twee percelen van 2 Gemet 28 Roeden (perceel 217) en 1 Gemet 140 Roeden (perceel 214)

13) Aankoop door Jacques Everse uit de boedel van Constand Jansen van 4 percelen weiland in de Moolhoek, 1 Gemet 231 Roeden (perceel B-76bis), 1 Gemet 157 Roeden (deel perceel B-76), 1 Gemet 46½ Roeden (deel perceel B-76) en 2 Gemet 89 Roeden (percelen B-74 en B-75)

14) Verkoop door Christiaan Everse aan zijn schoonzoon Johannes Pieterse Maat van een *“Hoefje staande onder Sinoutskerke in Voorthijshoeke op 48½ Roeden erf, nog aldaar Erfpacht 150 Roeden”*, met in totaal 20 percelen grond in Thijshoek, Willem Wittenshoek en Noordhoek, ter grootte van 36 Gemet 245½ Roeden voor een totaal bedrag van £ 770 Vlaams den hoop.

Zuid-Beveland stond aan de vooravond van de Franse overheersing en hierdoor was het al een tijd onrustig, ook op het platteland roerden de patriotten zich hevig. Ondanks deze omstandigheden voegt Christiaan Everse op 24 februari 1790 ook de boerderij Poelzicht op Sinoutskerke (perceel B-94, zie hoofdstuk 8) aan zijn bezittingen toe, die als bestemming zijn zoon Jacques Everse zou krijgen (98). Bij de verkoop van de boerderij een jaar daarvoor, op 22 januari 1789 van Jan Janse de Koning naar Jacoba Jansse Wijnanse, bracht hij nog £ 70 ponden 17 schellingen 8 groten op (99). Christiaan Everse zag echter kans om een goed jaar later dit *“hoefje, staande besuyden desen dorpe, groot 161 Roeden”* voor £ 26 pond 10 schellingen over te nemen.

Figuur 41.

Het hoogliggende perceel 130, gezien vanaf de Noordweg

Welke verdere landerijen of boerderijen voegde Christiaan Everse tijdens zijn ruim 40 jaar durende periode als boer op Tôdhuus aan zijn bezittingen toe ?

We kunnen dit weer volgen via de overlopers en de schepenakten van Sinoutskerke. De geregistreerde transporten in de schepenakten (100) zijn in chronologische volgorde weergegeven in figuur 40. In de Noordhoek neemt zijn bezit volgens de overloper van 1765 slechts met 11 Roeden toe (18 percelen, 30 Gemet 54 Roeden) ten opzichte van de aankoop van de hofstede en landerijen in 1763 (30 Gemet 43 Roeden). Dit wordt ook bevestigd in bovenstaande tabel, waaruit blijkt dat hij in 1764 samen met Pieter Vaardegem en Laurus Pieterse Traas, een weging in de Noordhoek koopt van Cornelis de Vroe met een grootte van 33 Roeden voor £ 5 voor ieder 1/3 deel van 11 Roeden (101). Volgens de daarop volgende overloper van 1772 neemt zijn bezit in de Noordhoek dan toe met 3 percelen zaailand met een grootte van 5 Gemet 185 Roeden. Conform dit gegeven zien we in 1767, 1768 en 1772 drie transakties in de tabel met dezelfde totaal oppervlakte (102). Eerst koopt Christiaan Everse op 7 oktober 1767 een perceel zaailand van 2 Gemet 225 Roeden van Jacobus Schippers, maar verkoopt tegelijkertijd perceel 195 in de Kerkhoek (1 Gemet 132 Roeden) aan hem (103). Het was een soort ruil, wellicht ingegeven door een betere geografische ligging van het perceel in de Noordhoek ten opzichte van de boerderij. De prijs per Gemet was ook hetzelfde. Op 12 februari 1768 koopt hij uit een perceel van 1 Gemet 185 Roeden van Laurus Pieterse Traas, via Hendrik van den Berge 1 Gemet 19 Roeden voor £ 2.0.0, wat ver onder de marktprijs was. De volgende transactie in de Noordhoek was weer een soort ruil. Christiaan Everse koopt op 5 maart 1772 van Pieter Vaardegem het resterende deel uit het perceel van 1 Gemet 185 Roeden (166 Roeden), plus het naastliggende perceel van 1 Gemet 75 Roeden, samen 1 Gemet 241 Roeden voor £ 2.8.11 per Gemet. Daar stond tegenover dat Pieter Vaardegem tegelijkertijd een weiland in de Grote Oosthoek van hem ontving van 1 Gemet 194 Roeden voor slechts 6 Schellingen 8 Groten (104). Voor wat de Noordhoek betreft blijft het eigendom van Christiaan Everse op het nivo van 35 Gemeten 261 Roeden (21 percelen) tot 1801, wanneer ongeveer 10 Gemeten in 4 percelen overgedragen worden, met de boerderij aan de Noordweg 3, aan zijn dochter Machelina Everse en schoonzoon Johannes Pieterse Maat (96).

In de Kerkhoek vond op 30 december 1768 een historische transactie plaats met de aankoop door Christiaan Everse van de percelen 130, 131 (105) (figuur 41, 42). Dit perceel van 1 Gemet 132 Roeden, wat direkt naast zijn boerderij lag, was in vroeger tijden eigendom of werd gepacht door de "*Hofstede ende Boogaert*" tegenover Tôdhuus in de Willem Wittenhoek, de plek van het huidige Noordweg 2. Onder verschillende opvolgende grootgrondbezitters bleef deze situatie ongewijzigd tot Christiaan Everse in 1768 het perceel in eigendom kreeg van Johanna Lopse, eigenaresse sinds 1730. Het perceel heeft een karakteristiek aanzien, het voorste deel aan de Noordweg ligt hoger dan de omringende percelen en is aan beide lange zijden omzoomd door meidoornhagen en andere bomen en struiken (figuur 41 en 42). Christiaan Everse koopt het als een "*Weijje leggende in Kerkhoek, groot 1 Gemet 132 Roeden*", maar later zien we dat het opgesplitst is in perceel 130, bouwland (34,3 are) en perceel 131, weiland (22,9 are) (106). Een vergelijkbare opsplitsing zien we overigens aan het eind van de 17^e eeuw, wanneer het totale perceel van 1 Gemet 132 Roeden, eigendom van ds. Cornelis

Hoogsteger van 1666-1716, ten behoeve van de baanders in 1694 opgedeeld wordt in een stuk van 1 Gemet voor de pachter Dingnis Huijsman en het andere stuk van 132 Roeden voor de pachter Jan de Reuse (107). Zij blijven pachter tot 1716, waarna Marinis Bliet (1 Gemet) het samen met Jan de Reuse (132 Roeden) nog een periode in pacht heeft. De verklaring voor de opsplitsing is duidelijk het hoogteverschil tussen het voorste deel (perceel 130) en het veel lager liggende achterste deel (perceel 131), wat nu nog zichtbaar is op de opname vanuit perceel 131 (zie figuur 43). Dit laagliggende stuk weiland zal niet alleen in de wintermaanden, maar ook in voor- en najaar met wateroverlast te kampen hebben gehad. Dit was veel minder het geval met het hoogliggende perceel 130, wat het blijkbaar geschikt maakte voor bouwland.

Figuur 42. Zicht op perceel 130 vanuit het laagliggende 131, op de achtergrond de boerderij Noordweg 2

In de vroege periode behoorden ook de percelen 132, 135 en 136 bij de hofstede in de Willem Wittenshoek. De laatste deelpercelen van perceel 132 (1 Gemet 200 Roeden) en 135 (200 Roeden) voegt Christiaan Everse bij dezelfde transactie vanuit de boedel van Meijuff. Johanna Lopse, eveneens aan zijn bezittingen toe (105). Weer 10 jaar later breidt hij zijn eigendom in de Kerkhoek verder uit met het aantrekken van de percelen 147, 148 en 150 (108). Het betrof hier percelen van 2 Gemet 117 Roeden (deel perceel 150) en 4 Gemet 154 Roeden (perceel 147 en 148). In 1821 wordt dit laatste perceel gesplitst in 3 stukken van 2 Gemet 49 Roeden (perceel 147), 1 Gemet 3 Roeden en 1 Gemet 102 Roeden (samen perceel 148).

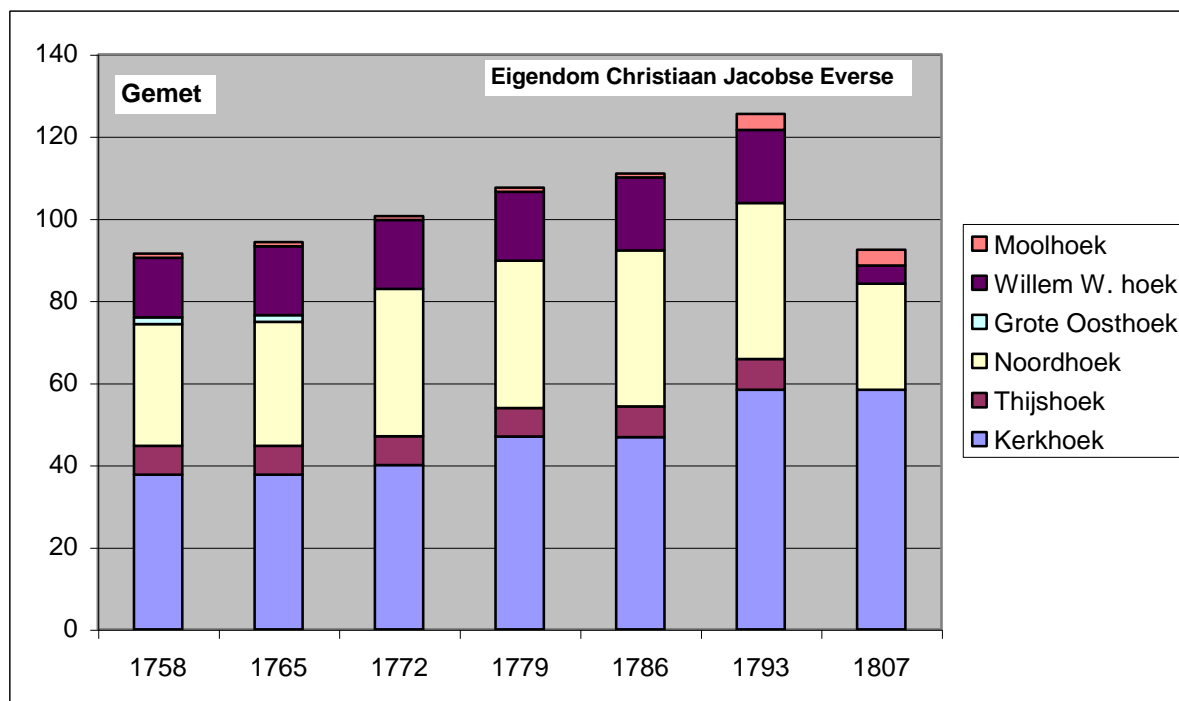
6.4 Een nieuwe lening van £ 500 Vlaams

Christiaan Everse is in 1778 inmiddels 36 jaar en boert dan 15 jaar op Tôdhuus. Hij had £ 375 geïnvesteerd in 18 Gemeten landerijen en had nog veel grotere plannen, met name ten behoeve van zijn kinderen. Waarschijnlijk had hij de eerste hypotheek van £ 800 in de 15 jaar die hij toen op Tôdhuus boerde, al grotendeels kunnen terugbetalen, want dezelfde percelen die hij in 1763 kocht worden weer gebruikt als onderpand voor een nieuwe lening van £ 500 die hij op 6 april 1779 afsluit bij Gerardus Peman (94). Mogelijk gebruikt hij deze lening nog wanneer hij in 1785 voor zijn dochter Machelina de boerderij in de Thijshoek (Noordweg 3) koopt van Blaas Huybregtse Reynout, inclusief 150 Roeden erfpacht plus perceel F-309 van 1 Gemet 6 Roeden voor £ 75 (95). Het jaar daarna koopt hij een *“Hoefje staande op den dorpe van Sinoutskerke”* voor ruim £ 64, wat gezien de geschetste ligging Sinoutskerke 8 moet zijn geweest (109) (figuur 40). Tenslotte koopt hij op 24 februari 1790 voor zijn zoon Jacques de oude boerderij Poelzicht op perceel B-94 voor £ 26.10.0 (98). Intussen zet hij ook de expansie van zijn landerijen verder voort met de aankoop uit de boedel van Claas Westhoeve van perceel 195 (1 Gemet 132 Roeden) in de Kerkhoek en perceel B-89 (2 Gemet 102 Roeden) in de Moolhoek (110). Perceel 195 verkocht hij op 7 oktober 1767 aan Jacobus Schippers en koopt het nu voor ruim het dubbele bedrag (£ 56.3.2) terug. Het perceel in de Moolhoek bestond uit 2 delen, een vroone van 1 Gemet 153 Roeden en een stuk van 249 Roeden. Zowel perceel 195 als B-89 lagen dichtbij het oude Poelzicht, het domein van zijn zoon Jacques

Everse. Tenslotte koopt Christiaan Everse in 1790 en 1791 nog 4 percelen weiland in de Kerkhoek, perceel 196, 197, 214 en 217 (111). Hij moest door de gestegen grondprijzen voor de 10 Gemeten weiland in totaal ruim £ 300 betalen. Een bedrag van £ 30 per Gemet was in de periode 1780 – 1790 rond het gemiddelde voor Sinoutskerke. De aankoop door Jacques Everse in 1798 van een partij weilanden in de Moolhoek voor £ 73.10.0 per Gemet spande echter wel de kroon (112). Daar waar de gemiddelde grondprijzen rond de wisseling van de 18^e naar de 19^e eeuw rond £ 35 per Gemet lagen, ging hij daar nog een faktor twee over heen (figuur 40). Op 13 juni 1801 draagt Christiaan Everse het *“Hoeffe staande onder Sinoutskerke in Voortuijshoeke op 48½ Roeden erf, nog aldaar Erfpacht 150 Roeden”*, met in totaal 36 Gemeten 245 ½ Roeden grond voor £ 770 over aan zijn schoonzoon Johannes Pieterse Maat, gehuwd met zijn dochter Machelina (96,97).

De ontwikkelingen in het grondbezit van Christiaan Everse zijn ook te volgen via de overlopers. Tegen het eind van de 18^e eeuw ontbreken echter de overlopers van 1793 en 1800. Op basis van de tabel in figuur 40 is voor 1793 een rekonstruktie van de gegevens uitgevoerd. Deze zijn met de reguliere gegevens uit de overlopers grafisch weergegeven in figuur 43. Hieruit blijkt dat Christiaan Everse in de ongeveer 40 jaar die hij actief was op Tôdhuus, een gestage groei laat zien in zijn grondbezit binnen Sinoutskerke. Hij investeerde in deze periode bijna £ 1000 Vlaams in de aankoop van 19 percelen grond in de verschillende veldhoeken van Sinoutskerke. Hoe cruciaal de reconstructie van de gegevens voor 1793 zijn, blijkt duidelijk uit de grafiek. Hij bereikt dan een maximum in zijn grondbezit van ruim 125 Gemeten, een stijging ten opzichte van het begin in 1763 van bijna 35 %. De afname van het grondbezit in 1807 kan geheel verklaard worden uit de verkoop van de boerderij met landerijen in de Thijshoek aan zijn schoonzoon Johannes Pieterse Maat. Christiaan Everse verkoopt bij deze transactie zijn gehele bezit in de Thijshoek (7 Gemet 192,5 Roeden), het grootste deel van zijn eigendom in Willem Wittenshoek (13 Gemeten 104 Roeden) en 10 Gemeten 24 Roeden in de Noordhoek, een totaal areaal van 31 Gemeten 20,5 Roeden. De resterende 5 Gemet 225 Roeden die hij overdroeg aan zijn dochter en schoonzoon lag *“onder Baarsdorp in de Huybregtse Gemerken”*. Christiaan Everse was in 1807 65 jaar oud geworden en in 1813, bij het beschikbaar komen van het eerste bevolkingsregister, treffen we hem en zijn vrouw Tannetje Verheule al niet meer aan op Tôdhuus. Ze zouden kort daarna, hij op 72-jarige leeftijd (28-2-1814) en zijn vrouw op 74-jarige leeftijd (25-11-1815) te Baarland overlijden.

Figuur 43. Ontwikkelingen in het grondbezit van Christiaan Everse tussen 1763-1807

Maar hoe had Christiaan Jacobse Everse zijn nalatenschap geregeld? Hoe had hij de verdeling van de landerijen geregeld en wie werd zijn opvolger op Tôdhuus?

7. Adriaan Everse en verdere nakomelingen, 1814 – 1865

Christiaan Jacobse Everse had tijdens zijn betrekkelijk lange leven op agrarisch gebied voldoende kansen gekregen en verzilverd, met name ten behoeve van zijn kinderen. Hij had immers de boerderij aan de Noordweg 3 gekocht voor zijn dochter Machelina, het oude Poelzicht aan de Deeweg bij Sinoutskerke voor zijn zoon Jacques, en zijn zoon Jacob had zich door zijn huwelijk een positie weten te verschaffen op de Oude Hoeve onder Baarsdorp. Christiaan Everse en Tannetje Verheule hadden tussen 1764 en 1784 in totaal 14 kinderen gekregen, waarvan er 5 vroeg overleden. De andere 9 kinderen, 4 jongens en 5 meisjes, groeiden op, trouwden en kregen ook weer kinderen. Vijf van hen (Dyna, Machelina, Jacques, Jacoba, Adriana) trouwden voor 1800, toen de opvolging van Christiaan Everse nog niet aan de orde was. Anthonina Everse trouwde in 1804 met Jan Kloosterman en vertrok naar Kapelle, haar broer Jacob Everse trouwde in 1806 met Geertruid de Leur, eigenaresse van de Oude Hoeve (113,114). Wie Christiaan Everse op Tôdhuus zou opvolgen, was uiteindelijk een keuze tussen zijn 2 jongste zonen Adriaan (27-12-1782) en Marinus (21-11-1784). Wat hierbij de doorslag heeft gegeven is niet bekend. Marinus treffen we in 1811 en 1813 als ongehuwde boereknecht aan in Baarland. Hij zou pas in 1818 trouwen met Krijna Sinke en zich op Yerseke vestigen als herbergier. Adriaan Everse trouwde in 1807 met Pieternella Derto, toen zijn vader 65 jaar oud werd. Mogelijk was hij de hofstede als boereknecht trouw gebleven en is zijn huwelijk mede bepalend geweest voor Christiaan Everse om omstreeks deze tijd het stokje definitief aan hem over te geven.

7.1 Erfgenamen landerijen binnen Sinoutskerke

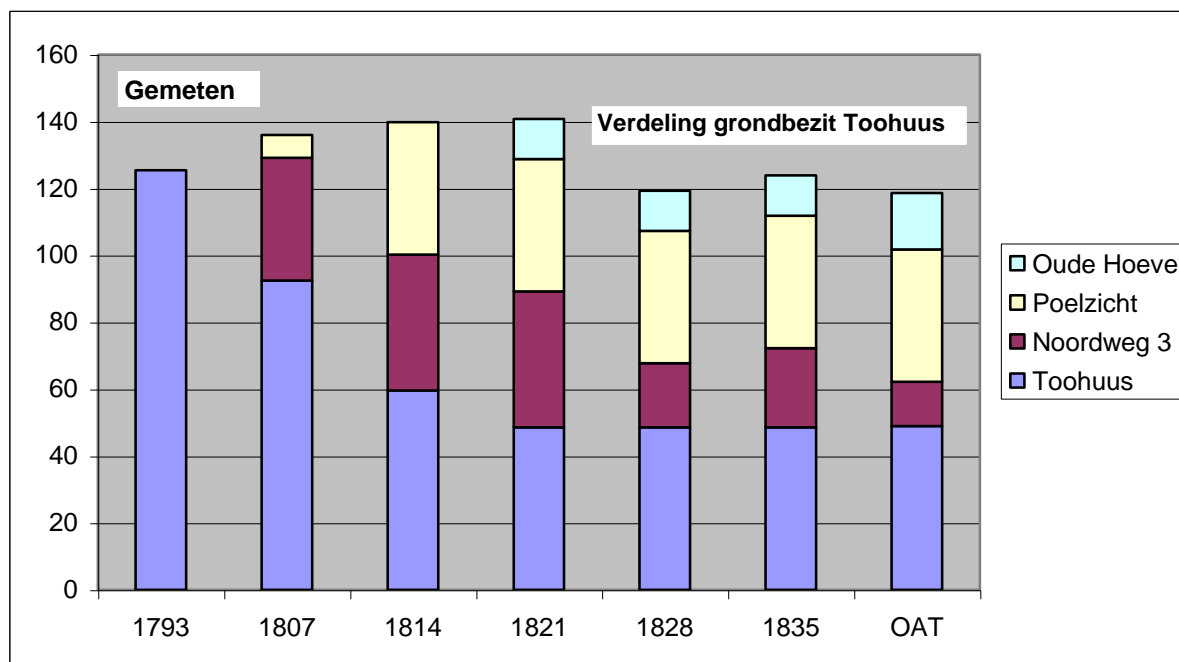
De vier eerder genoemde kinderen Machelina, gehuwd met Johannes Maat, later met Jakobus Sinke (boerderij Noordweg 3), Jacques (Poelzicht), Jacob (Oude Hoeve) en Adriaan (Tôdhuus), die alle 4 boerden op of in de omgeving van Tôdhuus, kregen ook ieder een deel van de landerijen van Christiaan Everse, nadat hij en zijn vrouw in 1814 en 1815 overleden waren. De andere 5 kinderen zullen wellicht financieel gecompenseerd zijn. De ontwikkeling van de verdeling van de landerijen van Christiaan Everse over de 4 boerderijen is grafisch weergegeven in figuur 45.

Nadat Christiaan Everse in 1793 zijn maximale grondbezit van 125 Gemeten 138 Roeden bereikt had, was met de verkoop in 1801 van ruim 30 Gemeten grond aan Johannes Maat, de verdeling in feite al begonnen. In 1807 heeft Christiaan Everse door deze transactie nog 92 Gemeten 135 Roeden grond in eigendom. Intussen is dan op 3 augustus 1803 Johannes Maat op ca. 35-jarige leeftijd overleden en is zijn dochter Machelina Everse op 17 november 1804 hertrouwd met Jakobus Dirkse Sinke. Jakobus Sinke staat in 1807 dan ook als eigenaar geregistreerd van de boerderij aan de Noordweg 3 (perceel 102, 103) plus een aantal percelen in Thijshoek (perceel 82,98,99,105), in Willem Wittenshoek (percelen 292,293,295,297,298,302,303,309) en de Noordhoek, een totaal oppervlak van 36 Gemeten 216 Roeden (figuur 44).

In de periode 1807 – 1814 breidt hij zijn areaal nog uit tot 40 Gemeten 176 Roeden met de aankoop van perceel 109 (2 Gemet 104 Roeden plus 1 Gemet 156 Roeden) van Pieter Verdonk. Volgens de registratie van 1821 houdt de boerderij aan de Noordweg 3 deze oppervlakte dan nog in stand, hoewel het jaar daarvoor, op 15 maart 1820, Jakobus Sinke, 53 jaar oud, inmiddels is overleden. Machelina's zonen Christiaan en Jakob Maat, nemen dan waarschijnlijk de werkzaamheden op de boerderij over. Op 10 juni 1827 komt echter ook Machelina Everse op 62-jarige leeftijd te overlijden. We zien hierna het areaal in 1828 sterk teruglopen tot 19 Gemeten 33 Roeden. Omstreeks 1830 wordt de boerderij met landerijen overgenomen door Gerard Rapholm Haring en Geertruid Pijcke.

De oudste zoon Jacques Everse boerde al vanaf 1793 op Poelzicht bij Sinoutskerke, het jaar waarin hij trouwde met Willemina Verburg. Deze boerderij (B-94,95) had zijn vader op 24 februari 1790 voor hem gekocht. Een stukje bouwland (B-90, de Grôte Vrône) in de buurt van de boerderij, die in de Moolhoek lag, en een weiland (B-89) wat hij kocht op 5 maart 1789, waren in 1807 nog in bezit van Christiaan Everse. Op 24 maart 1798 koopt Jacques Everse zelf zijn eerste percelen grond (B-74,75,76,76^{bis}) met een oppervlakte van 6 Gemeten 223,5 Roeden (zie de kolom 1807, figuur 45). Samen met de grond van zijn vader boerde Jacques Everse toen in de Moolhoek op 10 Gemeten 186,5 Roeden. Na de dood van zijn vader krijgt hij in 1814 naast zijn bezittingen in de Moolhoek, er nog 11 percelen bij in de Kerkhoek (percelen 130,131,144,145 (deel),150 (deel),157,158,196,197,217,214) en in de Noordhoek nog twee (1 Gemet 187, 3 Gemet 15 Roeden), waarmee zijn totaal areaal op 39 Gemeten 173,5 Roeden komt.

Figuur 44. Ontwikkeling verdeling grondbezit Tôôhuus over 4 boerderijen

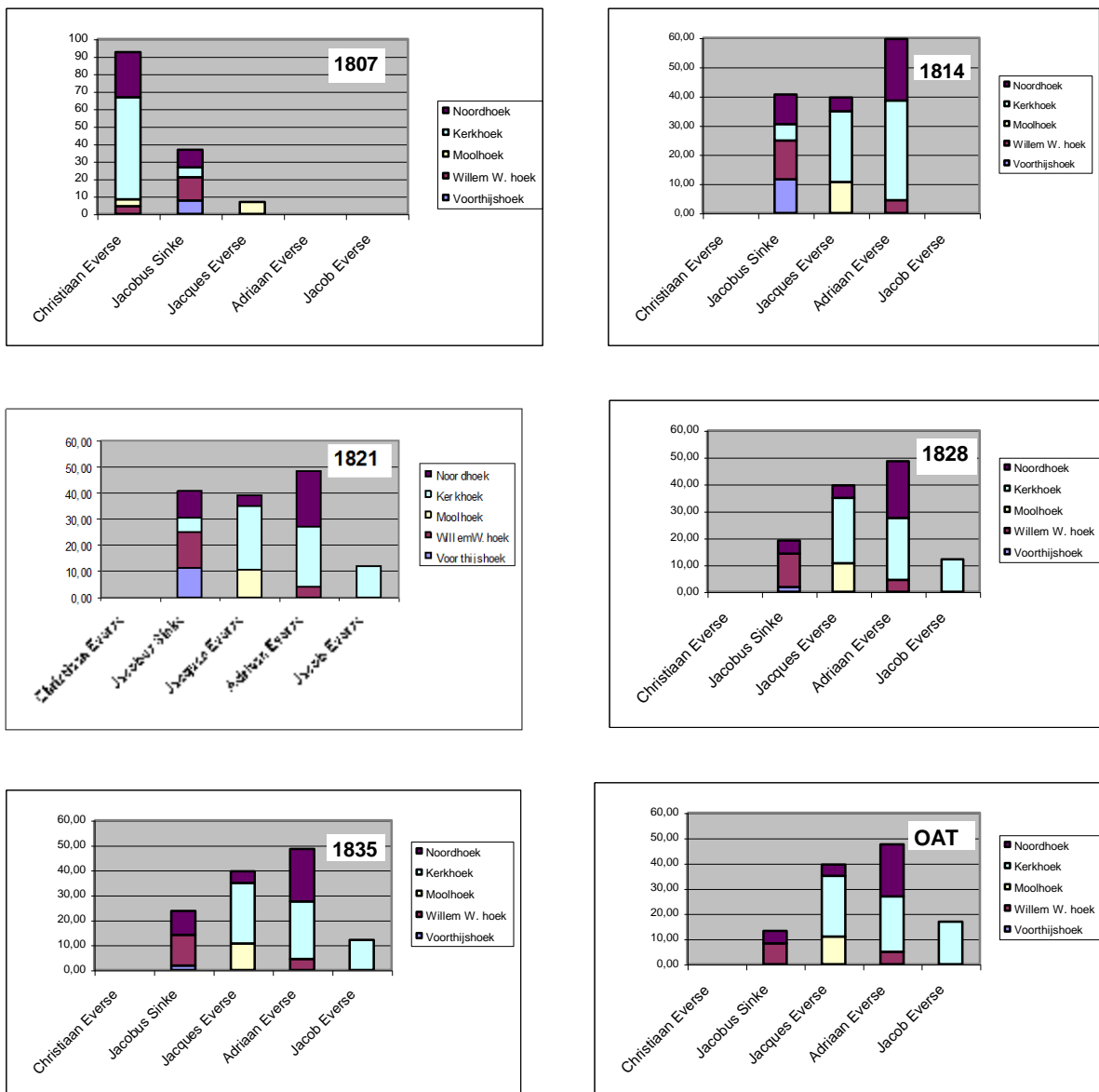
Jacques Everse en Willemina Verburg kregen op Poelzicht te Sinoutskerke tussen 1794 en 1804 in totaal 8 kinderen, waarvan er een aantal al vroeg overleed. Willemina Verburg komt reeds op ca. 32-jarige leeftijd op 30 april 1807 te overlijden. De zorg voor de jonge kinderen wordt dan waarschijnlijk overgenomen door een inwonende dienstmeid, Neeltje Westrate. Op 25 maart 1819 trouwt de oudste zoon van Jacques Everse, Marinus Everse, 23 jaar met de 25-jarige Logiera de Vos. In het najaar daarop, op 29 oktober 1819 komt ook Jacques Everse, 49 jaar oud, te overlijden en neemt Marinus de boerderij Poelzicht over en zet de activiteiten op de bijna 40 Gemeten grond verder voort (figuur 44).

Jacob Everse maakte een vliegende start als boer op de Oude Hoeve bij Baarsdorp, door in 1806 de schoonmoeder van zijn broer Jacques, Geertruid de Leur te trouwen. Zij was een weduwe op leeftijd (53 jaar) met een boerderij met ca. 95 Gemeten grond. Dit weerhield Jacob er echter niet van om ook nog een klein deel van zijn vader's landerijen te claimen. De percelen 140,141,145 (deel),146,147,148 (deel),149 en 150 (deel) met een oppervlakte van 12 Gemeten 15 Roeden worden dan ook vanaf 1821 zijn eigendom (zie figuur 45).

7.2 Het aandeel aan landerijen voor Tôôhuus

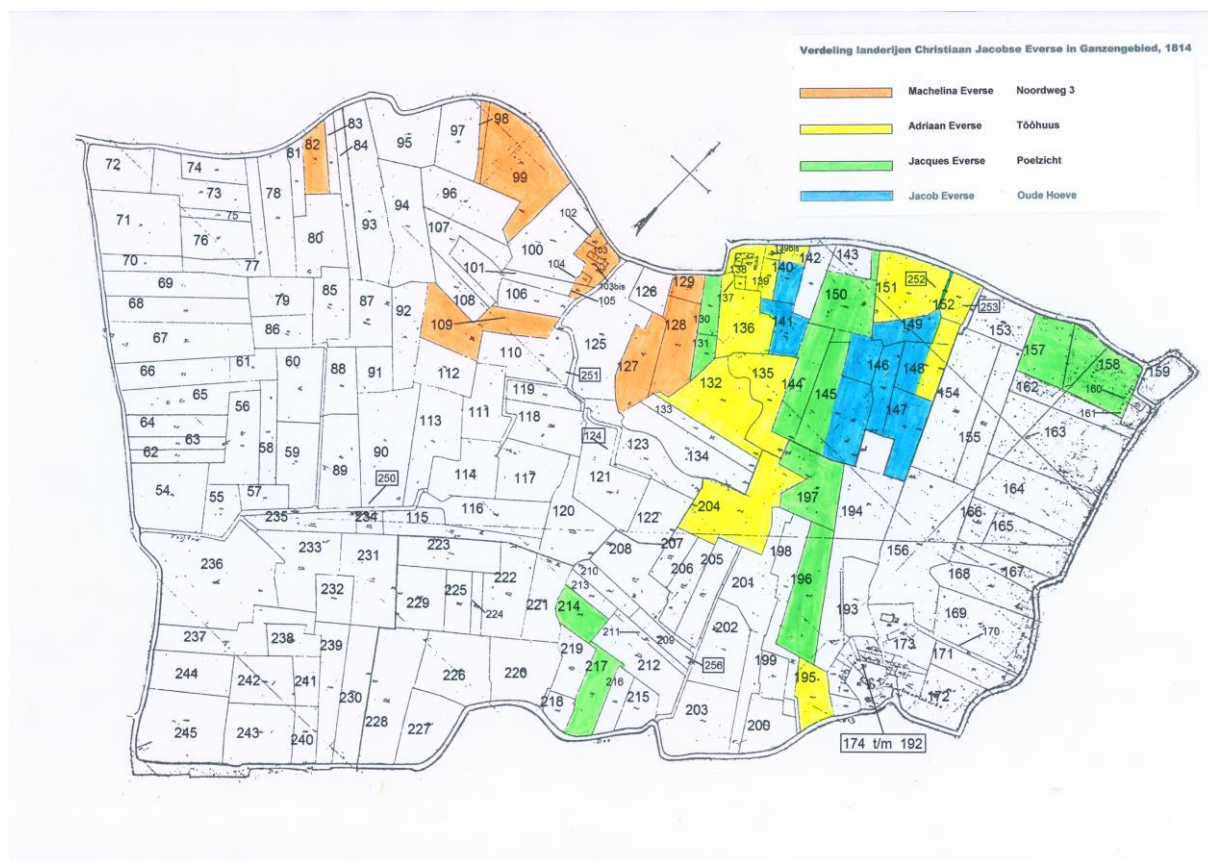
En hoe liep deze verdeling van de landerijen af voor de opvolger op Tôôhuus, Adriaan Everse? De trend voor het areaal van Tôôhuus, na de toedeling van de vele percelen aan zijn twee broers en zus, zegt voldoende (figuur 44). Van de oorspronkelijke 125 Gemeten van Christiaan Everse in 1793, was in 1821 voor zijn opvolger Adriaan Everse nog maar 48 Gemeten over. Adriaan Everse kreeg uiteindelijk in de Willem Wittenshoek de percelen 296 (het voormalige "*Hoffende Boogaert*"), 294 en 305 (115), totaal 4 Gemeten 132 Roeden. In de Kerkhoek kreeg hij de percelen 132,135,136,139,140 (deel),148 (deel),151,195 en 204. Tussen 1814 – 1821 had hij ook perceel 152 van Cornelis Zuidweg erbij gekocht, waarmee zijn aandeel in de Kerkhoek 23 Gemeten 8 Roeden bedroeg. Tenslotte kreeg Adriaan Everse in de Noordhoek met 15 percelen nog 21 Gemeten 35 Roeden in handen.

Figuur 45. Ontwikkeling grondbezit Tôôhuus per veldhoek voor de periode 1807 – 1835

In bovenstaande figuur 45 is de ontwikkeling van het grondbezit van de 4 erfgenamen van Tôôhuus, per hoek grafisch weergegeven. In 5 van de 11 veldhoeken waren na de dood van Christiaan Everse eind 1814 landerijen te verdelen. Wat opvalt aan de weergave van de verdeling van het grondbezit van Tôôhuus in figuur 44 en 45 is, dat de gegevens uit de overlopers ook goed aansluiten bij de eerste kadastrale registratie. Naast de versnippering van het grondbezit van Tôôhuus over de 4 kinderen en boerderijen (figuur 46) begonnen spoedig daarna de kansen in de agrarische sector weer te keren en stevende men af op een nieuwe crisis.

Figuur 46. Verdeling landerijen Christiaan Everse binnen Ganzenreservaat

7.3 De weduwe Everse hertrouwt haar neef

Adriaan Everse trouwde kort voor 1808 met Pieterella Derto. Uit het echtpaar werden 12 kinderen geboren, waarvan er echter maar 3 trouwden, Cornelia (1809), Jacques (1814) en Marinus (1821). De andere 9 kinderen stierven allen op een leeftijd van 7 weken tot 37 jaar. Op 26 april 1825 komt Adriaan Everse zelf op 42-jarige leeftijd te overlijden, zijn vrouw en 9 jonge kinderen in de leeftijd van 1 tot 17 jaar achterlatend. Geen van de kinderen was oud genoeg om de leiding van het bedrijf over te nemen. Maar Christiaan Maat, de oudste zoon van Adriaan's zus Machelina Everse, die bij het overlijden van zijn oom Adriaan, 32 jaar oud was en nog thuis op de boerderij aan de Noordweg 3 woonde, bood uitkomst. Hij kwam de zakelijke kant op Tôôhuus versterken, zodat zijn tante Pieterella, samen met haar wat oudere zus Anna Derto, die ook weduwe was, de zorg voor de kinderen op zich kon nemen. Dat nam niet weg dat in de 5 jaar die volgden, Christiaan (19 jaar), Jacoba (17 jaar), Jacob (13 jaar) en Leendert (1 jaar) kwamen te overlijden. Christiaan Maat neemt de leiding van de boerderij op zich en trouwt op 3 juni 1830 op 37-jarige leeftijd met zijn dan 44-jarige tante Pieterella Derto.

Zij had echter geen gemakkelijk leven op Tôôhuus, op 18 november 1844 komt ook Christiaan Maat, 51 jaar oud, te overlijden. Kort hiervoor, op 23 oktober 1844 verliest zij haar dochter Tannetje op 34-jarige leeftijd. Dochter Cornelia was een jaar daarvoor getrouwd met Jan Rottier en haar zoon Jacques was in 1841 naar Wolphaartsdijk vertrokken, waar hij op 4 mei 1848 zou trouwen met Maria Mieras en zich daar ook vestigen als winkelier. De opvolging op de boerderij was nu nog een keuze tussen Jacobus (1819) en Marinus (1821).

Voorlopig hield Pieterella Derto echter de teugels stevig in handen op Tôôhuus. Op ongeveer 65 Gemeten bouwland, weiland en een boomgaard, hield ze door de crisistijd heen de boerderij in stand. Zoals hierna blijkt hield ze, waarschijnlijk samen met haar twee zoons Jacobus en Marinus, met een flink aantal paarden, koeien, runderen, kalveren en varkens, het gemengde bedrijf draaiende. Op de percelen bouwland werden zowel produkten voor de markt verbouwd, als tarwe, bonen, erwten en aardappelen, maar ook gewassen voor de paarden en het vee, zoals haver, klavers, paardepeeën en mangelwortelen. Pieterella's jongste zoon Marinus Everse die in 1844, 23 jaar oud was en nog ongetrouwd, moest nog vele jaren geduld uitoefenen voordat hij uiteindelijk als 3^e generatie Everse zou kunnen gaan boeren op Tôôhuus.....

7.4 Teleurstellende resultaten in de landbouw

Ook op Tôôhuus moet men in de periode 1820 – 1850, waarin de opbrengsten weliswaar hoog bleven, soms toch teleurstellende financiële resultaten ervaren hebben. Door verschillende oorzaken daalden de prijzen van tarwe, gerst, bonen en erwten (116). Bovendien waren er nog andere lasten (lonen, kapitaalslasten) die zwaar drukten op de rentabiliteit van het landbouwbedrijf (zie hoofdstuk

Figuur 47. Openbare verkoop Tôôhuus

OPENBARE VERKOOPINGEN.

Door het ministerie van den Notaris *J. G. RISSEEUW*, residerende te *Goes*, zullen de gerechtigden tot den boedel van wijlen **Adriaan Everse** en **Pieterella Derto**, te 's *Heer Arendskerke*, in de herberg bij *H. MINNAARD*, publiek presenteren te verkoopen, op

DONDERDAG 27 JULIJ 1865, des morgens 10 ure, van eene **HOFSTEDE**, staande onder *Sinoutskerke*, met ruim 26 bunders **WEI- en BOUWLANDEN**, aldaar en onder *Baarsdorp*, — te veilen in 23 *perceelen* en in massa.

En op **VRIJDAG 28 DIER MAAND**, des morgens 10 ure, van ruim 11 bunders **VRUCHTEN te VELDE**, bestaande in **TARWE, BOONEN, ERWTEN, HAVER, KLAVERS, PAARDEPEËN, MANGELWORTELS en AARDAPPELS**, liggende op voorzeide hofstede en op eenige daarbij in pacht zijnde landen, — in 24 *perceelen*.

Alles breeder bij uitgezette billetten omschreven. Informatien te bekomen bij gemelden Notaris *RISSEEUW*.

OPENBARE VERKOOPING

op **DONDERDAG 3 AUGUSTUS 1865**, des morgens 9 ure te *Sinoutskerke*, op de hofstede bewoond door **M. Everse**, ten overstaan van den Notaris *RISSEEUW*, van:

7 **PAARDEN**, 8 **KOELJEN**, 8 **RUNDERS** en **KALVEREN**, 4 **VARKENS**, verder al de **BOUW-, MELKEN en STALGEREEDSCHAPPEN**, eene partij **HOOI, STROO en MEST**, het **WEIHOOI** staande op twee weiden en al het **HUISRAAD, HUISMEUBELN** en verdere roerende goederen, bij uitgezette billetten gespecificeerd.

1). Overschakelen op andere gewassen zag men als te riskant en zwaarder inzetten op de melkveehouderij vereiste weer extra kapitaal. Doorgaans stelden de boeren het onderhoud aan hun bedrijf uit of er werden arbeiders ontslagen. Opvallend bij Tôôhuus in de periode 1829 - 1861 is de afwezigheid van inwonende arbeiders of boereknechten. Waarschijnlijk zijn de 3 jongens uit het gezin, Jacques, Jacobus en Marinus al vroeg ingezet op de 48 Gemeten grond in het Poelgebied.

Marinus Everse groeide aanvankelijk op in een groot gezin, maar zag alleen maar broers en zussen door jong overlijden verdwijnen. Zo overleden er in de periode 1820 – 1830 in totaal 6 broers en zussen van hem. Alleen zijn oudere broers Jacques en Jacobus en zijn zussen Cornelia en Tannetje Everse bleven in leven. Zijn zussen Cornelia en Tannetje ziet hij overigens ook weinig, zij gaan op 18-jarige leeftijd in 1827 en 1828 als dienstmeisjes naar 's-Heerenhoek en 's-Heer Abtskerke (117). Wanneer zijn moeder Pieterella Derto in 1830 hertrouwt met haar neef Christiaan Maat, bestaat het gezin Everse verder nog uit 3 jongens, Jacques (16), Jacobus (12) en Marinus, 9 jaar oud, plus haar zus Anna Derto als dienstmeid. Ondanks het feit dat er wellicht ook op Tôôhuus omstreeks deze tijd bezuinigd moest worden, zag men kans om het areaal bouw- en weiland van Tôôhuus te verhogen, van 48 Gemeten in 1814 naar ruim 57 gemeten (23 ha 3 are 56 ca) in 1837 en 65 Gemeten (26 ha 7 are 34 ca) in 1865.

Marinus Everse vertrok op 2 maart 1843 als 22-jarige boerenknecht naar Hoedekenskerke. Aan de registratie in de vroege bevolkingsregisters, “*al weer teruggekomen*” of “*thans alhier*”, zien we dat het overlijden van Christiaan Maat voor Marinus waarschijnlijk de reden was om terug te keren naar Tôôhuus (117,118). Overigens ziet men in de periode 1840 – 1850 ook de komst van 2 extra dienstmeiden, Pieterella de Dreu uit Heinkenszand en Neeltje van Wamelen uit Waarde. Het zwaardere werk was voor Jacobus en Marinus Everse.

In 1848 zijn er nog al wat verkavelingen, verbouwingen en transakties van onroerend goed gaande op het dorp Sinoutskerke, met name op de percelen van de latere adressen Sinoutskerke 2 en Sinoutskerke 4 (percelen 174, 175, 176, 177). Johannes Hirdes, die dan eigenaar is van de 4 percelen en de boerderij op perceel 175 (Sinoutskerke 4), laat een grondige verbouwing uitvoeren aan zijn boerderij en laat bovendien een nieuw huis bouwen op perceel 177, het latere Sinoutskerke 2 (119). Op 23 maart 1849 emigreert het gezin Hirdes met 5 kinderen naar Noord Amerika en neemt Abraham Manhave uit Groede op 18 april 1849 de pas vernieuwde boerderij en het nieuw gebouwde huisje (perceel 342) over. In hetzelfde voorjaar van 1849 vertrekken ook een groot aantal inwonende arbeiders, boereknechten en dienstmeiden. Eén daarvan was Joos op 't Hof, die op 19 april 1849 getrouwd was met Wilhelmina Everse, een kleindochter van Jacques Everse van de boerderij Poelzicht. Wilhelmina verwacht in augustus haar eerste kind en zij huren het nieuw gebouwde huisje van Abraham Manhave op Sinoutskerke 2, waar op 17 augustus 1849 Levina op 't Hof geboren wordt (120). Zij zullen

hierna nog een paar jaar op Poelzicht boeren tot deze boerderij verkocht wordt aan de Middelburgse grootgrondbezitter Pieter Roetert Tak en daarna in 1855 door sloop aan zijn einde kwam.

Na de verkoop van Poelzicht koopt Joos op 't Hof in 1854 de boerderij op Sinoutskerke 4 en Marinus Everse koopt in de loop van 1856 het nieuwe huis met tuin op Sinoutskerke 2 van Abraham Manhave. Marinus is dan op 28 december 1855 getrouwd met Dina Mol, geboren te Borsele en op dit adres worden in de jaren daarna 6 kinderen geboren (121). Het huis en de tuin hebben een gezamenlijke oppervlakte van 2 are 40 ca, waarover Marinus Everse over de jaren 1857 – 1865 ook belasting betaalt. Niet bekend is of Marinus al die jaren als arbeider bij zijn moeder op de boerderij Tôôhuus werkte. Aannemelijk is dat hij dagelijks de afstand tussen de boerderij en zijn huis op Sinoutskerke afgelegd heeft via het voetpad of *“parochiepad”* door de weilanden, wat lopend ongeveer een half uur was.

Maar waarom droeg Pietermella Derto de boerderij op enig moment niet over aan haar zoon ? Bestonden er bepaalde spanningen tussen Marinus en zijn moeder ? Of verdient zij juist alle lof omdat ze het landbouwbedrijf door de crisisperiode van 1820 – 1850 heen gesleept had ? Op 17 mei 1857 kwam bovendien haar zoon Jacobus op 37-jarige leeftijd te overlijden en op 10 maart 1859 overleed ook haar zus en dienstmeid Anna Derto, 74 jaar oud. Pietermella Derto behield echter als landbouwster de leiding van het bedrijf en na de dood van Jacobus komt er een kleinzoon, Adriaan Rottier als boereknecht bij haar werken (122). Tenslotte komt er op 16 mei 1865 ook een einde aan het lange leven van 79 jaar van Pietermella Derto. Marinus moet de dood van zijn moeder bijna hebben zien aankomen, want twee weken daarvoor, op 2 mei 1865, verhuist hij met zijn gezin en 4 kinderen vanuit zijn huis aan de dorpsring van Sinoutskerke en neemt zijn intrek op Tôôhuus (121).

Een paar maanden later zien we wellicht een deel van de antwoorden op de hierboven opgeroepen vragen, in de vorm van een aankondiging door notaris Risseeuw in de Goesche Courant van 21 juli 1865 van een aantal openbare verkopen op Tôôhuus (123) (figuur 47). Het was in feite de aankondiging van 3 verkopen in één advertentie, die ons doet vermoeden dat Pietermella Derto de financiële armslag mistte om de boerderij toe te wijzen aan één van de kinderen en de andere financieel te compenseren. Ook Marinus Everse was hiertoe blijkbaar niet in staat en dus liet men het aankomen op een veiling van de hofstede Tôôhuus, *“staande onder Sinoutskerke, met ruim 26 bunders wei- en bouwlanden”* op donderdag 27 juli 1865 in de herberg *“De Gouden Leeuw”* van Hendrik Minnaard te 's-Heer Arendskerke. De tweede verkoping was de andere morgen, op vrijdag 28 juli 1865 en betrof *“ruim 11 bunders vruchten te velde, bestaande in tarwe, boonen, erwten, haver, klavers, paardepeën, mangeltwortels en aardappels, liggende op voorzeide hofstede en op eenige daarbij in pacht zijnde landen”*, die ook verdeeld moesten worden. Het meest dramatisch voor Marinus Everse moet wel de verkoop van alle roerende goederen op de hofstede geweest zijn, waar hij drie maanden woonde. Op 3 augustus gaan ten overstaan van notaris Risseeuw in de verkoop *“7 paarden, 8 koeijen, 8 runders en kalveren, 4 varkens, verder al de bouw-, melk- en stalgereedschappen, eene partij hooi, stroo en mest, het weihooi staande op twee weiden en al het huisraad, huismeubelen en verdere roerende goederen...”*.

8. Marinus Everse, de 3^e generatie, 1865 – 1909

Wie waren *“de gerechtigden tot den boedel van wijlen Adriaan Everse en Pietermella Derto”*, waarmee notaris Risseeuw de aankondiging opent ? De familie Everse was ten tijde van het overlijden van hun moeder Pietermella Derto behoorlijk gedecimeerd. Zij had van haar 12 kinderen, er 9 overleefd en alleen Cornelia, Jacques en Marinus waren getrouwd. Zij zijn waarschijnlijk de enige gerechtigde erfgenamen geweest en de hofstede Tôôhuus met *“ruim 26 bunders wei- en bouwlanden”* moest dus in drieën verdeeld worden. Cornelia was in 1843 getrouwd met Jan Rottier, die arbeider was en op Baarsdorp woonde. Zij was weliswaar in 1854 al overleden, maar had wel 5 kinderen nagelaten. Eén daarvan, Adriaan Rottier, was tot de dood van zijn grootmoeder Pietermella Derto nog bij haar in dienst geweest als boereknecht. Jacques Everse was getrouwd in 1848 op Wolfaartsdijk met Maria Mieras en waren daar beiden winkeliers.

8.1 Verdeling landerijen en vruchten te velde

Vanuit de kadastrale documenten (124) krijgen we enig inzicht hoe de veiling is verlopen. De boedel van Pietermella Derto is 26 ha 7 are 34 ca groot (ruim 65 gemeten). Marinus Everse verkrijgt uit de boedel van zijn moeder, 12 ha 12 are 49 ca. (figuur 48) Hiertoe behoorden ook de boerderij Tôôhuus, de boomgaard en de tuin. Hiermee zat Marinus al ruim boven zijn 1/3 deel van de erfenis (46 %). Dit moest op één of andere wijze in geld gecompenseerd worden, wat waarschijnlijk de belangrijkste reden was dat 8 kopers van buiten de familie er met 35 % van de landerijen vandoor gingen. Jacques Everse en Jan Rottier hadden kennelijk ook meer belang bij de

financiële opbrengst, zij verkrijgen ieder slechts ongeveer 2,5 ha grond. Vanuit de financiële opbrengst van de verkoop van bijna 9 ha landerijen, konden Marinus' broer Jacques Everse en zijn zwager Jan Rottier, voor een deel gecompenseerd worden. Van de percelen in het Ganzengebied behield Marinus Everse slechts de percelen 135, 136, 137 (allen weiland), 138 (boerderij), 139 (boomgaard) en 139bis (tuin). De andere percelen lagen voor het grootste deel in de Willem Wittenshoek en de Noordhoek. De rest van de percelen van Pieterella Derto in het studiegebied gingen naar Jan Hubregtse Vermue uit Ovezande (D-151, 152), Jan de Baar te 's-Heerenhoek (D-130, 131, 132), Jan Riemens uit Baarsdorp (D-146) en tenslotte nog een perceel naar Jacques Everse (D-204).

Figuur 48. Verdeling landerijen uit de boedel van Pieterella Derto, wed. Adriaan Everse, 1865

Art. nr.	Naam	Woonplaats	Oppervlakte			Perceelnummers
556	Marinus Everse	Sinoutskerke	12 ha.	12 are	49 ca.	D-135,136,137,138,139,139 ^{bis} E-234,236,242,243,252,253 F-292,293,294,295,296
644	Jacques Everse	Wolfaartsdijk	2	65	62	D-204,295,E-255
647	Jan Rottier	Baarsdorp	2	33	30	E-244,244 ^{bis}
515	David Koster	Sinoutskerke	0	50	96	F-467 (uit F-297)
523	Cornelis Almekinders	Hoedekenskerke	1	53	50	E-236 ^{bis} ,237,238,239,240,241
528	Marinus Stevense	's-Heer Abtskerke	0	46	70	F-281,331
547	Jan Hubregtse Vermue	Ovezande	1	68	50	D-151,152
642	Johannis Dekker	Goes	1	91	90	E-258,260
643	Jan de Baar	's-Heerenhoek	2	5	98	D-130,131,132,282
645	Jan Riemens	Baarsdorp	0	56	51	D-146,286
646	Marinus Janse Huige	Nisse	0	21	88	F-305,402,403
Totaal			26	7	34	

Een dag na deze veiling kwamen op 28 juli 1865 de "*vruchten te veld*" onder de hamer. Met de opbrengst van ruim 11 ha tarwe, bonen, erwten, haver, klavers, paardepeën, mangelwortels en aardappelen, kon Marinus Everse zijn broer en zwager wellicht verder financieel compenseren. Treurig dieptepunt in de reeks openbare verkopen op Tôdhuus, vormde de veiling op 3 augustus 1865 van de dieren, gereedschappen, meubelen en huisraad. Kennelijk was Marinus Everse er niet in geslaagd om voldoende geld op tafel te leggen om dit te voorkomen. Onbekend is, in welke mate hij er nog in geslaagd is om een deel van de dieren, het gereedschap en het huisraad, tijdens de openbare verkoping naar zich toe te halen.

Vanaf 10 mei 1865 had Marinus Everse het huisje op Sinoutskerke 2 verhuurd aan Martinus van Weele en Maria van der Schraaf met hun 3 kinderen (121). In de loop van 1866 verkoopt hij het huis en de tuin met een oppervlakte van 2 are 40 ca aan Cornelis Westveer die er per 1 maart 1867 samen met zijn vrouw Adriana van den Berge gaat wonen.

8.2 Nieuwe periode van voorspoed en welvaart

Al voor 1850 luidde de verhoging van de graanprijzen, zuivelproducten en ook de grondprijzen, een nieuwe periode van welvaart en voorspoed in (125). Parallel hieraan leidden een aantal vernieuwingen in de landbouw en de infrastructuur van Zuid-Beveland (transport) tot een hogere produktie en een betere distributie. Bovendien werd de ontwikkeling van de teelt en verwerking van suikerbieten sterk gestimuleerd door de ondergang van de meekrapcultuur, die met name op Schouwen-Duiveland zeer intensief bedreven werd (hoofdstuk 1). Deze periode van voorspoed, die duurde tot 1878, werd onderbroken door de grote landbouwcrisis (1878 – 1895), waarna alle nieuwe ontwikkelingen nog aanzienlijk versneld werden.

Figuur 49. Begrenzing perceel 204 met 205 en 206 door scheidulven

Ondanks de hoogconjunctuur in de landbouw, vergrootte Marinus Everse in deze bloeiperiode zijn areaal aan landbouwgrond van 12 ha 12 are 49 ca nauwelijks. (126). Het risico was door de gestegen grondprijzen ook een stuk groter. In 1877 neemt hij perceel D-204 plus de aangrenzende watergang (D-295) over van zijn broer Jacques, die op 25 maart 1877 op 63-jarige leeftijd komt te overlijden. Tenslotte voegt hij in 1883 nog een perceel in de Noordhoek (F-257, 77 are 70 ca) en één in de Willem Wittenshoek (F-467, 50 are 96 ca), beide van David Koster van de boerderij aan de Noordweg 3, aan zijn bezittingen toe. Hiermee komt hij uiteindelijk op een areaal aan landbouwgrond van 15 ha 35 are 57 ca (ruim 38 Gemeten). Wellicht mede door de grote landbouwcrisis blijft het hierna onveranderd tot Marinus Everse op 15 april 1902 op 81-jarige leeftijd op Tôdhuus komt te overlijden. Pas na de dood van zijn vrouw Dina Mol op 25 mei 1909, 79 jaar oud, vinden er ingrijpende veranderingen plaats op de hofstede. Al bijna 30 jaar hier voor had Quinten van de Vrie echter een oogje laten vallen op één van hun vier dochters .....

9. Quinten van de Vrie Sr., de schoonzoon Everse, 1909 – 1920

Quinten van de Vrie trouwde op 27 februari 1880 als 32-jarige boereknecht, afkomstig uit Kapelle, met de 23-jarige oudste dochter Pieternella Everse, die nog drie jongere zusjes had (127). Het pas getrouwde stel trekt bij de familie Everse in (128) en in de jaren die volgen worden hieruit 9 kinderen geboren, waarvan er 2 vroeg overlijden. Het waren jaren van diepe crisis, die de Zeeuwse landbouw radicaal en voorgoed zou veranderen ....

9.1 Diepe crisis en agrarische revolutie .....

Door een revolutionaire combinatie van factoren, werden in de periode 1878 – 1895 enorme hoeveelheden graan vanuit Amerika naar de Europese markten vervoerd (129). Doordat het gehanteerde systeem van rooibouw over uitgestrekte oppervlakten enorme oogsten gaf, leverde dit de Amerikaanse boeren bij ongekend lage prijzen nog winst op, concurrentie van de West-Europese en dus Nederlandse landbouw was uitgesloten. De prijsdaling was op het eind van de periode zelfs ongeveer 50 %. Doordat veel grond in de eraan voorafgaande periode duur gekocht was en de hypothecaire schulden dus vaak hoog waren, was het niet eenvoudig om de produktiekosten te verlagen (130). Ook de pachtprizen en landarbeiderslonen waren nauwelijks te verlagen (hoofdstuk 1). Een andere mogelijkheid om het landbouwbedrijf uit de crisis te halen, was de teelt van nieuwe gewassen. De keuze uit nieuwe handelsgewassen was echter zeer beperkt, het meest winstgevend was de uienteelt. In feite had het verval van de meekrapcultuur al tot een (gedwongen) keuze voor de suikerbietenteelt geleid, die ook tijdens de crisis door de suikerfabrikanten gestimuleerd bleef. Maar het bleef een periode waarin de Zeeuwse landbouw diep ingrijpende veranderingen onderging.

Figuur 50. Pieterella Everse & Quinten van de Vrie op nog jonge leeftijd

De 7 kinderen van Quinten van de Vrie en Pieterella Everse (figuur 50) werden geboren op Tôôhuus en groeiden op in bovengenoemde crisistijd, temidden van het gezin van hun grootouders Marinus Everse en Dina Mol. Pieterella's zusjes Adriana en Cornelia Everse trouwden beide in deze periode (131). Wat later trouwt ook Johanna Everse en verlaat in 1907 Tôôhuus (132).

Figuur 51. Verdeling landerijen Dina Mol, weduwe Marinus Everse in 1909

Art.nr.	Naam	Oppervlakte (ha,are,ca)			Opp. In %	Perceelnummers
1236	Quinten van de Vrie Sr.	6	93	70	45 %	D-135,136,137,138,139,139 ^{bis} ,283 E-243,253,422,423,424
1240	Marinus van de Vrie	2	10	39	14 %	F-292,293,294,391,393
1223	Quinten van de Vrie Jr.	1	46	16	10 %	F-467,296
1239	Adriaan van de Vrie	0	77	70	5 %	E-257
1244	Johanna Everse	2	80	12	18 %	E-236, D-204,295
1186	Johannes Bastz. Rijk	0	51	90	3 %	E-234
159	Kerk van Sinoutskerke	0	75	60	5 %	F-295

		15	35	57		

Hoewel Quinten van de Vrie al bijna 30 jaar het Tôôhuus met hun deelde, was er voor de dood van zijn schoonmoeder Dina Mol op 25 mei 1909 niets voor hem en zijn vrouw Pieternella geregeld voor wat betreft de overdracht van de landerijen, de dieren en de gereedschappen. In de zomer van 1909 ontrolde zich hetzelfde scenario als na het overlijden van Pieternella Derto. De landerijen werden voor ruim 60 % toegedeeld aan Quinten van de Vrie Sr. en zijn schoonzus Johanna Everse. De andere zussen van Pieternella Everse, Adriana en Cornelia, hadden blijkbaar geen belangstelling voor de percelen grond en hebben zich waarschijnlijk laten uitkopen. De andere 40 % aan landerijen werd namelijk verkocht (Figuur 51).

9.2 Afbraak en nieuwbouw Tôôhuus

Quinten van de Vrie kreeg uiteindelijk op zijn 62-ste pas Tôôhuus, de boomgaard, de tuin en een aantal percelen bouw- en weiland op zijn naam. Het opvallende is dat er zich onder de kopers, drie zoons van Quinten van de Vrie bevinden, Marinus, Quinten Jr. en Adriaan van de Vrie, die gezamenlijk bijna 30 % van de grond kopen. Gezamenlijk behoudt de familie van de Vrie dus 75 % van de grond. Met de opbrengst van de percelen die verkocht werden aan Johannes Bastiaansz Rijk en de kerk van Sinoutskerke plus de drie zonen van Quinten van de Vrie Sr., werden de dochters van Marinus Everse waarschijnlijk betaald. Quinten van de Vrie Jr. was op 4 juni 1908 getrouwd en hiertoe vond onder de naam van Dina Mol, wed. van Marinus Everse, een *“splitsing en stichting”* plaats van perceel F-296 in F-540 en F-541 (126). Dit laatste deel van perceel F-296 was de plaats waar een huis gebouwd werd op het latere adres Noordweg 2, tegenover Tôôhuus. Pas een jaar later, na de dood van zijn grootmoeder Dina Mol, kon hij het huis op perceel F-541 kopen. Hierna heeft hij ook F-540 gekocht. Er waren nog meer bijzondere percelen, zo werd perceel F-294 in de Willem Wittenshoek, de plaats waar later de boerderij Baarsdorpseweg 1 werd gebouwd, aanvankelijk op naam gesteld van Marinus van de Vrie & Consorten (133). In 1910 volgt splitsing en verkoop van de ongeveer twee gelijke delen F-542 (40.10 are) aan Marinus van de Vrie en F-543 (39.10 are) aan Quinten van de Vrie Jr.

Openbare Verkoop
OP
Vrijdag 6 Augustus 1909,
des voormiddags te 10 uur, voor de Erven van mej. wed. **M. Everse-Mol**, op de door haar bewoond geweest zijnde hofstede te *Sinoutskerke*, gemeente *'s Heer Abtskerke*, ten overstaan van den Notaris **PILAAR** te *Goes* van den

BOEREN-INSPAN,
bestaande o. a. uit:

bruin Merriepaard, oud 7 jaar, vos Ruinpaard, (aftands), anderhalf-jarig zwart Merriepaard, zwart Hengstveulen.

6 baatgevende Melk-koeien, 2 ½ jarige Vaars, 2 jarige Vaars, 2 anderhalfjarige Vaarzen, 2 anderhalfjarige Ossen, 5 Aanhoudkalveren, Stier, Schaap met Lammeren, 2 vette Varkens, 3 Mestputloopers, 6 Biggen, 60 Kippen en Haan, Kuikens, 8 Eenden, Karnhond met hok.

Voorts:

2 Menwagens, Huifwagen, Sacks-ploeg, 2 Cocks-ploegen, Zeeuwische ploeg, Moorploeg, 4 Eggen, 2 Sleepers, Sleepegge, Rolblok, Molbord met Ketting, Windmolen, Geessteen met paard, Mestplanken, Ladders, Koebak, Zaaddorschzeil met Kleeden, Vleeschblok, Zeeften, Maten, Zakken, Karnmolen, Karn, verdere Landbouw-, Melk-, Stal- en Zoldergereedschappen, Harnas, Mutsaard, Olmenhout, Brandhout, Staken, Kanthooi en den Mest in den mestput.

Op de hofstede bestaat geen gelegenheid om te stallen doch wel om rijwielen te bergen.
Muziek wordt niet toegelaten.

Naast de onroerende goederen, werd *“voor de Erven van mej. Wed. M. Everse-Mol, op de door haar bewoond geweest zijnde hofstede te Sinoutskerke”*, ten overstaan van notaris Pilaar te Goes, op vrijdag 6 augustus 1909 de complete *“boeren inspan”* in het openbaar verkocht (134). Deze *“inspan”* betrof de dieren (paarden, koeien, kalveren, schapen, varkens, kippen, etc.) en de landbouwwagens, een huifwagen en landbouwgereedschap (zie figuur 51). Opmerkelijk is de laatste zin in de aankondiging van de verkoping, *“muziek wordt niet toegelaten”* .....

Figuur 52. Verkoop boereninspan van Marinus Everse & Dina Mol in 1909

In welke mate Quinten van de Vrie erin geslaagd is om zowel de landbouwhuisdieren als het gereedschap te behouden is niet bekend. Wel is duidelijk dat het drukke dagen waren voor Quinten van de Vrie en Pieternella Everse. Zowel in de Goesche Courant als in de Zierikzeesche Nieuwsbode verschijnt half augustus het artikel, waarin de afbraak van het oude Tôôhuus wordt aangekondigd en wat integraal weergegeven is in de inleiding van dit hoofdstuk. Bijna 300 jaar had de hofstede stand gehouden, maar nu was ze rijp voor de sloop, *“het oude gaat voorbij”* .....

Waarschijnlijk nog in diezelfde zomer of het najaar van 1909 werd begonnen met de afbraak van het oude woonhuis, dat aan de noordoostzijde vastgebouwd was aan de unieke, hoekvormige boerderij, geheel aangepast aan de vorm van de hogerliggende Noordweg en het perceel 138. Tegelijkertijd werd aan de zuidkant van de boerderij, tegen perceel 137 aan, een nieuw, vrijstaand woonhuis gebouwd. De slopingen, verbouwingen en nieuwbouw verliepen volgens de kadastrale legger van Quinten van Vrie Sr. in stappen (135). In 1909 – 1910 werd behalve de sloop en nieuwbouw van het woonhuis, ook een deel van de vrijstaande schuur (wagenuis, stal ?) met aangebouwde bakkeet aan de noordoost kant van het oude woonhuis gesloopt. Een deel van deze schuur bleef nog behouden, wellicht bood deze onderdak aan de jonge dieren om de winter van 1909 – 1910 door te komen (zie figuur 55, hulpkart 25, april 1910). Volgens de kadastrale legger verandert dan de aard van het

eigendom op perceel 138 van "huis, schuren, keten en erf" in "huis, schuren en erf". Alleen het perceelnummer wordt verandert in D-377, de oppervlakte van het perceel blijft ongewijzigd op 39 are 70 ca.

9.3 Vorm en indeling oude woonhuis

Over de vorm en indeling van het oude woonhuis laten we een ooggetuige uit het begin van de 20ste eeuw aan het woord (136). *"Achter de voordeur lag de gang, die ongeveer 2 meter breed was en doorliep tot de halve lengte van het huis. Links in de gang was een deur, die toegang gaf tot de zogenaamde mooie kamer, waarin aan de achterste smalle zijde een bedstede gelegen was. Aan de andere zijde van de gang was de toegang tot de opkamer, die men met enkele omhoogvoerende treden kon binnengaan. Deze kamer had dezelfde lengte als de kamer links van de grote gang. Deze gang liep, wat minder breed, rechts naar de zijmuur, welk gedeelte dan eindigde bij een buitendeur in die zijgevel. Op dit laatste punt bevond zich ook de trap naar de kelder, die onder de opkamer lag. In de zijmuur was een klein kelderraampje met af te sluiten luik. Ook de genoemde opkamer was ruim van slaappleaatsen voorzien, namelijk een bedstede aan de smalle achterwand en twee bedden aan de zijwanden. Aan het eind van de brede gang bevond zich een toegangsdeur tot de grote woonkamer, die ongeveer 30 m² vloeroppervlak zal hebben gehad. Hierin bevond zich aan de achtermuur, die tegen de schuur was aangebouwd, een grote open haard, met daarin aan de achterzijde een fraaie ijzeren haardplaat. Verder een opgehangen ketel voor warm water en daarbij de attributen om het vuur gaande te houden, zoals tang, pook, blaasbalg, enz. Deze grote kamer zal aan de vrije zijwand één of twee ramen met luiken hebben gehad.*

Zeer zware balken in deze en de andere kamers ondersteunden de zolder met wat daarop bewaard werd. Er waren overigens drie zolders boven elkaar. De onderste en tevens grootste was de graanzolder, die met schotten in vakken was verdeeld. Hierop werd het losse graan, dat in de wintermaanden werd gedorst, tijdelijk bewaard. De enorme balken waren dus niet voor niets aangebracht. Er was daar ook ruimte genoeg voor de jongelui om er het fietsen te leren. De twee kleinere zolders daarboven hadden weinig empplooi. Ze waren aan de voorzijde van het huis van twee ramen, en de bovenste van één raam voorzien. Aan de achterzijde op de tweede zolder was een klein raampje, dat aan die zijde een vrij uitzicht bood op de schuur en wijde omgeving. In de verschillende woonruimten en in de gang kwamen blauwe muurtegels voor, terwijl de vloeren, ook in de kelder, uit zware bruine plavuizen bestonden....."

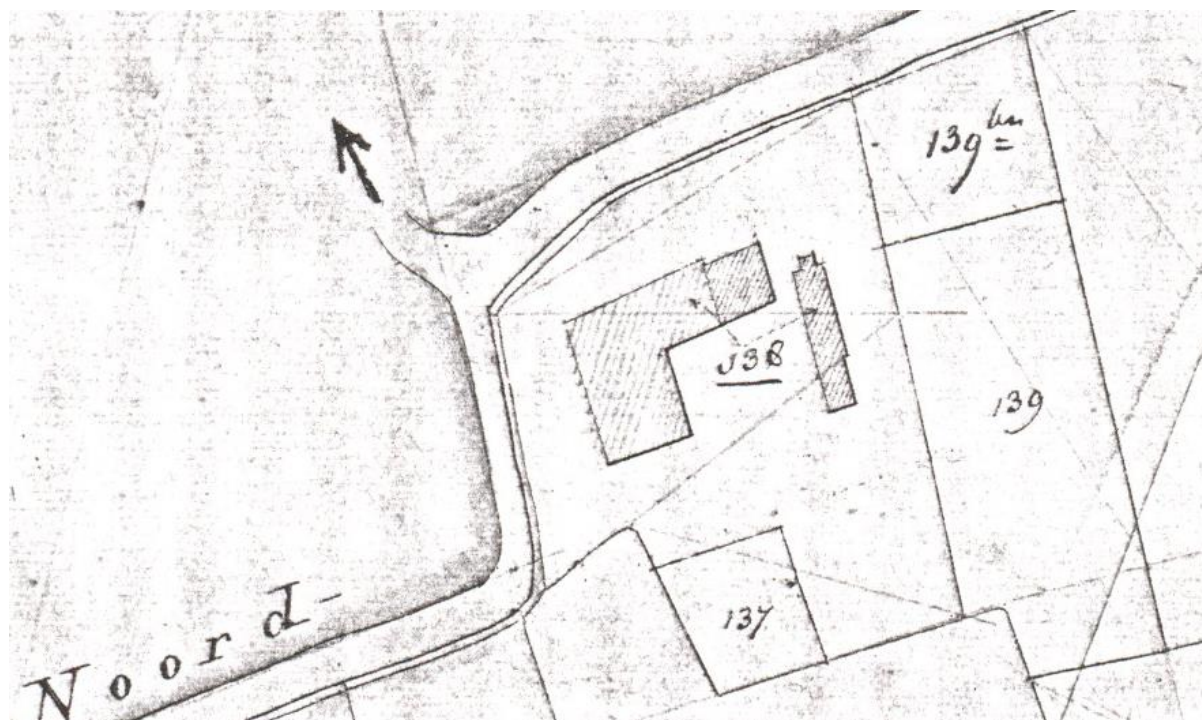
In 1910 en 1911 gaan de sloopwerkzaamheden en nieuwbouw verder voort, waarbij de hoekvormige landbouwschuur en het erachter gelegen wagenhuis of veestal voorgeod verdwijnen. De tand des tijds had zodanig geknaagd aan de gehele hofstede, dat ook deze gebouwen rijp waren voor de sloop. Ook de fundering van de oude gebouwen moet niet al te best geweest zijn, bij de nieuwbouw werd namelijk op geen enkele plaats gebruik gemaakt van de oude fundamente. De oude gebouwen maken plaats voor een nieuwe, moderne landbouwschuur met een erachter gelegen stal of opslagplaats voor landbouwgereedschappen (figuur 55, hulpkartaat 26, mei 1912). Over de bij het Hooge Huis behorende gebouwen meldt de ooggetuige dat *"de landbouwschuur voor een gedeelte recht achter en aan het woonhuis lag, om dan met een hoek van 90 graden een tweede gedeelte te vormen. Deze verder nergens in onze streek aangetroffen vorm, was noodzakelijk door de beperktheid en grootte van het beschikbare bouwperceel. Het terrein had hier een wat hogere ligging dan de verdere omgeving. Er zat zand in de ondergrond en de mogelijkheid om zoet water op te pompen was aanwezig. De bakkeet lag voor het woonhuis. Het was een gebouwtje, waaraan tevens het wagenhuis verbonden was. Het gebruik van de bakkeet was steeds veelzijdig en betrof naast het bakken van brood in de daar aanwezige oven, het koken van veevoeder, schoonmaken en repareren van schoeisel en werkkleding. De bakkeet werd in de regel vroeger gedurende de zomermaanden als woning gebruikt (zie figuur 54)".*

Figuur 53. De familie van de Vrie voor Tôôhuus, v.l.n.r. Pieterrella Everse & Quinten van de Vrie, Benjamin, Dingenis, Marinus en Adriaan van de Vrie (op het paard)

Quinten van de Vrie Sr. moet zich soms als een gevangene gevoeld hebben, tussen de boerderij en de grote landbouwcrisis, die bij zijn komst als boerenknecht naar Tôôhuus in 1880 net uitgebroken was. Op beiden had hij namelijk weinig of geen invloed, ook niet op de boerderij met zijn landerijen, die hij hooguit in een pachtconstructie met zijn schoonvader Marinus Everse kon bewerken. Marinus Everse bleef echter tot het eind eigenaar en kon dus beslissen over zaken als aan- en verkoop van landerijen, maar ook over de noodzakelijke verbouw of nieuwbouw van de hofstede. Bovendien werden er in deze periode op Tôôhuus in het gezin van Quinten van de Vrie, 6 jongens en 1 meisje geboren (137).

Figuur 54. Ligging oude Tôôhuus aan de hoek in de Noordweg bij boomgaard (139) en tuin (139bis)

Zo rond 1910, na de dood van zijn schoonouders, kreeg Quinten van de Vrie samen met zijn zoons Marinus, Quinten Jr., Adriaan en Dingenus, nieuwe kansen op een nieuwe boerderij om te gaan profiteren van de trendbreuk in het landgebruik, die zich al voorzichtig had aangediend in de periode 1850 – 1870, maar tot stilstand gekomen was tijdens de grote crisis. Er werd grasland gescheurd en in bouwland omgezet, tegelijkertijd werd op het bestaande bouwland de braak verminderd. Het hing allemaal samen met de opkomst van nieuwe gewassen als mangelwortelen en suikerbieten, mogelijk geworden door een aantal biologische en chemische innovaties op het gebied van grond- en hulpstoffen, zoals kunstmest, zaaizaad en nieuwe veevoedermiddelen. De omwenteling, die met recht een agrarische revolutie genoemd wordt, bracht een ongekende stijging van de produktiviteit met zich mee. Een dergelijke produktiviteitsstijging had zich in het tijdvak van 1600 tot 1850 niet eerder voorgedaan.

10. Quinten van de Vrie Jr., 1920 – 1935

De nieuwbouwactiviteiten bleven ook niet beperkt tot Tôôhuus, zoals we al zagen had Quinten van de Vrie Jr. in 1908 al een huis laten bouwen op een deel van perceel F-296 (F-541, 19.90 are) (138) in de Willem Wittenshoek tegenover de boerderij omdat hij in de zomer trouwde met Adriana Jozina Snoodijk. Na de dood van zijn grootmoeder Dina Mol kocht hij het andere deel van perceel F-296 (F-540, 75.30 are) erbij. Ook een deel van het naastliggende perceel F-297 (F-467) nam hij over uit de boedel van zijn grootmoeder. In 1910 worden de activiteiten voortgezet met de "*bijbouw*" van een nieuwe schuur. In 1912 vindt er nog een verbouwing plaats tot "*huis, schuur, bouwland en erf*" en worden de twee deelpercelen van F-296 weer verenigd tot F-553 met een oppervlakte van 95.20 are, de oorspronkelijke grootte van perceel F-296.

In 1917 koopt Quinten van de Vrie Jr. van Cecilia Johanna en Cornelia Petronella Lenshoek te Rotterdam (139) de percelen 127, 128 en 129. Marinus van de Vrie was na zijn huwelijk met Catharina Priester in 1913 naar Heinkenszand vertrokken (137) en had in de zomer zijn percelen bouwland in de Willem Wittenshoek F-292 en F-293 verkocht aan respectievelijk Dingenis en Adriaan van de Vrie (140). Daarvoor was perceel F-294 wat ook op zijn naam stond, in 1910 verdeeld in F-542 (40.10 are), wat hij zelf hield en F-543 (39.10 are), wat naar Quinten van de Vrie Jr. ging. In de zomer van 1913 verkoopt Marinus van de Vrie perceel F-542 aan Adriaan van de Vrie. Adriaan van de Vrie trouwde in 1917 met Maria Dekker (137) en liet in datzelfde jaar op perceel F-542 een huis bouwen, de plaats van het latere adres Baarsdorpseweg 1. Hij had uit de boedel van zijn grootmoeder bovendien nog een perceel bouwland in de Noordhoek, perceel E-257 (141).

Figuur 55. Hulpkaarten afbraak en nieuwbouw Tôôhuus, 1909 – 1911

Hulpkaart 25, april 1910

Hulpkaart 26, mei 1912

10.1 Verdeling landerijen Quinten van de Vrie Sr.

Quinten van de Vrie Sr. had in 1911, 6 ha 98 are 80 ca aan landerijen in bezit, net iets meer dan de 6 ha 93 are 70 ca, die hij bij de verdeling van de nalatenschap van zijn schoonouders had gekregen. Het ging om een klein deel van perceel 141 (5 are 10 ca), wat ten zuiden van perceel 139 de doorgang naar perceel 136 belemmerde (figuur 56).

Figuur 56. Opsplitsing perceel 141 in oktober 1903, weergegeven op hulpkaart nr. 20

N°. 25. DIENSTJAAR 1904.

N°. 5. N°. 20

GEMEENTE S. HEER-ABTSKERKE.

sectie. D

1te Blad.

Schaal van 1 à 2500.

Verwijzing naar vroegere hulpkaarten.	LAATSTE TOESTAND.				TOEWORDDIGE TOESTAND.			
	N ^o .	Grootte.			N ^o .	Grootte.		
		h.	a.	c.		h.	a.	c.
141		55	30		373	05	10	
					374	50	20	
						55	30	

Opgemaakt en despuutlijk verklaard.

Te Goes den October 1903.

DE LANDMEET.

H. de Boer

Vergeleken met het minuutplan en bijblad

De *Perkhout*

H. de Boer

Gezien en goedgekeurd.

DE ISSUWEGE-REGISTRAR.

J. A. M.

1902.

Perceel 141 was één van de percelen die bij de verdeling van de nalatenschap van Christiaan Jacobse Everse in 1814 in handen gekomen was van zijn zoon Jacob Everse, die boerde op de Oude Hoeve te Baarsdorp. Via hem ging het bezit over op zijn zoon Christiaan Everse en vervolgens naar diens dochter Jacomina Everse (142). In oktober 1903, kort voor het overlijden van Jacomina Everse, werd perceel 141 gesplitst in perceel 373 (5 are 10 ca) en 374 (50 are 20 ca) (143, figuur 56). Na de dood van Jacomina Everse in 1904 werd perceel 374 verkocht (142). Perceel 373 bleef echter eigendom van Marinus van Iwaarden, weduwnaar van Jacomina Everse, en werd na diens dood in 1906, door zijn zoon Hubertus van Iwaarden in 1910 overgedragen aan zijn achterneef Quinten van de Vrie. Quinten van de Vrie voegt in de jaren daarna betrekkelijk weinig meer aan zijn areaal toe. In 1912 was het nieuwe Tôôhuus gereedgekomen en werd hij 65 jaar. In 1913 en 1919 koopt hij nog een paar weilanden in de Poelsectie, waarmee de totaaloppervlakte op 7 ha 99 are 16 ca komt (144). Een herverkeveling van 3 percelen weiland en 2 percelen bouwland in de Noordhoek, resulteert tenslotte in een kleine landaanwinst van 4 are 20 ca, waarmee zijn areaal op 8 ha 3 are 36 ca komt (145). Kort na elkaar, op 18 augustus 1920 en 5 september 1920, komen Pieterella Everse, 63 jaar oud, en Quinten van de Vrie Sr., 72 jaar oud, op Tôôhuus te overlijden.

Wat opvalt bij de verdeling van de landerijen van Quinten van de Vrie Sr., is in de eerste plaats dat Quinten Jr. naast de nieuwe hofstede Tôôhuus, 77 % van de landerijen krijgt toegewezen, terwijl zijn vader 7 kinderen had waaronder het onroerend goed verdeeld moest worden. Kennelijk hadden Quinten van de Vrie Jr. of zijn vader voldoende financiële middelen om de andere kinderen uit te kopen. Quinten van de Vrie Jr. had zich wat financiële ruimte verschaft met de verkoop in 1921 aan Paulus Bierens, molenaar te Nieuwdorp, van perceel F-553, het voormalige perceel F-296 van 95 are 20 ca, waarop hij ruim 10 jaar daarvoor een nieuwe boerderij gebouwd had (*"huis, schuur, bouwland en erf"*). Tegelijkertijd verkocht hij aan Paulus Bierens perceel F-467, deel van F-297, met een oppervlakte van 50 are 96 ca.

Figuur 57. Verdeling landerijen Quinten van de Vrie Sr. in 1921

Art.nr.	Naam	Oppervlakte			In %	Perceelnummers
1438	Quinten van de Vrie Jr.	6	16	21	77	D-137,377,139,139 ^{bis} ,373,135,136,283 C-101,437,508,98,434,505 E-458,465,466
1439	Willem van de Vrie	0	66	10	8	E-459,460
1440	Benjamin van de Vrie	0	68	15	8	E-461,462,463,464
1441	Jan van de Vrie	0	52	90	7	E-467

Dochter Neeltje en de zonen Marinus, Adriaan en Dingenus laten zich blijkbaar geheel uitkopen, terwijl Willem, Benjamin en Jan van de Vrie ieder nog een kleine oppervlakte aan grond verkrijgen. Bij Willem van de Vrie moet de kanttekening geplaatst worden dat hij in feite een natuurlijke zoon van Neeltje van de Vrie was, dus een kleinzoon van Quinten van de Vrie Sr. (137).

Adriaan van de Vrie bouwde na de dood van zijn vader gestaag verder aan de uitbouw van zijn huis op perceel F-542 tot een echte boerderij aan de Baarsdorpseweg 1. In 1921 bouwde hij zijn eerste schuur erbij, waarna het geheel geregistreerd wordt als *"huis, schuur, bouwland en erf"* (146). Daarnaast begon hij ook met de vergroting van zijn areaal aan landerijen, dat met een perceel bouwland in de Noordhoek (E-257) uit de nalatenschap van zijn grootmoeder en de twee percelen in de Willem Wittenshoek (F-542, F-293) die hij in de zomer van 1913 van zijn broer Marinus had gekocht, op 1 ha 65 are 70 ca stond. In 1921 kocht hij de percelen weiland D-151 en D-152 aan de Noordweg met het weging D-252 van Cornelis Vermue (147), die aanvankelijk landbouwer te Waarde was, later Nieuwdorp (148). In 1922 koopt hij uit de boedel van Jan Kloosterman (149) een weiland (E-214) en tenslotte in 1925 van zijn broer Dingenis (150) het vlakbij zijn boerderij liggende perceel F-292. Hiermee komt zijn areaal aan landbouwgrond op 5 ha 19 ca. Dit blijft tot en met de telling van 1936 onveranderd. Inmiddels had de crisistijd echter weer toegeslagen en was het voor Adriaan van de Vrie blijkbaar gunstiger om te pachten dan alles in eigendom te houden. In 1938 verkoopt hij zijn huis en boerderij met alle landerijen aan Marinus Uitterhoeve te Heinkenszand (151). Daarna heeft Adriaan van de Vrie er nog geruime tijd als pachtboer op geboerd, tot de pacht overgenomen werd door zijn zoon Quinten Cornelis van de Vrie, die tenslotte als laatste van de Vrie de boerderij in 1983 heeft verlaten.

10.2 Verkoop Tôôhuus aan Johannis Pilaar, oud-notaris en rentmeester

Quinten van de Vrie Jr. startte na de verdeling van de nalatenschap en de verkoop van de boerderij en de grond in de Willem Wittenshoek, op een areaal van 8 ha 77 are 1 ca. Door ruiling in 1922 van de percelen in de Poelsectie (1 ha 36 ca) tegen perceel F-295 (75 are 60 ca) kwam hij op 8 ha 52 are 25 ca. In 1923 verkoopt Willem van de Vrie de 2 percelen bouwland, die hij aan de verdeling had overgehouden aan Jan van de Vrie. Jan van de Vrie verkoopt in 1925 de percelen E-467,459,460 in de Noordhoek met een oppervlakte van 1 ha 19 are aan Quinten van de Vrie Jr. (152). Met deze 3 percelen komt Quinten van de Vrie tenslotte op 9 ha 71 are 25 ca. ofwel ongeveer 24 Gemeten aan landerijen. Het was echter niet voldoende om de crisistijd van de jaren '30 door te komen. In 1935 wordt Tôôhuus met zijn landerijen verkocht aan Johannis Pilaar, oud-notaris en rentmeester te Goes (153). Quinten van de Vrie blijft echter wel op Tôôhuus wonen en als pachter blijft hij ook de landerijen bewerken tot 1956. In 1956 vindt de overdracht plaats van de boerderij met landerijen van Johannis Pilaar naar de gebroeders van 't Westeinde te Baarsdorp (154). Dat is ook het moment dat de laatste van de Vrie Tôôhuus verlaat. In zijn plaats komt dan Kees Polderman als pachter op de boerderij. In 1973 vond weer een overdracht plaats naar Jacobus Cornelis van 't Westeinde, die het uiteindelijk overdraagt aan zijn 3 zonen, Pieter, Bas en Wim van 't Westeinde, waarvan Pieter van 1973 – 1976 op de hofstede boerde. Sinds 1976 is Wim van 't Westeinde de huidige bewoner van Tôôhuus en de boerderij met zijn roemrijk verleden.

12. Samenvatting en conclusies

De hofstede met landerijen en de erfopvolging

De hofstede het Hooge Huis of Tôôhuus lag op een secundaire kreekrug aan de Noordweg binnen de heerlijkheid Sinoutskerke. De naam van de boerderij op perceel 138 vroeg met de hofstede 't Hooch Huys op perceel 191 om een kritische discussie. Deze is reeds voor een belangrijk deel gevoerd in het vorige hoofdstuk (zie ref. 37) maar verdiende nog een vervolg. In de beschikbare bronnen komt de naam 't Hooch Huys niet voor bij de boerderij aan de Noordweg, terwijl hij voor de boerderij op de vliedberg in de overlopers en diverse koopacten in de periode 1596-1838 regelmatig geregistreerd wordt. Naar aanleiding van de publikatie van hoofdstuk 1 in het tijdschrift de Spuije, werd de discussie hierin nog voortgezet (reacties van lezers, de Spuije 80, zomer 2010, blz. 32). De naam Tôôhuus heeft de boerderij aan de Noordweg vermoedelijk pas gekregen na het verdwijnen door slooping in 1838 van de hofstede 't Hooch Huys op de vliedberg bij Sinoutskerke. Vanaf die tijd heeft de naam het Hooge Huis of Tôôhuus zich ontwikkeld voor de boerderij aan de Noordweg, terwijl de voormalige boerderij op de vliedberg in de volksmond de naam "*d'Ofbraeke*" kreeg.

Het geslacht Heijndricxs-Diericxs (Remstee) (1596-1763)

Op de hofstede het Hooge Huis boerden in de onderzochte periode in principe slechts twee geslachten, Heijndricxs-Diericxs (1596-1763), die later de naam Remstee droegen, en Everse-van de Vrie (1763-1956). De eerste dynastie van de Remstee's startte wellicht op het Hooge Huis met het huwelijk van Dierick Heijndricxs en Aefken Cornelisdr op 15 april 1591, maar mogelijk boerde zijn vader Heijndrick Diericxs er daarvoor al. De daarop volgende generatie bestond uit ten minste Cornelis Diericxs (*1606), die een boerderij had op Nisse, en Geeraert Diericxs (*1608), die de opvolger werd op het Hooge Huis na de dood van zijn vader in 1636. Geeraert Diericxs trouwde drie maal in de periode 1635-1653 en hieruit werden in totaal 5 kinderen geboren, 1 zoon en 4 dochters. Zijn drie vrouwen stierven allen op jonge leeftijd en werden waarschijnlijk begraven in de kerk van Sinoutskerke. Een grafzerk uit de in 1906 afgebroken kerk op de begraafplaats is nu nog een stille getuige.

Geeraert Diericxs was niet alleen een succesvol boer maar bekleedde daarnaast verschillende bestuurlijke functies, zoals Schout van Sinoutskerke. Hij bereikte de voor die tijd zeer hoge leeftijd van 81 jaar en overleed in 1689. Zijn potentiële opvolger op het Hooge Huis, Dierick Geerse, kwam al 10 jaar daarvoor te overlijden en bracht in 1689 de erfopvolging op de boerderij in de problemen. Hij liet weliswaar een zoon en opvolger na, Geeraert Dircxssen Jr., maar deze was ten tijde van het overlijden van zijn grootvader nog maar 15 jaar en dus minderjarig. Bovendien wilden de 4 dochters van Geert Diericxs, met de 4 schoonzonen ongetwijfeld ook een deel van de buit binnen halen. Dit leidde tot een machtsstrijd om de boerderij, die uiteindelijk door het college van Schout en Schepenen van Sinoutskerke in 1691 beslist wordt in het voordeel van de kleinzoon Geeraert Dircxssen Jr. Hij was inmiddels 17 jaar, maar nog steeds minderjarig, waardoor een borgstelling noodzakelijk was. Deze kwam er ook doordat zijn stiefvader en enkele van zijn ooms toch achter hem gingen staan.

Geeraerd Dircxssen of Dirkse Jr. gaat begin 18^e eeuw de familienaam Remstee gebruiken en treedt in 1718 op al wat gevorderde leeftijd van 44 jaar in het huwelijk met Pieterella Jans Nijse, 40 jaar. Hieruit wordt in 1719 hun enige dochter Johanna Geerse Remstee geboren. Wanneer zij 2-3 jaar oud is komt haar vader op ongeveer 47-jarige leeftijd te overlijden en besluit haar moeder om de boerderij het Hooge Huis te verlaten en naar Goes te verhuizen. Na 5 generaties Remstee is nu een voorlopig einde gekomen aan het actieve, dynamische bedrijfsgebeuren op de hofstede het Hooge Huis. De kleine Johanna blijft onder de voogdij van haar moeder eigenaresse van de hofstede en landerijen, die verpacht worden. In 1738 trouwt Johanna Remstee, 19 jaar oud met de kandidaat-predikant Hendrik Frederik de Loos. Uit dit huwelijk worden van 1739-1743 vier kinderen geboren, die echter allen jong overlijden. Ook de predikant de Loos en zijn vrouw Johanna Remstee worden niet oud, respectievelijk 33 en 38 jaar. Wanneer Johanna op 10 april 1757 in Goes als laatste komt te overlijden, blijkt uit een testament dat de enige erfgenamen van het Hooge Huis, Cornelia en Magdalena de Loos zijn, de 2 zussen van de predikant. Zij blijven de boerderij en landerijen verpachten tot zich in 1763 een koper Christiaan Jacobsse Everse aandient, het begin van een volgende boerendynastie op het Hooge Huis.

Het geslacht Everse-van de Vrie (1763-1956)

Christiaan Everse (*1742) huwde eind februari 1763 met Tannetje Verheule (*1741), nadat bruid en bruidegom al op 17 februari 1763 de hofstede met ruim 100 gemeten landerijen gekocht hadden van Cornelia en Magdalena de Loos. Omdat beiden nog minderjarig waren, zo rond de 20, lieten zij zich bij deze transactie vergezellen door Jacob Everse, zijn vader, en Bastiaan op 't Hof, haar stiefvader, die ook samen de akte ondertekenden. Het geheel van onroerend goed zet Christiaan Everse in als onderpand voor een hypotheek van £ 800 met een rente van 4 % bij dezelfde dames de Loos. Op deze wijze kon Christiaan Everse deze aankoop grotendeels financieren.

Christiaan Everse bleek met betrekking tot de zorg over zijn kinderen iemand met een vooruitziende blik. In de periode na de geboorte van zijn kinderen breidt hij zijn bezittingen in en rond Sinoutskerke verder uit met de aankoop van een aantal landerijen ten behoeve van zijn kinderen. Uit het huwelijk werden tussen 1764 en 1784 in totaal 14 kinderen geboren, waarvan er 9 volwassen werden en ook weer trouwden. Vijf van hen trouwden vòòr 1800, toen de opvolging van Christiaan Everse nog niet aan de orde was. Wie Christiaan Everse op het Hooge Huis zou opvolgen, bleek uiteindelijk een keuze tussen zijn 2 jongste zonen Adriaan (*1782) en Marinus (*1784). Mogelijk dat Adriaan Everse de hofstede als boerenknecht altijd trouw gebleven was, en zijn huwelijk in 1807 met Pieterella Derto doorslaggevend, om omstreeks deze tijd het stokje aan hem over te dragen. Christiaan Everse was toen 65 jaar en het is verrassend wanneer we hem en zijn vrouw weer terugzien op een boerderij in Bakendorp, waar beiden in respectievelijk 1814 en 1815 overleden zijn.

Uit het huwelijk van Adriaan Everse en Pieterella Derto werden tussen 1808 en 1824 in totaal 12 kinderen geboren, waarvan er echter maar 3 ouder werden dan 40 jaar en ook weer nakomelingen kregen. De andere 9 kinderen kwamen allen op een leeftijd van 7 weken tot 37 jaar al vroeg te overlijden. Van de genoemde 3 kinderen, Cornelia (*1809), Jacques (*1814) en Marinus (*1821), zette tenslotte Marinus de exploitatie van de boerderij met landerijen voort. In 1825 komt Adriaan Everse zelf op 42-jarige leeftijd te overlijden, zijn vrouw en 9 jonge kinderen in de leeftijd van 1 tot 17 jaar achterlatend. Geen van de kinderen was oud genoeg om de leiding van het bedrijf over te nemen, maar Christiaan Maat, de oudste zoon van Adriaan's zus Machalina Everse, bood uitkomst. Hij kwam de zakelijke kant op het Hooge Huis versterken, zodat zijn tante Pieterella de zorg voor de kinderen op zich kon nemen. De samenwerking met Christiaan pakt goed uit, hij neemt de leiding van de boerderij op zich en trouwt in 1830 op 37-jarige leeftijd met zijn dan 44-jarige tante Pieterella Derto.

Wanneer in 1844 ook Christiaan Maat, 51 jaar oud, komt te overlijden, staat Pieterella Derto er weer alleen voor. Zij hield echter de teugels stevig in handen op het Hooge Huis en sloeg zich dapper door de crisis (1820-1850), waarschijnlijk samen met haar zoons. Haar jongste zoon Marinus (*1821) was toen 23 jaar, maar moest nog vele jaren geduld uitoefenen voordat hij uiteindelijk als 3^e generatie Everse zou kunnen gaan boeren op het Hooge Huis. Dat moment kwam in 1865 toen zijn moeder op 79-jarige leeftijd kwam te overlijden. Marinus moet de dood van zijn moeder bijna hebben zien aankomen, want 2 weken ervoor verhuist hij met zijn gezin en 4 kinderen vanuit zijn huis aan de dorpsring van Sinoutskerke en neemt zijn intrek op het Hooge Huis.

Marinus Everse trouwde met Dina Mol en ze kregen in de periode 1856-1867 in totaal 7 kinderen, waarvan er 4, alleen dochters, volwassen werden. Hiervan zou de oudste dochter, Pieterella Everse (*1856) in 1880 trouwen met Quinten van de Vrie en de boerderij met landerijen de 20^e eeuw in loods en. Quinten van de Vrie was boerenknecht op het Hooge Huis en het pas getrouwde stel trekt aan het begin van de grote crisis in de

landbouw (1878-1895) bij de familie Everse in. In de jaren die volgen (1881-1899) worden uit dit huwelijk op het Hooge Huis 9 kinderen geboren, waarvan er 7 volwassen worden. Hoewel de familie van de Vrie al bijna 30 jaar het Hooge Huis met hun deelde, was er bij de dood van Marinus Everse († 1902) en Dina Mol († 1909) niets geregeld voor wat betreft de overdracht van de hofstede, landerijen, dieren en inboedel. In een aantal publieke verkopen worden zowel het roerend als onroerend goed verkocht, waarbij Quinten van de Vrie samen met zijn zoons de hofstede het Hooge Huis en 75 % van de landerijen weet te behouden.

Het waren drukke tijden voor Quinten van de Vrie en Pieterella Everse, in de kranten verschijnt half augustus 1909 een artikel waarin de afbraak van het oude Hooge Huis wordt aangekondigd. Bijna 300 jaar had de hofstede stand gehouden, maar nu was ze rijp voor de sloop. In het najaar van 1909 werd begonnen met de afbraak van het oude woonhuis. Tegelijkertijd werd aan de zuidkant van de boerderij, tegen perceel 137 aan, een nieuw, vrijstaand woonhuis gebouwd. In 1910 en 1911 gaan de sloop en nieuwbouw verder voort, de oude gebouwen maken plaats voor een nieuwe, moderne landbouwschuur met een erachter gelegen stal of opslagplaats.

De nieuwbouwactiviteiten bleven echter niet beperkt tot het Hooge Huis. Zijn zoon en opvolger op de hofstede, Quinten van de Vrie Jr. (*1884) had reeds in 1908 een huis laten bouwen tegenover het Hooge Huis in de Willem Wittenshoek, het huidige Noordweg 2. Hij trouwde in de zomer daarop met Adriana Jozina Snoodijk. Kort na elkaar in 1920 komen Quinten van de Vrie Sr. (72 jaar) en Pieterella Everse (63 jaar) op het geheel vernieuwde Hooge Huis te overlijden. Quinten van de Vrie Jr. neemt nu zijn intrek op de hofstede en verkoopt zijn huis in de Willem Wittenshoek in 1921 aan Paulus Bierens. Quinten van de Vrie Jr. moest uiteindelijk boeren op een areaal van bijna 10 ha. (25 gemet) aan landerijen. Dit bleek echter niet voldoende om de crisistijd van de jaren '30 door te komen. In 1935 wordt het Hooge Huis met zijn landerijen verkocht aan Johannes Pilaar, oud-notaris en rentmeester te Goes. Quinten van de Vrie Jr. blijft echter wel op het Hooge Huis wonen en als pachter blijft hij ook de landerijen bewerken tot 1956. In 1956 vindt de overdracht plaats van het eigendom van de boerderij en landerijen van Johannes Pilaar naar de gebroeders van 't Westeinde te Baarsdorp. Eén van de nazaten hiervan is thans nog de bewoner van het Hooge Huis met zijn roemrijk verleden.

Bedrijfsmatige aspecten

Het geslacht Heijndricxs-Diericxs (1596-1763)

Maar hoe ging het de 5 generaties Remstee in bedrijfsmatig opzicht af? Dierick Heijndricxs was in 1596 weliswaar al een redelijk grote pachtboer met ruim 75 Gemet grond in gebruik, maar hij had slechts 1 perceel, een boomgaard van 1 Gemet 25 Roeden in de Noordhoek tegenover zijn boerderij in eigendom. In de jaren daarna wist hij het areaal aan bewerkte grond verder op te voeren tot 100 Gemeten in de jaren 1631-1638. Ronduit spectaculair was echter de investeringspolitiek die hij over die jaren voerde. In 40 jaar slaagde hij erin om door aankopen in met name de Kerkhoek, Thijshoek en Noordhoek het eigen grondbezit te verhogen tot ruim 55 Gemeten. Strikt genomen was Dierick Heijndricxs daarmee in feite geen volledige pachtboer meer, maar voor een groot deel een eigenerfde boer.

Na zijn dood in 1636 zette zijn zoon Geert Diericxs vooral de expansie van de pachtgronden verder voort. Geert Diericxs blijkt een boer te zijn die zowel op het gebied van investeringen in eigen landerijen als op het terrein van de exploitatie van percelen weiland en akkerbouw voortdurend op zoek was naar uitbreidingsmogelijkheden. Met het aantrekken van vele percelen pachtgrond en eigen bezit, zou zijn bedrijf aan de Noordweg in de 17e eeuw uitgroeien tot één van de grootste op het grondgebied van Sinoutskerke. In 1652 zet hij zijn opmars naar de grootste boer uit de streek verder voort. Geert Diericxs is dan 44 jaar oud en vergroot de oppervlakte land in gebruik verder tot 150 Gemeten. De hoeveelheid eigen grond blijft de lange periode die hij boerde (1636-1689) door regelmatige aan- en verkopen, stabiel op 50-60 Gemeten. Het zwaartepunt van zijn bezittingen lag, evenals van de gepachte percelen, in de veldhoeken direct om zijn boerderij, de Kerkhoek en de Noordhoek.

In 1673 bereikt Geert Diericxs met een grondoppervlakte aan bewerkte landerijen van bijna 180 Gemeten, verdeeld over praktisch 100 percelen, zijn grootste areaal aan land. Geert Diericxs is dan 65 jaar en zeker voor die tijd al op leeftijd. Desondanks slaagt deze agrarische ondernemer erin om de hofstede het Hooge Huis met zijn landerijen naar een absoluut hoogtepunt in zijn leven te sturen. In tegenstelling tot wat wel beweerd wordt in de beschikbare bronnen, was er op het boerenbedrijf van Geert Diericxs geen sprake van een vlakke ontwikkeling. Door het regelmatig aankopen en verkopen van percelen weiland en zaailand in 5 van de 11 veldhoeken binnen de heerlijkheid Sinoutskerke, het aantrekken en afstoten van percelen pachtgrond, moeten de

bedrijfsactiviteiten op de hofstede het Hooge Huis en zijn landerijen een dynamisch geheel geweest zijn. Alle uitbreidingen samen, gaven Geert Diericxs in 1673 waarschijnlijk de status van de grootste boer uit de streek. Rechtstreeks opzienbarend is het aantal percelen waarin deze oppervlakte in de 5 veldhoeken verdeeld was. Een administrateur zou bijna een dagtaak gehad hebben aan het bijhouden van de betaling van de polder- en dijkslasten, de pachtbetalingen, de vruchtwisselingen, etc. over zoveel percelen. Daarnaast moet Geert Diericxs voor de bewerking van een dergelijke oppervlakte en aantal percelen, een groot aantal knechten en landarbeiders in dienst gehad hebben. Zeker als men bedenkt dat hij buiten het boerenbedrijf nog diverse nevenfuncties bekleedde, waaronder die van Schout van Sinoutskerke, was een bedrijfsleider ook niet uitgesloten. Bovendien heeft hij in de aangrenzende heerlijkheden (Baarsdorp, Heinkenszand, Nisse, 's-Heer Abtskerke) waarschijnlijk een additionele oppervlakte in bewerking gehad, wat zijn totale bedrijfsgrootte rond de 200 Gemeten moet hebben gebracht.

Werkelijk spectaculair is de terugval in eigendom, die de opvolger op het Hooge Huis, zijn minderjarige kleinzoon Gerard Dirkse Jr. maakt bij de overname in 1691. Hoe werden de landerijen verdeeld en wat was het aandeel hierin voor Gerard Dirkse Jr.? Hoeveel percelen waren er te verdelen en wie kreeg welke? En in welk economisch klimaat kwam Gerard Dirkse Jr. terecht toen hij eind 17^e eeuw de hofstede het Hooge Huis erfde van zijn grootvader? En wat was de impact hiervan op de agrarische onderneming die hij toen startte? Aan de hand van de gegevens uit de overloper van 1694 krijgen we een beeld hoe dramatisch de verdeling van eigendom en pacht na de dood van zijn grootvader, voor Gerard Dirkse Jr. uitpakt. Van een kleine 140 Gemeten grond die zijn grootvader bij zijn dood nog in gebruik heeft, neemt Gerard Dirkse Jr. er ruim 60 Gemeten in bewerking. Nog dramatischer pakt echter de verdeling van de eigen landerijen voor hem uit. Van de 58 Gemeten eigen grond krijgt Gerard Dirkse Jr. slechts 8 Gemeten in handen. Een kleine 30 Gemeten werd verdeeld onder de 4 ooms en tantes van Gerard Dirkse Jr., terwijl nog 20 Gemeten verkocht werd aan derden. Hij moest daarnaast onder moeilijke economische omstandigheden verder boeren op een oppervlakte en eigendom, waar zijn overgrootvader Dierick Heijndricxs 100 jaar eerder mee begonnen was. De economische situatie aan het eind van de 17^e eeuw werd namelijk gekenmerkt door stagnatie, na een lange periode in de 16^e en 17^e eeuw van stijgende prijzen onder druk van voortdurende expansie van de bevolking. De boeren werden geconfronteerd met dalende graan- en zuivelprijzen en tegelijkertijd een oplopende belastingdruk van grond- en polderlasten. Uit oogpunt van de sterk stijgende kosten, was het wellicht nog een voordeel dat Gerard Dirkse Jr. met een minimaal areaal aan eigen grond startte. Parallel met een dalende prijsontwikkeling van pacht en tarwe, waren de prijzen voor landbouwgrond in 1691, het startpunt voor onze jonge boer op het Hooge Huis, ongeveer gehalveerd en lagen op een nivo van ongeveer £ 20 per Gemet, de helft van de waarde in 1660. In het eerste kwart van de 18^e eeuw zou de waarde van de grond nog een keer halveren. Dat wist Gerard Dirkse Jr. uiteraard niet en hij zou in de periode die voor hem lag, een strategisch moment kiezen, waarop hij zou toeslaan met aankoop en uitbreiding van zijn areaal eigen grond.

Dat moment kwam omstreeks 1716, Gerard Dirkse Jr. was juist 25 jaar boer op het Hooge Huis en hij moet, ondanks de crisissituatie in de landbouw, in deze periode toch niet slecht geboerd hebben. Tussen 1709-1716 vergroot hij zijn areaal eigen grond van 10 naar 42 Gemeten en in de periode daarna zelfs tot 76 Gemeten. Gerard Dirkse Jr. behoorde daarmee tot de categorie kapitaalkrachtige ondernemers en was er definitief in geslaagd de doorbraak te bereiken van pachtboer naar eigenerfde boer. In dezelfde tijd, de zomer van 1714, was hij nog benoemd tot Schout van Sinoutskerke, maar in 1722 komt hij op 47-jarige leeftijd te overlijden. Zijn erfgename Johanna Geerse Remstee, is dan 2-3 jaar oud en verhuist op enig moment met haar moeder Pieternella Jans Nijse naar Goes. De hofstede het Hooge Huis met landerijen blijft eigendom van de dochter en wordt verpacht.

Wanneer Johanna Remstee in 1738 trouwt met de predikant Hendrik Frederik de Loos, krijgt de laatste ook de hofstede met boomgaarden en landerijen met een omvang van ruim 90 Gemeten op zijn naam, wat we weer bevestigd zien in de overloper van 1744. Indien we aannemen dat het predikantenechtpaar steeds een pachter had die de percelen bewerkte, is het ook verklaarbaar dat het grondbezit sinds die tijd niet veel meer wijzigt. Wanneer de predikant Hendrik Frederik de Loos in 1749 op 33-jarige leeftijd komt te overlijden, komen de hofstede en landerijen weer op naam van Johanna Remstee ofwel Hendrik Frederik de Loos Wed. Als hierna in 1757 binnen een maand zowel Johanna Remstee als haar moeder Pieternella Jans Nijse komen te overlijden, laten beiden een groot vermogen na. De baten van Johanna Remstee bedroegen £ 2675 en van haar moeder bijna £ 2000, waarbij 1 £ Vlaams in 1757 een zelfde koopkracht had als € 50 heden ten dage. De hofstede, eigendom van Johanna met 105 Gemeten aan landerijen (inclusief Baarsdorp) wordt getaxeerd op £ 10 per Gemet en valt testamentair toe aan Cornelia en Magdalena de Loos, twee zusters van de predikant. Zij houden

de hofstede 6 jaar in bezit tot dat hij op 18 maart 1763 met 95 Gemeten grond wordt overgedragen aan Christiaan Jacobsse Everse. Hij zou van het Hooge Huis, nadat het ongeveer 40 jaar door pachters was beboerd, waarvan Willem van der Weele één van de laatste was, weer een bloeiende onderneming maken. Voortgestuwd door een nieuwe fase van economische groei en voorspoed, met stijgende prijzen van landbouwproducten. In feite kocht Christiaan Everse dezelfde percelen, die Gerard Dirkse Remstee kort voor zijn dood in 1722 verworven had. Zij vormden met de boerderij in de decennia daarna een vrij onveranderlijke eenheid, die door de opvolgende familieleden werden verpacht.

Het geslacht Everse-van de Vrie (1763-1956)

Hoe verging het de dynastie Everse-van de Vrie in zakelijk opzicht ? Er gloorde weliswaar een betere economische tijd met een periode van hoogconjunctuur toen Christiaan Everse in 1763 begon op het Hooge Huis, maar hoe lang zou dat duren ? Volgens de koopakte kocht hij de hofstede met ruim 100 Gemeten aan landerijen, inclusief 10 % wat op het grondgebied van Baarsdorp lag. De percelen binnen Sinoutskerke lagen verspreid over 6 veldhoeken, maar met een grote concentratie (70 %) op de Kerkhoek en Noordhoek. Welke verdere landerijen of boerderijen voegde Christiaan Everse tijdens zijn ruim 40 jaar durende periode als boer op het Hooge Huis, aan zijn bezittingen toe ? Het blijkt dat Christiaan Everse in de 40 jaar die hij actief was op het Hooge Huis, een gestage groei laat zien in zijn grondbezit binnen Sinoutskerke. Hij investeerde in deze periode bijna £ 1000 Vlaams in de aankoop van 19 percelen grond. In 1793 bereikt hij een maximum in zijn grondbezit van ruim 125 Gemeten, een stijging ten opzichte van het begin in 1763 van 25 %.

Christiaan Everse werd ook schepen van Sinoutskerke en voor de financiering van verdere uitbreidingen leent hij in 1779 opnieuw een bedrag van £ 500, deze keer van Gerardus Peman. Het gaat Christiaan Everse blijkbaar voor de wind want naast landerijen koopt hij in 1785 een hoeve in Thijshoek op perceel 103 (Noordweg 3), wat bestemd was voor zijn oudste dochter Machalina (*1765). Machalina neemt hier haar intrek na haar huwelijk met Johannes Maat in 1791. Pas 10 jaar later, in 1801 wordt de boerderij in Thijshoek met een areaal aan grond van ruim 36 Gemeten door Christiaan Everse verkocht aan zijn schoonzoon voor £ 770. Kort na de aankoop van de boerderij in de Thijshoek, koopt Christiaan Everse ook een hoeve in de ring van het dorp Sinoutskerke, wat gezien de geschetste ligging Sinoutskerke 8 geweest moet zijn. Ook koopt hij in 1790 voor zijn zoon Jacques (*1769) de oude boerderij Poelzicht in de Moolhoek op perceel B-94 (Deeweg 1). Tenslotte weet zoon Jacob Everse (*1777) zich door zijn huwelijk een positie te verschaffen op de Oude Hoeve onder Baarsdorp, een boerderij met 94 Gemeten aan landerijen waar hij uiteindelijk eigenaar van werd. Christiaan Everse had tijdens zijn betrekkelijk lange leven, op agrarisch gebied voldoende kansen gekregen en ook weten te verzilveren, met name ten behoeve van zijn kinderen. Maar hoe liep de verdeling van de landerijen af bij zijn dood, voor de opvolger op het Hooge Huis, Adriaan Everse ?

De vier hiervoor genoemde kinderen Machalina (boerderij Noordweg 3), Jacques (Poelzicht), Jacob (Oude Hoeve) en Adriaan (Hooge Huis), kregen ook ieder een deel van de landerijen binnen Sinoutskerke die Christiaan Everse naliet toen hij in 1815 overleed. De andere 5 kinderen zijn wellicht financieel of met grond van zijn boerderij te Bakendorp gecompenseerd. Het grondbezit van het Hooge Huis werd versnipperd over de 4 bovengenoemde boerderijen en voor het Hooge Huis met Adriaan Everse bleef nog een areaal van 48 Gemeten over. Bovendien keerden de kansen in de agrarische sector hierna weer en stevende men af op een nieuwe crisis die van 1820-1850 zou duren. Ook op het Hooge Huis moet men in deze periode, waarin de opbrengsten van het land weliswaar hoog bleven, soms toch teleurstellende financiële resultaten ervaren hebben. Men moest overschakelen op andere gewassen dan tarwe, gerst, bonen en erwten, zwaarder inzetten op de melkveehouderij ofwel iets aan kostenreductie doen. Voor wat dit laatste betreft, opvallend bij het Hooge Huis is wel de afwezigheid van inwonende arbeiders of boerenknechten in de periode 1829-1861. Waarschijnlijk zijn de zonen Everse al vroeg ingezet op de 48 Gemeten in het Poelgebied. Ondanks de crisissituatie zag men kans om het areaal bouw- en weiland van het Hooge Huis te verhogen van 48 Gemeten in 1814 via ruim 57 Gemeten in 1837 tot 65 Gemeten in 1865. Helaas moest dit areaal bij de dood van de wed. van Adriaan Everse, Pieternella Derto op 16 mei 1865, weer in drieën verdeeld worden, waardoor hun opvolger Marinus Everse verder moest boeren op een totaal oppervlakte eigen grond van 30 Gemeten ofwel 12 ha.

Weliswaar trad hierna weer een periode van hoogconjunctuur in de landbouw aan, maar Marinus Everse wist in deze bloeiperiode zijn areaal aan landbouwgrond van 12 ha. nauwelijks te vergroten. In de jaren 1870 en 1880 voegt hij nog enkele percelen aan zijn bezittingen toe, waarmee hij tenslotte uitkomt op 15 ha. (38 Gemeten). Wellicht mede door de grote landbouwcrisis (1878-1895) blijft het hierna onveranderd tot Marinus Everse in 1902 op 81-jarige leeftijd op het Hooge Huis komt te overlijden. Pas na de dood van zijn vrouw Dina Mol in 1909, zullen

er onder leiding van Quinten van de Vrie, die gehuwd was met de oudste dochter Everse, ingrijpende veranderingen plaats vinden aan de hofstede het Hooge Huis.

Quinten van de Vrie trouwde als 32-jarige boerenknecht in 1880 met de 23-jarige Pieterella Everse, maar kreeg pas 30 jaar later op zijn 62ste het Hooge Huis met landerijen, na weer een opsplitsing, op zijn naam. Toch had Quinten wel een toekomstvisie, want in het najaar van 1909 werd al stapsgewijs begonnen met de afbraak van het oude, middeleeuwse woonhuis en de unieke, eraan vastgebouwde, hoekvormige schuur plus bijgebouwen. Er verscheen een nieuw, vrijstaand woonhuis met een moderne landbouwschuur op hetzelfde perceel aan de Noordweg. Na de dood van zijn schoonouders kreeg Quinten van de Vrie nieuwe kansen met een nieuwe boerderij. Desondanks vergroot Quinten van de Vrie zijn areaal aan grond na de verdeling (7 ha.) nog slechts marginaal tot 8 ha. (20 Gemeten). Hij was ook al kort na het gereedkomen van het nieuwe Hooge Huis, 65 jaar geworden en zijn zoon Quinten van de Vrie Jr. stond klaar om hem op te volgen. In augustus en september 1920 komen Quinten van de Vrie en Pieterella Everse kort na elkaar op het Hooge Huis te overlijden.

Wat opvalt bij de verdeling van de landerijen van Quinten van de Vrie Sr., is in de eerste plaats dat Quinten Jr. naast de nieuwe hofstede het Hooge Huis, ook 77 % van de landerijen krijgt toegewezen, terwijl zijn vader 7 kinderen had waaronder het onroerend goed verdeeld moest worden. Blijkbaar hadden Quinten van de Vrie Jr. of zijn vader voldoende financiële middelen om de andere kinderen uit te kopen. Waar Quinten van de Vrie Jr., evenals zijn broer Adriaan van de Vrie, die een boerderij aan de Baarsdorpse Weg had, tegenaan lopen is de economische recessie van de jaren '30. Hierdoor besluiten beiden hun boerderijen te verkopen. Quinten van de Vrie Jr. verkoopt in 1935 de hofstede het Hooge Huis aan de oud-notaris Johannes Pilaar te Goes en Adriaan van de Vrie doet hetzelfde met zijn boerderij aan de Baarsdorpse Weg 1, die in 1938 overgaat in eigendom naar Marinus Uitterhoeve te Heinkenszand. Beiden blijven als pachtboer op hun boerderij, Adriaan van de Vrie aan de Baarsdorpse Weg, Quinten van de Vrie Jr. blijft als pachtboer op het Hooge Huis wonen en de landerijen bewerken tot in 1956 de gebroeders van 't Westeinde de hofstede overnemen.

Bronnen en noten

1. Goesche Courant, 12 augustus 1909, een paar dagen ervoor, op 10 augustus 1909 was het zelfde artikel verschenen in de Middelburgsche Courant, en een paar dagen later, op 14 augustus 1909 werd het gepubliceerd in de Zierikzeesche Nieuwsbode
2. Zie voor het onderscheid tussen 't Hoochuys (perceel 191) en het Hoge Huis (perceel 138) en de hierover gevoerde discussie, hoofdstuk 2
3. Het eerste traject door de Kerkhoek eindigt volgens de overloper van 1617 in perceel 135, waarna men *“noord oost aen Dierick Heijndricxs' Hoff”* verder gaat in *“Dierick Heijndricxs' Boogaert”*, perceel 139. In de eerste verkoopakte uit 1691 wordt geregistreerd een *“landhoeve in Kerckhoek op enige roeden eigen erf, met Oost : 234 Roeden boomgaard van Dirck Geerses Wezen (perceel 139), Zuid : Jacob de Lerse (perceel 136), West en Noord : de weg (Noordweg)”*, RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 83, 3 maart 1691
4. Overlopers Sinoutskerke 1596 – 1631, Kerkhoek, volgnummers 1 – 4, 15 – 18, 20 – 24, 33, 41 – 43, 93 – 95
5. Tot 1666 wordt het 't Souck Wegelijnc of 't Zouckwegelinck genoemd, vanaf 1673 't Zoute Wegelijnc en later 't Zoute Wegeling. In de omgeving van dit wegeling was volgens overlevering ook een zoute veedrinkput, waar het vee na het drinken ziek van werd.
6. Overloper 1638, Kerkhoek, volgnummers 18, 23, perceel 140, 150
7. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 28, 28 maart 1665
8. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 28, 20 maart 1664, bij de transactie van het naastliggende perceel 84 van Gillis Seijs Capelrie naar Cornelis van Oostee, staat als buurman aan de oostzijde van dit perceel vermeld *“de erfgenamen van Dierick Heijndricxs”*. Geert Diericxs neemt de pacht van perceel 84 over van zijn broer Cornelis Diericxs
9. Overlopers Sinoutskerke 1603 en 1617, Wiegenhoek, volgnummer 39, oppervlakte 1 Gemet 21 Roeden
10. Overloper Kerkhoek, 1596, tussen volgnummers 14 en 15 de registratie *“Sprinckt noort oost aen Dierick Heijndricxs hof, zuyt en oost oppe”*, dit is juist voor perceel 139, dat vanaf 1617 geregistreerd wordt als Dierick Heijndricxs boogaert
11. A.C. Beuns, kwartierstaat, zie www.beuns.nl, K. Visscher, kwartierstaat zie www.wesp.snt.utwente.nl/kwvisscher
12. RAZE 2054, folio 179, notaris Johan van Reijen, 1631 – 1639
13. RAZE 2079, folio 99, notaris Jan Noorddijk, 9 februari 1650, Cornelis Diericxs, oud 44 jaar, wonende te Nisse, en Geert Diericxs, oud omtrent 42 jaar, wonende te Sijnoutskerke en Maerten Aernouts Vleugel, verklaren op verzoek van Cornelis Bricx dat zij erbij geweest zijn toen laatstgenoemde de hoeve te 's-Heer Hendrikskinderen aanvaard heeft van Aernout Aernoutse
14. J. de Jonge, Van Zeeuwse Stam nr. 85, juni 1994, plus de aanvulling en reactie door C.P. Janse
15. Bloys van Treslong Prins, Zeeland, blz. 202, Grafsteen in de kerk van Nisse : *“Hier leyt begraven Cornelis Dierksen, in zijn leven baillu van der Nisse, sterf den 10-08-1661”*.
16. RAZE 3501, Schepenakten van Sinoutskerke 1660 – 1739, folio 16, 10-02-1662, *“de weduwe en ergenamen van Baillieu Cornelis Diericxs leveren aan Geert Jansse Verslak een huis op een erve eertijds geweest hebbende het Schuttershof in de Welhoek, met dit sal volgen een nieuwe weije van 2 Gemet 47 Roeden, voor £ 21”*.
17. RAZE 3348, Transportregisters Nisse, 11-02-1662, *“De erfgenamen van de baillieu Cornelis Diericxs, met name Jan Cornelisse, Adriaan Cornelisse, Dierick Cornelisse, Mayken Cornelisse, vervangende Dingena Cornelisse Diericxs, Cornelis Schipper getrouwd met Neelken Cornelisse, Geeraert Stoffelse getrouwd met Aefken Cornelisse, leveren aan hare moeder Janneken Jans Moermans de helft van een landhoeve op Ambachts Vroone neffens Sluijshoec”*. De weduwe met de erfgenamen leveren aan Dierick Cornelisse een landhoeve in Hovendijk.
18. Overloper Wiegenhoek, 1631 en 1638, volgnummer 35, oppervlakte 2 Gemet 98 Roeden, dit is een goede illustratie van de overdracht van landerijen naar aanleiding van het overlijden van Dierick Heijndricxs. Dit deel van perceel 114 is in 1631 in bezit en gebruik (*“baant selve”*) van Dierick Heijndricxs, in 1638 staat als eigenaar geregistreerd Dierick Heijndricxs Wed. en als pachter Geert Diericxs, zijn zoon.
19. Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 75v, 28 februari 1688, folio 78v, 9 februari 1690, tussen deze twee data moet Geert Diericxs zijn overleden. Op 28-2-1688 levert schout Geeraert Diericxs nog een huis in Willem Wittenshoek aan Lindert Heindricx en op 9-2-1690 leveren de erfgenamen van schout Geert Diericxs aan Jan de Reuse 2 Gemet 36 Roeden weiland in de Kerkhoek.
20. Bloys van Treslong Prins, Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden, Zeeland, blz. 229, *“Hier leyt begraven de eerbare Elizabeth Jans (...)ven e (...) van Geeraert Diericxen overleden zê anno (...) Noch leyt hier begraven Tanneken die eeste huysvrouw van Geeraert Dierksen die sterf den (...)Meye anno 1650.*

Noch leght hier begraven Maria Verburghs huysvrouw van Geeraert Diericxsen sterf den 14 Augustus 1665", volgens de aanvulling op ref. 7 moet Tanneken waarschijnlijk Janneken (Pieters Ram) zijn en was dit zijn 2^e vrouw.

21. DTB-registers 's-Heer Abtskerke – Sinoutskerke, Doopboek 1666 – 1764, akte nr. 60, Mr. Geeraert Diercksen en Tonintje Pieters, ondertrouwd 5-5-1667, getrouwd 16-5-1667, DTB-registers 's-Heer Abtskerke – Sinoutskerke, Trouwboek 1667 – 1810, Akte nr. 6, Geeraert Diercksen, jongeman alhier en Tonintje Pieters, weduwe van Mr. Cornelis Oudekamer, beide wonende te Sinoutskerke, ondertrouwen op 16 april 1667 en trouwen op 5 mei 1667 alhier. De bruidegom heeft beloofd de weeskamer van Sinoutskerke te voldoen. DTB-registers 's-Heer Abtskerke – Sinoutskerke, Deelbewerking doopboek en trouwboek 1666 – 1671, Akte nr. 15, Geeraert Dirckssen, jongeman van 's-Heer Abtskerke, wonende te Synoutskerke & Trintje Pieterse, wed. van Cornelis Oudekamer, wonende te Synoutskerke, ondertrouw 16-04-1667 te 's-Heer Abtskerke, getrouwd 5-5-1667 te 's-Heer Abtskerke
22. Consistoryboek 's-Heer Abtskerke en Synoudskerke, transcriptie M. Torbijn-Reijnhout, S.J.P. Oostdijk-de Kraker, hierin treft men een passage die het aannemelijk maakt dat Mr. Geeraert Diercksen hooguit een tijdgenoot van schout Geert Diericxss geweest is, maar zeker niet identiek, op 21 februari 1680 komt de kerkeraad van Sinoutskerke in vergadering bijeen *"ten eynde den voorleser in den plaets van den overledenen gekozen werden. Soo ist dat des kerckenraets in de plaets van Geeraert Dircksen tot haeren ordinaris voorleser hebben verkoren Jan de Reuse, welcker beroepinge ingebracht"*
23. Bij het huwelijk van Martijntje Gerardse Diericxs met Pieter Adriaens van Noorden te Nisse, wordt vermeld *"jongeman van Cloetinge, wonende aldaar, jonge dochter van Sijnoutskerke, wonende aldaar, Geert Dircsens vader"*.
24. DTB-registers 's-Heer Abtskerke – Sinoutskerke, Doopboek 1666 – 1764, akte nr. 72, deelbewerking doopboek en trouwboek 's-Heer Abtskerke 1666 – 1671, akte nr. 3, uit dit huwelijk worden achtereenvolgens geboren Geeraert op 4-2-1674 (getuigen de Heer Schout Geeraert Diercxs en Dingetje Geerts), Cornelis op 18-11-1675 (getuigen Cornelis Janse van Sande en Cornelia Cornelisse Polderdijck) en Christiaan op 27-3-1678 (getuigen Jacoba Cornelisse van Sande en Maria Geeraerds).
25. Uit de DTB-registers 's-Heer Abtskerke – Sinoutskerke, Doopboek 1666 – 1764, akte nr. 72, blijkt dat op 27-3-1678 zijn jongste zoon Christiaan wordt geboren, waarmee de ondergrens is vastgelegd. Overloper Kerkhoek, 1666, 1673 en 1680, een perceel van 236 Roeden (perceel 213) is in 1666 eigendom van Dirck Geerts met zijn vader Geert Diericxs als pachter, in 1673 staat het perceel nog steeds op naam van Dirck Geerts, die het dan ook zelf in gebruik heeft ("baant selve"). In 1680 wordt als eigenaar Dirck Geertse Weese en als pachter Marinis Valcke geregistreerd en is Dirck Geertse dus kennelijk overleden. Van 1680 – 1716 blijft perceel 213 in bezit van Dirck Geertse Weese of Wed., het wordt in die periode achtereenvolgens verpacht aan Marinis Valcke, Isaak Paardekooper en Foort Janse Dierse.
26. DTB-registers 's-Heer Abtskerke – Sinoutskerke, Trouwboek 1667 – 1810, akte nr. 45, Laurens Davidsen en Janneken Cornelisse Polderdijck, trouwen alhier op 12 maart 1681, met attestatie van 's-Heerenhoek
27. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 52, 2 april 1676
28. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 93, 12 februari 1694
29. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 28, 20 maart 1664, nr. 2
30. Peter Priester, Geschiedenis van de landbouw in Zeeland, 1600 – 1910, blz. 686
31. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 28, 20 maart 1664, nr. 1 en nr. 3
32. Overlopers Sinoutskerke, 1638 – 1652, Willem Wittenshoek, volgnummer 21
33. Overlopers Sinoutskerke 1652, Kerkhoek, in het eerste traject treffen we onder volgnummer 13 het eerste deelperceel van 132 van 1 Gemet 200 Roeden, het tweede deel van 2 Gemet 80 Roeden volgt onder volgnummer 99 aan het eind van het laatste traject
34. RAZE 3501, Schepenacten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 14, 7 januari 1662, Pieter Pietersz Schipper levert aan Geeraert Diericxs, schout deser parochie, weiland in Kerkhoek, daarnaast wordt nog melding gemaakt van de levering van zaailand in de Moolhoek en de Willem Wittenshoek
35. W.E.P. van IJsseldijk, Oude Boerderijen in Zeeland, deel 2, ISBN 90-76815-01-1, De Koperen Tuin, 2000, hoofdstuk 5, blz. 49 – 57.
36. RAZE 3501, Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 83, 3-3-1691, de landhoeve wordt geleverd samen met de naastliggende boomgaard van 234 Roeden (perceel 139), plus het stukje erfpacht van 156 Roeden van de Kerk van Sinoutskerke en de boomgaard tegenover de boerderij in de Noordhoek voor £ 116.13.4, *"Alle de gemeene Erfgenamen van de Schout Geert Dircksse, leverden aan Pieter van Noorden een Landhoeve met haar gevolge, staande in Kerkhoek op enige Roeden eijgen vrije vroomen, annex nogh 0 Gemet 234 Roeden boomgaard, zijnde mede eijgen vroomen, annex 0 Gemet 156 Roeden van de Kerke alhier voor*

sijnen Erfpaght, te samen b.d.g. oost Dirck Geertses weesen, zijt Jacob de Lersse, west ende noort den wegh, soo als die beplant & betimmert staat, idem het Boomgaartje van 1 Gemet 25 Roeden, gelegen over den wegt in den Noorthouck, b.d.g. oost en noort Adriaan Hoogerheijde, zijt en west den Heeren wegt, den Coop van dese houve ende Boomgaarts is te samen £ 116.13.4 Vls, te betalen contant ter leveringinge, daar in den Cooper 1/7 part comt, den 50^e penning en alle reghlickē lasten tot leveringinge incluijs tot coopers laste, met dese Houve & Erve volgt den Cooper oock de banninge van alle de paght Landen ter Number van inde 50 Gemeten salto justo, alle voor soodanige tijt en prijs als die bij den Schout Geert Dirckse sijn gepaght te comen op 't gebruijck van de weijen & bloote landen van stonden aan & van de besaeyde na 't roven van de note deselve haar last dragende en op 't gebruijck van de huijsinge & schuijre met 1 meye 1691 gedaan, praesent Schepenen den 3^e Maarte 1691". (van stonden aan = onmiddellijk, direkt)

37. RAZE 3501, Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 84, 7-3-1691
38. RAZE 3501, Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 85v, 9-3-1691
39. RAZE 3501, Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 86, 3-3-1691, de volledige tekst van de akte van indemniteit luidt : *“Wij verklaren ons zelven als borgen aan de heren van de weeskamer van Sijnoutskerke te constitueren wegens alle namanningen die Geeraart Dirckse, nu nogh minderjarigh zijnde en meerderjarig wordende wegens zijn goed wat hij nu heeft, waardig 400 guldens of daaromtrent, soude comen te doen ingevalle hij sijn goed (het welke verhoopt wort van neen) quame te verbeuren, onder permiatiatie der beneficien ordinis, divisionis, et executionis en onder verhand van onse persoonen en goederen als naar reghte, actum den 3^{en} maarte 1691, en is onderteijkent, Laurus Davitse, Johannis Gijssel, Adriaen Hoogerheijde, dit handmerch is gestelt bij Marinis Swemer, me praesent Johan de Hamer, Stoffel Geertse de Leeuw, Cornelis van Noorden. Accordeert met het priedcipaal berustende in de paroghije kerke alhier, onder de conditiën van de vercooghte houven & landen, secretaris Gillis Udemans”.*
40. Priester, 248
41. RAZE 3501, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739 en RAZE 3502, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1739 – 1803
42. Priester, 85
43. RAZE 3501, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, registratie na folio 145v, 15-6-1714, *“Gillis Udemans namens de ambachtsheren van Sijnoutskerke, levert aan Geert Dirckse, nu schout alhier, 225 Rwei in de hoek voor Thijshoek”*
44. RAZE 3501, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 155, 18 jan. 1720, *“Zijwert van der Bilt levert aan Schout Geeraert Dirckse een wei in de Kerkhoek, 2 Gemet 36 Roeden voor £ 12.0.0 per Gemet, folio 156v, “Cornelis en Gillis Hoogerheijde leveren aan Schout Geeraerd Dirckse, alles volgens seggen van de schepenen, zaailand, 1 Gemet 280 Roeden in de Willem Wittenshoek voor £ 13.10.0 per Gemet”*
45. RAZE 3501, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 158v, 14-9-1722, *“Marinus Smijtegelt levert aan de wezen van Schout Geeraerd Dierckse zaailand, 2 Gemet 226 Roeden in de Noordhoek voor £ 4.13.4 per Gemet”*
46. DTB-registers 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke, Gen. Afschr. 322, geboorteakte 72, doopboek 1666 – 1764.
47. C.P. Janse, Van Zeeuwse Stam 87, pag. 220, december 1994, RAZE 3349, Transportakten Nisse, 16 oktober 1725, *“Cornelis Remstee, nom. Den schout Geraert Dirckse Remstee weese “.*
48. J. de Jonge, Het geslacht de Leeuw, Van Zeeuwse Stam 86, 172 – 183, september 1994, Maria was een dochter uit zijn grootvader's 3^e huwelijk en zij trouwde in 1684 met de oudste zoon van haar nichtje Aefken Cornelisse, Stoffel Geerse de Leeuw
49. RAZE 1766, folio 241, 2 maart 1722
50. Stichting Genealogisch Centrum Zeeland, Dossier Remstee, uit het Doodboek Goes G2, blz. 139 – 174 zijn een aantal passages overgenomen, *“Ontvang van gekogte graven in de kerke, 26 september 1726 Cornelis Remstede, een graf in de Nederkerke £ 6.0.0”.* Wanneer hij in 1729 komt te overlijden wordt dit vervolgd met *“Over den jare deser rekeninge is een graf geopend voor Cornelis Remstee, £ 2.0.0, ontvang van het luijden over de doode of Corns Remstee ½ uer £ 1.0.0, boete voor diegene dewelke op de daartoe gestelde tijt en uere niet zijn begraven, op Cornelis Remstees een boete £ 1.0.0, gebruik der baere en Pelle, Corns Remstee £ 0.6.6”.*
51. C.P. Janse, Aanvulling Sinoutskerke, Van Zeeuwse Stam 86, 168 – 169, september 1994, in West-Souburg wordt in 1711 Jan Hendriksz. Remsté geboren, alwaar een meerderheid van het geslacht Janse op Walcheren vanaf stamt.
52. DTB-registers Hoedekenskerke

53. Jaap van Liere, Parenteel van Liere, website www.vliere.com, Jannetje (Janneke, Janna) Pieters van Liere was de oudste dochter van Pieter Cornelisz van Liere en Pieterella Jacobs, geboren omstreeks 1655 te Hoedekenskerke. Haar broer Jacob Pietersz van Liere, gedoopt te Hoedekenskerke op 7 september 1660, was schoolmeester te Sinoutskerke. Hij werd via Cornelis Jacobsz van Liere (13-3-1695), Jacobus Cornelisz van Liere (oktober 1727), Jacobus van Liere (9-12-1765), Willem van Liere (1-6-1797) en Willem Neelisz van Liere (23-10-1841) de stamvader van Willem van Liere, geboren ca. 1874 te Ovezande, gehuwd met Pieterella Christina van Iwaarden en de latere burgemeester van 's-Heer Abtskerke, wonend te Sinoutskerke.
54. Trouwboek Kloetinge, Gemeente Archief Goes
55. RAZE 2160, Testament Pieterella Jans de Nijs, Gemeente Archief Goes, 21 februari 1718
56. RAZE 2160, Huwelijkscontract Gerard Dirkse Remstee en Pieterella Jans Nijsse, Gemeente Archief Goes, 26 april 1718
57. RAZE 3432 in 3422, Gerecht Ovezande, folio 68, 6 mei 1728
58. RAZE 2864, Gerecht Hoedekenskerke, 10 juni 1736, Paulus Hogesteger *“bekent wel ende deugdelijk schuldig te wesen aan Janneken van Liere, wed. van den dijkgraaf Jan Nijsse, eene zum van vijftig pond Vls”*, en zet hier als onderpand tegenover *“zijn Landhuis met deszelfs gevolg, staande alhier agter 't Vishuis met 't Schuttershof, 0 Gemet 257 Roeden boomgaard, nog in de 9 Gemeten hoek 2 Gemet 92 Roeden zaailand, nog aldaar 2 Gemet 28 Roeden en 3 Gemet 30 Roeden wei, in de Waarthoek 1 Gemet 185 Roeden zaailand en 2 Gemet 1 Roede wei in den hoek komende aan de quitwegt 2 Gemet 212 Roeden zaailand en 5 Gemeten 61 Roeden wei, 't zamen 19 Gemeten 266 Roeden”*.
59. RAZE 2485, Register van transporten Baarland, 25 april 1722
60. RAZE 2486, Register van transporten Baarland, 14 april 1759
61. DTB-registers 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke, Gen. Afschr. 322, geboorteakte 59, doopboek 1666 – 1764.
62. RAZE 2307, folio 5, 13 januari 1756, het betreft hier een testament van Pieterella Jans Nijsse, wed. van Geeraard Dirkse Remstee.
63. RAZE 2233, 17 september 1738, testament Hendrik Frederik de Loos en Johanna Remstee
64. Priester, blz. 80
65. Overloper van het Ambacht van Sinoutskerke, 1730, Zeeuws Archief nrs. 426 en 427
66. W.M.C. Regt, Naamlijst der Predikanten in Zeeland, deel I, pag. 432. Het betreft hier de lijst van predikanten te Kloetinge, die geregistreerd is vanaf 1586
67. Trouwboek Goes, ondertrouwt 7 juni 1696, Mr. Frederikus Henricus de Loos, j.m. van Scharpeseel in Gelderland, bedienaar des Goddelijken Woorts tot Cloetingen, met Juffrouw Johanna Westhoeve, j.d. van Seraeskercke, wonende tot Goes, getrouwt den 2 juli tot Cloetinge door ds. Oosterland.
68. Doopboek 's-Heer Arendskerke, 1666 – 1722, de veronderstelling dat zij de ouders waren van Johanna, wordt nog versterkt doordat in deze periode maar één familie Westhoeve voorkomt op 's-Heer Arendskerke, als doopgetuigen traden op Marinus Jacobsz Noordhoek en Naentje Pieters
69. W.M.C. Regt, Naamlijst der Predikanten in Zeeland, deel I, pag. 99, 267, 407, Zeeuws Archief
70. Doopboek Kloetinge, 1668 – 1739, dit is niet meer met zekerheid na te gaan doordat het vroegste doopboek niet meer aanwezig is en een afschrift zich in een dermate slechte staat bevond, dat alleen de dopen van 1668 – 1704 nog leesbaar waren.
71. DTB-registers Kattendijke, Stichting Genealogisch Centrum Zeeland, Gezinnen uit Kattendijke, nr. 260, blz 55
72. Doopboek Kapelle, hierin treffen we onder nr. 28, de Loos, de doop aan van hun dochter Pieta (Pieterella) op 1 januari 1741, met als doopgetuige Janneken van Liere, wed. de Nijs
73. DTB-registers 's-Gravenpolder, Gen. Afschr. 9, nr. 256, Doopboek 1662 – 1752, Willem Cornelis, geboren 29-8-1742, gedoopt 2-9-1742, getuigen Willem Cornelisz Ockerse, schepen van Zierikzee, Heer van 's-Gravenpolder en Pieterella Nijs; Cornelia geboren 24-10-1743, gedoopt 27-10-1743, getuige Juffr. Cornelia de Loos
74. Overloper van het Ambacht van Sinoutskerke, 1744, Zeeuws Archief nrs. 426 en 427
75. RAZE 3501, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 182v, 10 juli 1739
76. RAZE 3501, Register van Schepenakten van Sinoutskerke, 1660 – 1739, folio 183, 10 juli 1739
77. RAZE 2307, folio 4, 13 januari 1756, Testament Johanna Remstee, wed. Hendrik Frederik de Loos
78. RAZE 2302, folio 121, 7 april 1757, Testament Pieterella Jans Nijsse, wed. Remstee
79. Zij was wellicht familie van tante Dingentje Geers, zuster van Dierick Geerse, haar schoonvader, Dingentje huwt op 22 april 1680 te 's-Heer Abtskerke met Johannes Gijssel, die toen ook schout was te 's-Heer Abtskerke
80. RAZE 2302, folio 122, 10 april 1757, Particuliere actens van verzeegeling ten Sterfhuyze van Johanna Remstee, wed. Hendrik Frederik de Loos, door Hendrik Verstolk
81. Doodboek Goes G4 (dossier Remstee, Stichting Genealogisch Centrum Zeeland), geregistreerd is dat *“wegens begraven buyten de stad, in den jare 1757 zijn uytgevoert”* naar 's-Gravenpolder op 15 april 1757 Johanna Remstee, wed. Hendrik Frederik de Loos en op 12 mei 1757 Pieterella de Nijs, wed. Gerard Remstee, *“ende de*

- moeder van bovenstaande*". Voor de aankoop van het graf plu de kosten van de begrafenis (graf openen, gebruik van de baar, 1 uur klok luiden, etc.) werd een bedrag van £ 12.2.0 betaald.
82. RAZE 2302, folio 130, dato 14, 18, 19 en 25 Meij en 1 July 1757, Staat en Inventaris in Inventaris & Boedel Reekeningen, Johanna Remstee, wed. Hendrik Frederik de Loos, bij de inleiding op de inventaris wordt vermeld dat *"Juffrouw Johanna Remstee in haer leeven wed. wijlen dhr. Predikant Hendrik Frederik de Loos, overleeden binnen deze Stadt, naergelaeten hebbende tot haer Eenige en Univerzeele Erfgenaeme abintestato haere Moeder Juffr. Piernella Jans Nijse, wed. Remstee, voor de Eene helft, en Juffr.^{wen} Cornelia en Magdalena de Loos, erfgenaemen van meergemelden heer Hendrik Frederik de Loos, voor de andere helft"*.
  83. RAZE 2302, folio 131, dato 14, 18, 19 en 25 Meij en 1 July 1757, Staat en Inventaris in Inventaris & Boedel Reekeningen, Piernella Jansen Nijse, wed. Geerard Dirkse Remstee
  84. Overloper van het Ambacht van Sinoutskerke, 1758, Zeeuws Archief nrs. 426 en 427, als eigenaressen staan nu geregistreerd Cornelia & Magdalena de Loos
  85. RAZE 1769, folio 9 en 9v, 31 oktober 1757
  86. Priester, blz. 111
  87. RAZE 2304, akte nummer 30, 19 februari 1763
  88. RAZE 2302, folio 130, 131, datum 14, 18, 19, 25 mei, 1 juni 1757, zowel in de boedelbeschrijving van de dochter als de moeder komen we onder de baten deze landerijen tegen, *"Desen Boedel competeerd de helft in 30 Gemeten Lant, gemeen met Juff^w Piernella Jans de Nijse, wed. Remstee & Erfgenaemen respectievelijk met den Boedel van Juff^w Johanna Remstee, wed. wijlen dhr. predikant Hendrik Frederik de Loos, leggende onder de heerlijkheid van ter Nisse, dat voor 15 Gemet getauxeerd is op £ 11 't Gemet, bedraegt £ 165"*. Dit geheel aan landerijen was kennelijk al in pacht bij Tannetje Verheule's moeder Machelina de Ruyter, want in beide boedelbeschrijvingen lezen we *"Dese Landerijen zijn in pagt geweest bij Magalijntie de Ruyter, nu getrouwt met Bastiaan op 't Hof en bij hem gecontinueerd voor £ 30 ponden Vlaams Jaarlijks vrij gelt en is debet voor de helft van 30 Gemeten de somme van £ 15"*. Machelina de Ruyter heeft dus deze 30 Gemeten grond blijkbaar al in pacht gehad voordat zij hertrouwde met Bastiaan op 't Hof en heeft dus beide vroegere eigenaressen Remstee en hun erfgenamen de Loos waarschijnlijk goed gekend. In hoeverre dit mogelijk een rol gespeeld heeft bij het totstand komen van de verkoop van Tõõhuus met landerijen aan Christiaan Everse en Tannetje Verheule, is onbekend.
  89. RAZE 2304, akte nr. 30, 19 februari 1763, in artikel 3 van de overeenkomst wordt vermeld dat *"den origineelen kooper de gekogte Hofsteede, etc. zal moeten ontfangen in Eijgendom agt daegen naer dat derzelven met de voors. Tannetie Jacques Verheule in huywelijk getreeden zal zijn"*.
  90. RAZE 2304, akte nr. 30, 19 februari 1763, onder de artikelen 8, 9, en 10 staan de afspraken vermeld omtrent de produkten van het land, *"den origineelen kooper zal moeten aanvaerden alle de vrugten te veldde leggende, volgens tauxatie van vier neuterale luijden deskundig aen wederzijden twee te verkjezen, edoch indien onverhoopt dezelve over die tauxatie niet mogte eens werden, zoo zullen de voors.^e vrugten blijven voor reekeninge van de juffrouwen eerste comparanten, egter zallen de voors. vrugten op de hofstede moeten werden wijtgedorssen en al het stroo op de hofstede aen den kooper van deze hofsteede moeten blijven, waer voor den zelven de gemelde vrugten behoort met waegens en paerden zal moeten opmennen, en het uytgedorste graen moeten soldren, en na verkoop van dien moeten scheepbrengen, ofte in deze stadt, ter plaetse daer de juffrouwen verkooperessen zullen goedvinden, indien eenige vrugten mogten doodt gevroosen zijn, zoo zal den kooper voor de baete van dat land mede moeten betaelen volgens tauxatie als vooren, welke tauxatie zal moeten geschieden half maert aanstaande. Den kooper zal van de bezaayde gemeeten van het lant daer de winter vrugten op doodt gevroosen mogten zijn, moeten betaelen de staete en waterpenningen soo ordinaer als extra ordinaer over den jaere 1763, indien hij de vrugten volgens tauxatie aenvaerd. Den kooper zal genieten al het witstroo dat op de hofstede thans is, saadstroo en ongebonde ruygte, waer voor den zelven zal gehouden zijn het thans gedorste graen als boonen, schiep ofte aen de marckte te voeren, ter bequaeme tijt"*.
  91. RAZE 3502, folio 75v,76,76v, akte nr. 80, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
  92. RAZE 3504, folio 4v – 5v, 18 maart 1763, Minuten van Plechten Sinoutskerke, 1759 – 1778
  93. Genealogie Everse, Stichting Genealogisch Centrum Zeeland, Samenstelling gezinnen 's-Heer Abtskerke van 1666 – 1810, nummer 161, blz. 31, ten onrechte wordt in het overzicht van de gezinssamenstelling van Christiaan Everse en Tannetje Verheule, de geboorte van een tweede Dina Everse vermeld (geboren voor 1765, wonende te Sinoutskerke, overleden voor mei 1804 en gehuwd met Dingenis Braam). Tussen de trouwdatum van Christiaan Everse en Tannetje Verheule in februari/maart 1763 (zie RAZE 2304, akte nr. 30) en de geboorte van

hun eerste 2 kinderen, Dyna op 21 februari 1764 en Machelina op 28 januari 1765, zit echter geen ruimte voor nog een 3^e kind. Bovendien was Dyna Everse ook geen vroeg overleden kind, zij trouwde op 1 juni 1791 met Jan Smallegange, dus was er geen reden om een volgend kind een vergelijkbare naam te geven. Ook volgens de doopboeken van 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke zijn er in totaal 14 kinderen in plaats van de vermelde 15 geboren, waaronder één maal Dyna Everse (zie de doopregisters van 's-Heer Abtskerke en Sinoutskerke 1666-1764, Gen. Afschr. nr. 322, blz. 9, nr. 65, idem 1764-1810, Gen. Afschr. 188, blz. 5, nr. 34).

94. RAZE 3503, folio 11, 6 april 1779, Register van Plechten Sinoutskerke, 1751 – 1803
95. RAZE 3502, folio 107v, 29 april 1785, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
96. RAZE 3502, folio 129v, 13 juni 1801, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
97. Het betrof hier de oude percelen 82, 98 en 99 in Thijshoek, F-292, 293, 295, 297, 298, 302 en 303 in de Willem Wittenshoek en 3 percelen in de Noordhoek, additioneel zijn de percelen die onderdeel uitmaken van het erf van de boerderij (48½ Roeden en 150 Roeden erfpacht), het perceel onder Baarsdorp van 5 Gemet 225 Roeden, een perceel in de Noordhoek van 2 Gemet 225 Roeden, gekocht van Jacobus Schippers in 1767 en tenslotte perceel F-309, wat hij verwierf bij de aankoop van de boerderij in 1785.
98. RAZE 3502, folio 115v, 24 februari 1790, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
99. RAZE 3502, folio 113, 22 januari 1789, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
100. RAZE 3502, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803, folio nrs. 75v,76,79,84v,87v,93,96v,101,102v,107v,109v, 114,115v,117v,126,129v.
101. RAZE 3502, folio 79, 17 maart 1764, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
102. RAZE 3502, folio 84v, 7 oktober 1767, folio 85v, 12 februari 1768, folio 93, 5 maart 1772, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
103. RAZE 3502, folio 84v, 7 oktober 1767, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
104. RAZE 3502, folio 93, 5 maart 1772, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
105. RAZE 3502, folio 87v, 30 december 1768, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
106. Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (OAT), Sectie D, Sinoutskerke, beide percelen staan bij de introductie van het kadaster in 1832 geregistreerd onder de naam van de eigenaar Adriaan Everse, later doorgehaald en gewijzigd in Christiaan Maat
107. Overloper van het Ambacht van Sinoutskerke, Zeeuws Archief nrs. 426 en 427, jaar 1694, Kerkhoek, volgnummer 8, tot 1694 werden de gecombineerde percelen steeds gepacht door de boer van het "*Hoff ende Boogaert*", (perceel F-296) als laatste Lindert Hendrix, deze boerderij lag recht tegenover de percelen 130 en 131 in de Willem Wittenshoek op het perceel waar later de boerderij op het adres Noordweg 2 verrees.
108. RAZE 3502, folio 101, 27 februari 1778, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
109. RAZE 3502, folio 109v, 7 oktober 1786, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
110. RAZE 3502, folio 114, 5 maart 1789, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
111. RAZE 3502, folio 115v, 24 februari 1790, folio 117v, 1 april 1791, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803
112. RAZE 3502, folio 126, 24 maart 1798, Schepenakten Sinoutskerke, 1739 – 1803, aankoop door Jacques Everse uit de boedel van Constand Jansen via executeur Leijn Dijkwel, van 4 percelen weiland in de Moolhoek
113. Bij zijn huwelijk op 4 juni 1806 te 's-Heer Arendskerke was Jacob Everse 29 jaar oud, zijn bruid, weduwe van Marinus Gerards Verburg, 53 jaar ! In hoeverre deze verbintenis met de bijna 25 jaar oudere Geertruid de Leur "gearrangeerd" was, is de vraag. Marinus Verburg was een collega boer en tijdgenoot van Christiaan Jacobse Everse op de Oude Hoeve te Baarsdorp. Daarnaast was zijn dochter Willemina Verburg getrouwd met de oudste zoon Jacques Everse, die toen op Poelzicht boerde. Zowel zijn vader als zijn broer of schoonzus, kunnen Jacob Everse wellicht het beslissende duwtje gegeven hebben om met Geertruid de Leur te trouwen. Na haar dood op 59-jarige leeftijd in 1812, werd Jacob Everse eigenaar van de Oude Hoeve met ca. 95 Gemeten aan landerijen, voor het grootste deel liggende op grondgebied van Baarsdorp. Na het overlijden van Geertruid de Leur, trouwt Jacob Everse op 30 november 1814 met de ca. 20-jarige Jacomina de Ruiters, waarmee hij een zoon Christiaan, geboren 24 augustus 1815 te Baarsdorp, krijgt. Op resp. 30 oktober en 24 december 1830 komen Jacob Everse (53 jaar) en Jacomina de Ruiters (35 jaar) te overlijden. Bij de dood van zijn ouders in 1830 was Christiaan Everse 15 jaar oud en de Oude Hoeve werd toen verpacht (zie Harthoorn, ref. 25). Van 1854 – 1861 werd hij waarschijnlijk weer geëxploiteerd door Christiaan Everse. In 1884 kwam de Oude Hoeve door sloop aan zijn einde. De Oude Hoeve weg te Baarsdorp is het enige wat nog herinnert aan het bestaan van deze boerderij.
114. P.A. Harthoorn, Baarsdorp, Heerlijkheid-Poeldorp-Monument, de geschiedenis van een gehucht in de gemeente Borsssele, Canterbury, 1986
115. Perceel 305 was vanaf 1666 in bezit van Dirck Geertsen, de vader van Gerard Dirkse Remstee. Na zijn dood kwam het perceel in 1680 in bezit van Lauweris Davidse, waarmee zijn moeder hertrouwd was. In 1702 komt het perceel in bezit van de moeder Jannetje Polderdijk, waarna het in 1709 definitief aan Gerard Dirkse Remstee komt.

116. Bouman, Crisis situatie in de landbouw 1820 – 1850, blz. 100
117. Bevolkingsregister Sinoutskerke 1826 – 1839, huisnummer B-11
118. Bevolkingsregister Sinoutskerke 1843 – 1850, huisnummer B-11
119. Kadastrale hulpkaart no. 5, 9 september 1848, Sectie D, gemeente 's-Heer Abtskerke
120. Bevolkingsregister Sinoutskerke 1843 – 1850, huisnummer B-10
121. Bevolkingsregister Sinoutskerke 1861 – 1869, huisnummer 38
122. Bevolkingsregister Sinoutskerke 1861 – 1869, huisnummer 39, Adriaan Rottier was een zoon van Pietermella's dochter Cornelia, hij werd geboren te Baarsdorp op 26 september 1845, in 1861 was hij 16 jaar oud
123. Goesche Courant, 21 juli 1865, Krantenbank Zeeland
124. Kadastrale Leggers, Serie 1, 1832 - 1875, artikelnummer 188
125. Bouman, Periode van voorspoed 1850 – 1878, blz. 159
126. Kadastrale Leggers, Serie 2, 1875 - 1945, artikelnummer 556
127. Er werden binnen het gezin van Marinus Everse en Dina Mol tussen 1856 – 1867 in totaal 7 kinderen geboren, waarvan er 4 volwassen werden, naast Pietermella waren dit Johanna (* 25-2-1858), Adriana (* 7-4-1859) en Cornelia Everse (* 20-6-1867), Cornelia is als enige geboren op Tôôhuus.
128. Bevolkingsregister Sinoutskerke 1869 – 1887, huisnummer 40
129. Bouman, De tijd van de grote crisis, 1878 – 1895, blz. 205
130. In de goede periode voorafgaand aan de crisis waren de grondprijzen gestegen tot ver boven £ 100 per Gemet ofwel f 1500,= per ha. In 1872 zette een daling in die over de periode tot 1893 in totaal 40 % zou bedragen.
131. Adriana Everse, geb. 7-4-1859, gehuwd te 's-Heer Abtskerke op 5-2-1885, 25 jaar oud, met Marinus Scheele, 29 jaar, geboren te Zaamslag. Adriana wordt na haar huwelijk op 19-3-1885 uitgeschreven naar Nisse, maar vertrekt daarna naar Zaamslag, waar ze op 1-1-1940 op 80-jarige leeftijd komt te overlijden. Cornelia Everse, geboren 20-6-1867, gehuwd te 's-Heer Abtskerke op 30-5-1895, 27 jaar oud, met Laurens Duvetkot, 29 jaar, geboren te Goes. Cornelia wordt na haar huwelijk uitgeschreven naar Goes op 1-6-1895, waar ze op 87-jarige leeftijd op 2-3-1955 komt te overlijden.
132. Johanna Everse, geboren 25-2-1858, overleden te Goes op 28-11-1939, 81 jaar oud, gehuwd te 's-Heer Abtskerke op 16-5-1907, 49 jaar oud, met Adriaan de Visser, 56 jaar, geboren te Krabbendijke. Adriaan de Visser was hiervoor al 20 jaar weduwnaar van Pietermella Everse, een nichtje van Johanna en een dochter van Jacques Everse en Maria Mieras te Wolphaartsdijk.
133. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1241, Marinus van de Vrie & Consorten
134. Goesche Courant 29 juli 1909 en 3 augustus 1909
135. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1236, Quinten van de Vrie Sr.
136. W.E.P. van IJsseldijk, blz. 49
137. Parenteel Everse, Afstammelingen van Adriaan Everse en Pietermella Derto, Jaap Minnaard, 20 maart 2010
138. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1223, Quinten van de Vrie Jr., landbouwer, 's-Heer Abtskerke
139. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1123, Cecilia Johanna en Cornelia Petronella Lenshoek, minderjarigen te Rotterdam, zij hadden vanaf 1903 ongeveer 10 ha grond binnen 's-Heer Abtskerke
140. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1240 en 1241, Marinus van de Vrie Quintenzoon, boerenknecht, 's-Heer Abtskerke
141. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1239, Adriaan van de Vrie Quintenzoon, boerenknecht, 's-Heer Abtskerke
142. Jacomina Everse was gehuwd met Marinus van Iwaarden, die behalve landbouwer op Baarsdorp, ook wethouder en gezworene bij het waterschap was. Haar vader Christiaan Everse, gehuwd met Pietermella Kaboort, was een volle neef van Marinus Everse en had van zijn vader Jacob Everse naast de Oude Hoeve op Baarsdorp, ook een aantal percelen grond geërfd (D-140,141,146,147,148,149,150,252) in de buurt van Tôôhuus. Toen Jacomina Everse als eerste kwam te overlijden op 15 februari 1904, 57 jaar oud, werd het merendeel van deze percelen verkocht aan Laurus de Winter (perceel 140), Johannes Janse Mol (perceel 147,148,149), Cornelis Vermue (perceel 252) en Jacobus Laurus Overbeeke (perceel 146, 150). Perceel 141 was in 1903 gesplitst in perceel 373 van 5,10 are en perceel 374 van 50,20 are, waarvan het laatste ook verkocht werd aan Laurus de Winter. Perceel 373 kwam op naam van Marinus van Iwaarden (art.nr. 1158) en bij zijn overlijden op 5 november 1906 op naam van zijn zoon Hubertus van Iwaarden. In 1910 werd perceel 373 overgedragen aan zijn achterneef Quinten van de Vrie.
143. Kadastrale hulpkaart no. 20, dj 1904, October 1903, Sectie D, gemeente 's-Heer Abtskerke
144. In 1913 koopt hij van de Kerk van Baarsdorp (art.nr. 160) een weiland van 60 are 10 ca (C-101), een stuk watergang van 1 are 58 ca (C-437) en een uitweg (wegeling) van 84 ca (C-508). In 1919 koopt hij in de Poelsectie nog een weiland van de Kerk van Nisse (art.nr. 163) met een oppervlakte van 35 are (C-98), een stuk watergang van 1 are 82 ca (C-434) en een uitweg van 1 are 2 ca (C-505).

145. De percelen weiland E-243, 253, 424 met een gezamenlijk oppervlak van 1 ha 30 are 80 ca worden samen met de percelen bouwland E-422 (1 ha 72 are 80 ca) en E-423 (93 are 30 ca) verkaveld tot 10 percelen bouwland (E-458 t/m 467) met een gezamenlijke oppervlakte van 4 ha 1 are 10 ca.
146. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1290, Adriaan van de Vrie, landbouwer, 's-Heer Abtskerke
147. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1082, Cornelis Vermue, landbouwer te Waarde en Nieuwdorp
148. Kadastrale Leggers, Serie 3, artikel nr. 1411, Adriaan van de Vrie, landbouwer, Sinoutskerke ('s-Heer Abtskerke), huisnummer B-14
149. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1335, Jan Kloosterman, landbouwer, Sinoutskerke (Noordweg 3)
150. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1291, Dingenis van de Vrie Quintenszoon, landbouwer, 's-Heer Abtskerke
151. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1272, Aanvankelijk op naam van Cornelis Uitterhoeve, landbouwer, A-105, Heinkenszand, later Marinus Uitterhoeve, landbouwer, Dorpstraat A-200, Heinkenszand
152. Deze transactie laat Quinten van de Vrie inschrijven in een nieuw art. nr. 1503, in 1930 vindt bij vereniging van artikelen overschrijving plaats van de 3 percelen naar 1438-23,24,25.
153. Kadastrale Leggers, Serie 2, artikel nr. 1276, Johannis Pilaar, oud-notaris en rentmeester, aanvankelijk Nieuwstraat 59, later Beestenmarkt 4, Goes
154. Kadastrale Leggers, Serie 3, artikel nr. 1736, Jacobus Cornelis van 't Westeinde, geb. 10-4-1904, boomkweker, Laan van Barbestein 7, Heinkenszand en Pieter Cornelis van 't Westeinde, geb. 30-10-1908, boomkweker, Westhofsezandweg 5, Baarsdorp, zij hadden binnen 's-Heer Abtskerke 57 ha. aan eigendommen.